

Ha-Kol

הקול

BROJ IZDANJA: 152
STUDENI – PROSINAC 2017.
HEŠVAN / KISLEV / TEVET 5778.

TEMA BROJA:
BALFOUROVA DEKLARACIJA

SADRŽAJ

- 4 UVODNIK
5 TJEDAN IZRAELA
9 9. TJEDAN IZRAELSKOG FILMA
10 KOMEMORACIJA U POVODU 79.
OBLJETNICE KRISTALNE NOĆI
11 SPOMEN-PLOČA ZA ŽIDOVE
DONJEG MIHOLJCA
12 O AKTIVNOSTIMA ŽENSKЕ
SEKCIJE ŽOZ
13 IZLET ŽENSKЕ SEKCIJE
ŽOZ-A U KARLOVAC
14 PRVA CJELOVITA
MONOGRAFIJA O ALFREDU
PALU PREDSTAVLJENA U ŽOZ-U
15 IZLOŽBA O NEVJEROJATNIM
IZRAELSKIM OTKRIĆIMA
I IZUMIMA
16 KONFERENCIJA SVJETSKE
FEDERACIJE PREŽIVJELE
ŽIDOVSKЕ DJECE HOLOKAUSTA
U JERUZALEMU
17 POSJET PREDSEDNICE
ICJW-A ZAGREBU
17 MENACHEM Z. ROSENSAFT:
HRVATSKA POKUŠAVA
REVIDIRATI POVIJEST
19 DIREKTOR MUZEJA U
AUSCHWITZU: SVJEDOČIMO
PONOVNOM RAĐANJU
POPULIZMA I KSENOFOBIJE
21 POSJET ZA SJEĆANJE
23 KNJIGA O
VARAŽDINSKIM ŽIDOVIMA
24 “KUĆA IZ DJETINJSTVA”
I “MAJUŠNA ŽENA” ZANIMLJIVI
ROMANI SUVREMENIH
AUSTRIJSKIH AUTORA
26 ZAGRAMER
— NOSTALGIČNA POČAST
JEDNOM GRADU,
VREMENU I JEZIKU
27 KRATKO PISMO KOJE JE
PROMIJENILO SVIJET
29 ARTHUR JAMES BALFOUR
— BRITANSKI POLITIČAR
I FILOZOF
30 EKSCENTRIČNI LORD
WALTER ROTHSCHILD
32 CHAIM WEIZMANN
— OD UGLEDNOG
BIOKEMIČARA DO PRVOG
PREDSJEDNIKA IZRAELA
34 NAHUM SOKOLOV
— POLIGLOT I
VELEPOSŁANIK CIONIZMA
35 LJUBAVNI TROKUT KOJI JE
PROMIJENIO TIJEK POVIJESTI
37 ŠTO SU O BALFOUROVOJ
DEKLARACIJI MISLILI ŽIDOVİ
U TADAŠNJOJ PALESTINI?
39 “PONOVRNO ROĐENJE”
ŽIDOVSKЕ DRŽAVE
U TRAVNJU 1920. GODINE
41 BALFOUROVA DEKLARACIJA:
SLAVLJE IZRAELACA I
PROSVJEDI PALESTINACA
42 BIROBIDŽAN — NEUSPJELI
PROJEKT STVARANJA
SOVJETSKOG CIONA
47 PRAVEDNIK MEĐU SVJETSKIM
STOLNOTENISAČIMA
49 AUSTRIJSKI NAVIJAČ
OSUĐEN NA ZATVOR ZBOG
NACISTIČKOG POZDRAVA
50 LONDON ĆE DOBITI
SPOMENIK HOLOKAUSTU
U BLIZINI PARLAMENTA
51 JEDINSTVENA PUTUJUĆA
IZLOŽBA S ARTEFAKTIMA
IZ AUSCHWITZA
52 JERUZALEM:
OTKRIVEN PODNI MOZAIK
STAR 1500 GODINA
52 STABLO JOZEF PROGLAŠENO
EUROPSKIM STABLOM GODINE
53 IN MEMORIAM
VLADO GOLDNER
54 TROLIST PRIJATELJA

U REALIZACIJI OVOG BROJA SVOJIM SU PRILOZIMA SUDJELOVALI:

DEAN FRIEDRICH, SIDA OZMO STEINER, MIRJANA EHRlich BAKIĆ, NARCISA POTEŽICA, MAŠA TAUŠAN, MELITA ŠVOB, MILIVOJ DRETAR, VESNA DOMANY HARDY, RENATA DEBELJAK, JAROSLAV PECNIK, FREDI KRAMER, OGNJEN KRAUS, VLATKO SILOBRČIĆ

TODA RABA!

UVODNIK

Drage čitateljice i čitatelji,

prije punih stotinu godina donesena je Balfourova deklaracija koja je imala veliki utjecaj na sudbinu židovskog naroda i stvaranje Države Izrael. U ovome broju Ha-Kola predstaviti ćemo vam ključne aktere ove priče čije se posljedice osjećaju još i danas. Tko je bio čovjek čije ime nosi deklaracija? Tko su bili čelnici cionističkog pokreta i kakvu je ulogu u svemu tome odigrao jedan ljubavni trokut? Jesu li Židovi koji su živjeli na području tadašnje Palestine bili zadovoljni deklaracijom i kako na to danas gledaju Izraelci i Palestinci? Na sva ta pitanja odgovore ćete dobiti na stranicama ovoga lista.

Ovaj broj Ha-Kola najavljuje i teme kojima ćemo se baviti sljedeće godine kada se obilježava 70. godišnjica osnivanja Države Izrael. U povijesti je prije 1948. godine bilo nekih pokušaja osnivanja židovske države na nekim drugim područjima a o jednom od najpoznatijih takvih pokušaja — onom

o stvaranju sovjetskog Ciona u Birobidžanu — u ovom Ha-Kolu piše Jaroslav Pecnik.

Od našeg prošlog “susreta” dogodilo se puno zanimljivih stvari, a održani su i važni događaji: Židovska općina Zagreb i ove je godine, na radost publike, organizirala bogati program već tradicionalnog Tjedna Izraela, Zagrepčani su mogli uživati i u novim izraelskim filmovima ili se upoznati s nevjerojatnim izraelskim otkrićima i izumima na izložbi otvorenoj povodom obilježavanja 20. godišnjice uspostave diplomatskih odnosa između Hrvatske i Izraela.

Obilježena je i 79. tužna obljetnica Kristalne noći, a u Donjem Miholjcu postavljena je spomen-ploča koja podsjeća na izgublenu židovsku zajednicu. Ženska sekcija ŽOZ-a dobila je novo vodstvo i organizirala izlet u Karlovac, u ŽOZ-u je predstavljena monografija o Alfredu Palu, a Zagreb je posjetila i predsjednica Međunarodnog vijeća židovskih žena Robyn Lenn. O tome

kako vidi situaciju u Hrvatskoj pisao je glavni savjetnik Svjetskog židovskog kongresa Menachem Z. Rosensaft, a istovremeno direktor muzeja u Auschwitzu upozorava na opasnost od populizma i ksenofobije.

U ovome broju predstavljamo vam i zanimljive knjige koje bi mogle privući vašu pažnju: knjige suvremenih austrijskih književnika koje se bave osjetljivom temom Židova i austrijske nacističke prošlosti, te zanimljiv “rječnik” Zagramer koji će raznježiti Zagrepčane.

Židovska zajednica oprostila se od dr. Vladimira Goldnera o kojem u ovom broju dirljivo piše njegov prijatelj, akademik Vlatko Silobrčić.

Židovi diljem svijeta proslavili su Hanuku, praznik svjetla koje će — nadam se — obasjati i sljedeću 2018. godinu.

*Do sljedećeg puta
Nataša Barac*

TJEDAN IZRAELA 2017.

PIŠE: DEAN FRIEDRICH

Kulturna manifestacija Tjedan Izraela ove je godine doživjela i svoju devetnaestu uzastopnu inačicu. Zahvaljujući višegodišnjoj suradnji s produkcijskim kućama Teatar Erato, Ars Septima te Udrugom Hrvatska komorna filharmonija realizirali smo originalni program koji bi, nakon premijernih izvedbi, mogao i trebao poslužiti osnovom za kazališne i koncertne programe koje će Židovska općina Zagreb ponuditi gledateljima u Zagrebu, Hrvatskoj, a nadamo se i u inozemstvu.

U četvrtak, 7. prosinca 2017. izvedena je predstava “Stube Helene Modell”, prema predlošku Nevena Lukačevića, u režiji Marka Jurage te izvedbi glumice Tene Jeić Gajski, a u produkciji već spomenutog Teatra Erato i Aplauz teatra. Odigrana je u auditoriju ŽOZ-a, u okviru Kazališne scene “Lea Deutsch”. Nastavak je to tradicije praiizvedbi komornih kazališnih komada, nakon kojih slijedi serija predstava, a jedan je od ciljeva vraćanje kazališne scene ŽOZ-a u žižu kulturnih zbivanja u Zagrebu. Predstava je odigrana sljedeći dan u Čakovcu u kazalištu “Scheier”. “Stube Helene Modell” apologija su mlade nacistice koja je radila u koncentracijskom logoru za djevojke u Mauthausenu. Suočena sa svojim zločinima, Helena pokušava dobiti oprost od same sebe. Ulazeći u ishodište vlastitih postupaka u njoj se počinju lomiti osjećaji ljudskosti, morala i nametnutih ideala. Strahote Drugog svjetskog rata postale su izvorište i inspiracija mnogim umjet-

FOTOGRAFIJA: TJEDAN IZRAELA

nicima da iz njega crpe arhetipe dobra i zla. Crna mrlja ljudske povijesti postala je sinonim za crninu u psihologiji suvremenog čovjeka — ultimativno zlo na koje je čovjek uvijek spreman. Moral i ljudskost često bivaju potisnuti u drugi plan, a u prvi plan izlaze “opravdanja” ideologija i naređenja. Osuda takvih “crnih mrlja” na žalost uvijek dolazi s velikim zakašnjenjem te se crne mrlje prošlosti rijetko ili nikada, koriste za prevenciju bilo koje druge nepravde u budućnosti. Helena, skrivena iza vela naređenja i ideologije, tek nakon počinjenih zločina susreće se s pitanjem “Zašto?”. Krhka i nježna čuvarica Mauthausena učinit će svoje posljednje

uspinjanje, na stratište vlastitih zločina, na suđenje pred vlastitom savjesti.

Autor teksta Neven Lukačević rođen je 1969. u Rijeci gdje je završio Filozofski fakultet. Radio je na sveučilištima u Peking, Varšavi, Skopju i Baji kao profesor i predavač hrvatskog jezika te na Filološkom fakultetu u poljskom Torunju. Zbirka priča pod naslovom Dulce et decorum est 2014. prevedena je i objavljena u Poljskoj 2016. te nominirana za nagradu Srednje Europe “Angleus” za 2017. Zbirka poezije pod naslovom “Sub rosa” nagrađena je nagradom “Književni svjetionik”. Dramu “U tmimi” izveli su u zagrebačkom KIC-u renomirani hrvatski

kazalištarci Perica Martinović i Zdenko Jelčić. Dobitnik je nagrade za najboljeg stranog autora na Festivalu "Poetske igre" održanog 2015. u Gostivaru, Makedonija. Objavljivao je priče i putopise po raznim časopisima u zemlji i inozemstvu.

Redatelj Marko Juraga rođen je 1984. u Zagrebu. Po završetku škole za primijenjenu umjetnost i dizajn upisuje Akademiju dramske umjetnosti, odsjek kazališne režije.

Prvu profesionalnu kazališnu režiju ostvario je 2007. u kazalištu "Komedijska" – mjuzikl "Ruža na asfaltu", Hajsek-Weidlich-Prežigalo. U sklopu radionice "Gavella" na Eurokazu 2008. postavlja fragmente Krležinog "Michelangela". 2009. osniva Aplauz Teatar u kojem iste godine režira mjuzikl "Tuđe pjesme, moji snovi" prema vlastitom predlošku i 2010. hit-predstavu "Art" Yasmine Reze. 2010. godine režira komediju Kena Ludviga: "Posudi mi Tenor" u kazalištu "Komedijska". U listopadu 2011. u kazalištu "Marin Držić" u Dubrovniku režira dječju glazbenu predstavu "Carevo novo ruho" u dramatičarstvu Ane Tonković-Dolenčić. 2012. u suradnji Umjetničke akademije u Osijeku i Gradskog kazališta Požega režira mjuzikl "Cabaret Trenk". Iste godine u koprodukciji Aplauz Teatra i CeKaTe-a postavlja komičnu operu J. Haydna "Ljekarnik". Prema vlastitoj adaptaciji H. C. Andersenove priče režira "Djevojčicu sa žigicama" ponovno u koprodukciji Aplauz Teatar i "Komedijska". 2014. režira komičnu operu "Ravnatelj kazališta" W. A. Mozarta u adaptaciji Ivana Ivica Krajača. Iste godine u Aplauz Teatru postavlja svoj dugo najavljivani projekt "Mjuzikl Orašar" za koji glazbu i libreto potpisuju Lana Blaće i Marko Juraga.

Predstavu je odigrala mlada glumica Tena Jeić Gajski rođena u Zagrebu 1979. Osnovnu i srednju školu do trećega razreda pohađala je u Zagrebu, a zatim odlazi u SAD. Maturirala je 1998.

u školi Hersey High School u Arlington Heightsu. Tijekom školovanja vrlo se uspješno bavila plivanjem te bila višestruka prvakinja Hrvatske. Na studij prava na Pravnom fakultetu upisala se 1998., ali se 2004. prebacuje na Akademiju dramske umjetnosti. Diplomirala je 2008. u klasi Darije Lorenzi Flatz i Borne Baletića. Uz nekolicinu filmskih vježbi i reklama, igrala je u filmovima "Snivaj zlato moje" Nevena Hitreca, "Ne dao Bog većeg zla" Snježane Tribuson te "Metastaze" Branka Schmidta. Prvu kazališnu ulogu ostvarila je na Dubrovačkim ljetnim igrama u predstavi "San ljetne noći" u režiji Dore Ruždjak Podolski. Igra u predstavama u ZKM-u i HNK-u. Članica je ansambla Gradskoga kazališta Trešnja od 2009. godine. U svom je matičnom kazalištu odigrala brojne predstave, a ovom je zahtjevnom izvedbom, na neki način, zakoračila u novi dio svoje karijere. Iako relativno kratkog trajanja, ova je snažna monodrama ostavila dubok utisak kod publike na obje predstave.

Drugu smo premijeru pripremili u vlastitoj produkciji uz svesrdnu pomoć Hrvatske komorne filharmonije i solista. Nakon velikog uspjeha prošlogodišnjeg koncerta s popularnim vokalnim izvođačima hrvatske glazbene scene, odlučili smo se za isti format, angažiravši veći broj glazbenika solista, odabравši isti prostor, veliku dvoranu Hrvatskog glazbenog zavoda. Osnovna je ideja bila predstaviti različite glazbene pravce kroz djela koje povezuju autori židovskog porijekla ili klezmerske obrade tradicijske glazbe. Suočili smo se i s brojnim teškoćama; nedoumicama oko izbora recentne izraelske glazbe, potpunim nedostatkom notnog materijala, otkazima zbog bolesti, te je projekt napredovao polagano, doživjevši brojne preinake do same premijere 9. prosinca 2017. Program je objedinio klasičnu glazbu, klezmer, su-

vremenu glazbu te pet svezvremenskih uspješnica s izraelskih top lista.

Započeli smo Samuelom Barberom i njegovim Adagiom za gudače. Samuel Barber američki je skladatelj čiji je talent otkriven u ranoj mladosti. Već s 14 godina studirao je pjevanje, klavir i kompoziciju. Njegovu glazbu cijenila su i cijene najveća svjetska glazbena imena, a za svoj je rad primio brojne nagrade uključujući i dva Pulitzera. Bio je član prestižne American Academy of Arts and Letters koja okuplja 250 vodećih američkih arhitekata, umjetnika, kompozitora i pisaca. Lirski Adagio za gudače koji smo predstavili postao je jedna od njegovih najpopularnijih i najomiljenijih kompozicija za koncertne izvedbe, a korišten je i na filmu (Vod, Čovjek slon, El norte, Lorenzovo ulje).

Ines Prajo i Arijana Kunštek, autorski su dvojac koji je stvorio brojne hitove hrvatske glazbene scene. Od devedesetih godina surađuju s poznatim pop izvođačima (Meritas, Jelena Radan, Massimo Savić, Vlado Kalember, Davor Radolfi, Maja Blagdan, Giuliano, Jacques, Prljavo kazalište i Ivana Kindl). Eden Barzilay dodala je tekst na hebrejskom i tako je nastala inačica singla Nine Kraljić pod nazivom "Negdje", na hebrejskom "Ata eifošehu šam – Ti si tamo negdje". Za glazbeni aranžman i notografiju pobrinuli su se Oliver Belošević i Antun Modrušan, a pjesma je svojevrsni hommage Nine Kraljić svjetski poznatoj izraelskoj pjevačici Ofri Hazi.

"Valcer" Felixa (Srećka) Albinija dio je partiture pod naslovom "Dva valcera" koju je obradio Felix Spiller. Felix Albini (1869.–1933.) hrvatski Židov, glazbenik, skladatelj i dirigent širokog je stvarateljskog opusa, školovan u Austriji. Najistaknutiji je kompozitor opereta nakon Ivana pl. Zajca, jedan od pionira zaštite autorskih prava u Hrvatskoj, ravnatelj zagrebačke opere te promotor repertoara s praiizvedbama hrvatskih autora.

Prvi klezmerski broj u programu predstavili smo izvedbom “Hore staccato” u Es duru za klarinet solo, gudače i tamburin Grigorasa Dinicua, u glazbenom aranžmanu Marina Tušeka (iz G dura za flautu solo, gudače i tamburin) te notni zapis Felixa Spillera.

Grigoras Dinicu (1889.- 1949.), poznati je rumunjski skladatelj i violinski virtuoz. “Hora staccato” temelji se na tradicijskom balkanskom plesu (Hora - Oro), jedan je od njegovih najpopularnijih komada i doživjela je brojne inačice. Kako je klezmer glazba aškenaskih Židova koja se temelji na tradicijskoj glazbi (židovskoj i sredine u kojoj su živjeli) koju upravo karakteriziraju instrumentalne improvizacije, “Hora staccato” u izvedbi Brune Philippa poslužila je kao klasičan primjer.

Georg Karl Wisner von Morgenstern i njegov “Konzertantni solo za violu i gudače” predstavio je ne samo glazbenu već i povijesnu stvarnost Židova u Zagrebu 18. i 19. stoljeću. Georg Karl (Juraj Karlo) Wisner von Morgenstern (1783.- 1855.) doselio je u Hrvatsku iz Rumunjske. Bio je učitelj Vatroslava Lisinskog (pravim imenom Ignaz Fuchs) i suvremenik Ferde Livadića (pravim imenom Ferdinand Wiesner), najistaknutiji pripadnik Ilirskog pokreta, pokretač glazbenog života u Zagrebu, osnivač Agramer Musikvereina (današnjeg Hrvatskog glazbenog zavoda).

Armenska tradicijska glazba također služi kao predložak klezmeru, a Hrvatska komorna filharmonija izvela je “Armensku pjesmu” u glazbenom aranžmanu Maria Korunića, vrhunskog majstora klezmera, violinista, člana sastava Gitanes Blondes koji se prije nekoliko godina predstavio na Tjednu Izraela uz neponovljivog Gioru Feidmana.

Program je nastavljen dobro poznatim songom Sheldon Harnickai Jerry Bocka “If I Were a Rich Man”. Sheldon Harnick i Jerry Bock stvorili su drugi na

Koncert

klasika & klezmer & suvremena glazba & izraelski pop

Hrvatska komorna filharmonija & solisti

Jacques Houdek
Nina Kraljić
Ervin Baučić
Ivana Kindl
Jelena Radan
Klasja Modrušan

&

Bruno Philipp, klarinet
Krunoslav Marić, violina
Aleksandar Jakopanec, viola
Jonathan Zalusky, violončelo
Tomislav Vasilj, gitara
Oliver Belošević, klavir

subota, 9.12.2017. u 20.00 sati
Hrvatski glazbeni zavod

ulaznice: www.tjedan-izraela.org
Židovska općina Zagreb
blagajna HGZ

TJEDAN
Izraela

Kulturnu manifestaciju Tjedan Izraela potpomogao je Savjet za nacionalne manjine RH

FOTOGRAFIJA: TJEDAN IZRAELA

listi najprikazivanijih mjuzikla u povijesti Broadwaya — Guslača na krovu (1964.). Najpopularniji song iz mjuzikla je upravo “If I Were a Rich Man”, u glazbenom smislu klasičan klezmer, inspiriran tekstom na jidišu Šolema Alejhema s početka 20.

stoljeća. Manje je poznata činjenica da mjuzikl ima izravnu vezu s okolicom Zagreba, jer rusko selo Anatevka u filmskoj verziji redatelja Normana Jewisona iz 1971. “glumi” Lekenik gdje se i danas nalazi nepromijenjena filmska lokacija koju

obilaze brojni američki i izraelski turisti.

Seriju izraelske popularne glazbe započeli smo pjesmom Šmuela Albaza i Arlesa Cfadie, “Kšehalev bohe” u glazbenom aranžmanu i notografiji Olivera Beloševića, Davida Vidovića i Antuna Modrušana. “Kšehalev bohe” (Kad srce plače) popularna je izraelska pjesma kojoj je za predložak poslužila molitva “Šma Israel” (Čuj Izraele), a veliku popularnost stekla je zahvaljujući brojnim izvedbama, a posebice Sarit Hadad, jedne od najpopularnijih pjevačica u Izraelu. Pjesmu je izvela Jelena Radan, skladateljica, spisateljica i pjevačica s tri samostalna studijska albuma koja se okušala u raznim glazbenim (fado, pop, rock, funky) i scenskim žanrovima., nastupajući na pozornicama u zemlji i inozemstvu.

Poznatu izraelsku pjevačicu Ahinoam Nini predstavili smo pjesmom Rachela Bluwsteina i same pjevačice pod naslovom “Uri”, u još jednom aranžmanu Olivera Beloševića.

“Kad bih bar imala sina, malenog dječaka, bistrog, crne kovrčave kose, uzela bih mu ruku u svoju...”, početak je to stihova pjesme koja govori o dječaku Uriju. Ahinoam Nini (Noa) svjetski je poznata izraelska pop i etno pjevačica koju nisu propustile ugostiti sve koncertne dvorane koje drže do svog ugleda. Pjesmu je uz pratnju Tomislava Vasilja na gitari otpjevala Ivana Kindl, izvrsna vokalna interpretatorica čiji su posebni interesi soul, blues i gospel. Nastupala je na brojnim koncertima, uz eminentne umjetnike i samostalno, izdala tri studijska albuma a dobitnica je i brojnih nagrada.

Ervin Baučić predstavio se izvedbom pjesme “Šavim” (Jednaki), Rana Dankerai Ilaia Botnera. Radi se o dirljivoj izraelskoj pjesmi koja govori o jednakosti rasa i često je na repertoaru izraelskih pop glazbenika.

Ervin Baučić, tenor, trajno je zaposlen u Zagrebačkom gradskom kazalištu “Ko-

medija”. Nastupao je u brojnim mjuziklima, tematskim koncertima i popularnim glazbenim emisijama HRT-a, a iza sebe ima i velik broj samostalnih koncertnih nastupa. Osnivač je dalmatinske klope Puntari, a nastupao je i kao front man rock grupe Hotline.

Pjesmu Motija Hamera “Rikma enošit ahah” prvi je put izvela Hava Alberštajn, mega popularna izraelska pjevačica poljskog porijekla iza koje je diskografski opus od 60 albuma. Pjesma je ponovno veliki hit u Izraelu zahvaljujući recentnoj izvedbi dviju velikih glazbenih zvijezda: Jonatana Razela i Avrama Tala. U našem programu izveli su je Jacques Houdek i Ivana Kindl.

Jacques Houdek, popularni Mr. Voice, čije vokalne izvedbe definitivno odudaraju od pop stereotipa i podižu ljestvicu za druge izvođače, iza sebe ima 13 albuma i bezbroj koncerata. Nastupao je i snimao na brojnim stranim jezicima, osvajao razne glazbene nagrade, uključujući 4. mjesto na Open Mic u Ujedinjenom Kraljevstvu (između 16.000 natjecatelja), a poznat je i po svom humanitarnom djelovanju.

“Goldene Hochzeit” (Goldene Chasene, Zlatna obljetnica) omiljeni je predložak Giore Feidmana, a izveo ju je jedan od najistaknutijih predstavnika mlađe generacije hrvatskih klarinetista Bruno Philipp. Uz diplomu Muzičke akademije u klasi profesora Milka Pravdića 2000., prepoznatljiv umjetnički izričaj izgradio je na Konzervatoriju u Parizu za vrijeme trogodišnjeg usavršavanja te na brojnim seminarima kod renomiranih svjetskih klarinetista. Dobitnik je brojnih nagrada. Čest je gost na programima Tjedna Izraela. U nastavku i za kraj, Bruno Philipp izveo je “Klezmer Dance”, Serbana Nichifora, suvremenog rumunjskog glazbenika, nositelja dva doktorata (Muzičke akademije i Teološkog fakulteta). Utjecaj židovske tradicije na njegov rad

FOTOGRAFIJA: TJEDAN IZRAELA

vidljiv je iz doktorske disertacije pod naslovom “Šoa — utjecaj Holokausta na moje glazbeno stvaralaštvo”. Nagrađen je Međunarodnom nagradom skladatelja — Gaudeamus i Ordenom krune kraljevine Belgije. Njegov opus obuhvaća brojna djela i različite žanrove, a te večer ga je predstavio klezmer ples.

Razdragana publika tražila je i dobila dodatak u izvedbi Jacquesa Houdeka, pjesmu “Katonti” (Jonatan Razel / Berešit 32:11,12, psalam 86:13).

Zahvaljujem svim suradnicima i glazbenicima na velikom trudu koji su uložili u pripremu ovog koncerta i publici na odazivu.

Kulturnu manifestaciju Tjedan Izraela potpomaže Savjet za nacionalne manjine RH.

9. TJEDAN IZRAELSKOG FILMA U ZAGREBU

PIŠE: NATAŠA BARAC

Ljubitelji sedme umjetnost i ove su godine krajem studenoga u Zagrebu mogli uživati u recentnim izraelskim filmskim ostvarenjima. Veleposlanstvo Države Izrael u Hrvatskoj već devetu godinu za redom organizira Tjedan izraelskog filma, a ove su godine hrvatski filmofili u kinu Tuškanac mogli birati između 13 vrlo zanimljivijih i nagrađivanih filmova.

Kako je na otvaranju filmskog festivala kazala izraelska veleposlanica u Republici Hrvatskoj Zina Kalay Kleitman, izraelsko veleposlanstvo veliku pažnju posvećuje odabiru filmova i ovom festivalu.

“Ovo je jedan od tri najvažnija događaja koje naše veleposlanstvo svake godine organizirala u Hrvatskoj”, istaknula je dodajući da će zagrebačka publika imati prilike vidjeti nova, zanimljiva i nagrađivanja ostvarenja izraelske filmske industrije.

Posjetitelje je pozdravio i zagrebački gradonačelnik Milan Bandić.

Tjedan izraelskog filma otvorio je film “Slastičar iz Berlina”, s pričom o mladom i nadarenom njemačkom slastičaru Thomasu čiji oženjeni izraelski ljubavnik Oren strada u prometnoj nesreći. Thomas nakon toga odlazi u Jeruzalem u potrazi za odgovorima, te čuvajući svoju tajnu počinje raditi u kafiću čija je vlasnica Anat, udovica njegovog ljubavnika. Režiju i scenarij potpisuje Ofir Raul Graizer a film je dosada dobio brojne nagrade u Izraelu i inozemstvu.

Film “Tišina”, Ereza Mizrahija i Sahar Shavit, bavi se temom postraumatskog stresa i načina na koji on razara obitelj, a taj je film 2017. godine na dva međunarodna festivala, u Somervilleu i Sidneyu, dobio nagrade za najbolju priču.

Teme iz izraelskog svakodnevnog života, svjetovnog i vjerskog, prikazane su u filmovima “Ženska galerija”, “Skele”, “Luka povratka” i “Tiho srce”. Čudni putevi ljubavi teme su filmova “Čežnja” i “Ako i kada”, dok film “Između svjetova” prikazuje sudbine dviju žena iz različitih svjetova koje se sretnu u jeruzalemskoj bolnici nekoliko trenutaka nakon terorističkog napada.

Film “Prošli život”, nadahnut istinitim događajima, prati odiseju dviju sestara koje sedamdesetih godina 20. stoljeća putuju Europom pokušavajući otkriti ratnu tajnu koje je bavila sjenu na njihove živote. Ovaj je film dobio pet nominacija za nagrade Izraelske filmske akademije 2017. Tužna židovska prošlost tema je i filma “Svjedočanstvo” u kojem Yoel, israživač

Holokausta, za vrijeme svog istraživanja nailazi na svjedočanstvo svoje majke za koje nije znao da postoji.

“Izraelska ljubavna priča” film je zasnovan na istinitom događaju o ljubavi između Elija Ben-Zvija, sina drugog predsjednika Izraela, i Pnine Gary iz kibuca Nahal. Radnja se događa u vrijeme napehlih događaja prije osnivanja Države Izrael.

“Bitna karika”, jedini dokumentarni film prikazan ove godine, gledateljima je prikazao nevjerojatnu priču o Wilfriedu Israelu, bogatom židovskom poslovnom čovjeku koji je 30-tih godina prošlog stoljeća bio vlasnik velike berlinske robne kuće i zaslužan za spašavanje tisuća Židova. Wilfried Israel bio je član jedne od najuglednijih njemačkih židovskih obitelji, ali malo je toga poznao o njegovom osobnom životu i velikim naporima koje je ulagao u spas Židova tijekom Holokausta.

Nadamo se da će se lijepi običaj prikazivanja izraelske filmske industrije nastaviti i sljedeće godine.

FOTOGRAFIJA: 9. TJEDAN IZRAELSKOG FILMA U ZAGREBU

KOMEMORACIJA U POVODU 79. OBLJETNICE KRISTALNE NOĆI

PIŠE: J. S.

U organizaciji Židovske općine Zagreb i Antifašističke lige na zagrebačkom Trgu žrtava fašizma održana je 9. studenoga komemoracija u povodu 79. obljetnice Kristalne noći, prvog masovnog čina antisemitizma u nacističkoj Njemačkoj, a tom prigodom govor je održao i predsjednik ŽOZ-a i Koordinacije židovskih općina u RH Ognjen Kraus.

“Ovdje smo da ne dopustimo izjednačavanje krvnika i žrtve, izjednačavanje ustaštva i antifašističke borbe”, rekao je Kraus, ističući da je 9. studeni 1938. dan kada je zaista započeo Holokaust “najmračniji period ljudske povijesti, u kojem je po rasnim zakonima ubijeno šest milijuna Židova”.

U noći s 9. na 10. studenoga 1938. diljem nacističke Njemačke provedeno je sustavno nasilje nad Židovima i njihovom imovinom, ubijen je 91 Židov, njih oko 30.000 deportirano je u koncentracijske logore, spaljeno je dvjestotinjak sinagoga, oskrvnuta židovska groblja te uništeno najmanje 7.000 trgovina u židovskome vlasništvu. Zbog slomljenih prozora i stakala taj je događaj nazvan “Kristalna noć”.

FOTOGRAFIJA: KOMEMORACIJA U POVODU 79. OBLJETNICE KRISTALNE NOĆI

“Danas u Njemačkoj, kao ni u jednoj zemlji zapadne Europe, nije moguće relativizirati ono što su označavali kukasti križ i pozdrav 'Sieg Heil'. Nije moguće imenovati komisiju koja bi, kao u Hrvatskoj, odlučivala što znači pozdrav 'Za dom spremni', koji je obilježio takozvanu NDH, jedinoj zemlji u Europi koja je donijela vlastite rasne zakone i imala svoje koncentracijske logore, njih preko četrdeset. Danas se u Hrvatskoj izjednačavaju antifašistički pokret i ustaški pokret. To je naša sramota”, kazao je Kraus pred pedesetak okupljenih, među kojima su

bili i veleposlanici Njemačke i Austrije te diplomatski predstavnici drugih zemalja.

“Prisjećamo se zastrašujućeg događaja u njemačkoj povijesti. Iako sam nešto mlađi, poznati su mi prizori te noći. Za mene je ovo posebno, osobno iskustvo, na ovaj dan biti s ovim ljudima i prisjetiti se tih strahota” kazao je Thomas Schulze, njemački veleposlanik u Hrvatskoj.

Prije početka komemoracije, predsjednik ŽOZ-a odbio je dati izjavu novinarskoj ekipi Hrvatske televizije, ogorčen time što je 'TV kalendar' HTV-a ignorirao obljetnicu Kristalne noći.

SPOMEN-PLOČA ZA ŽIDOVE DONJEG MIHOLJCA

PIŠE: MIRJANA EHRLICH BAKIĆ

Već nekoliko godina svim sam se srcem posvetila misiji istraživanja povijesti židovske zajednice u Donjem Miholjcu, gradu na hrvatskoj-mađarskoj granici a moja velika želja ispunjena je 24. rujna 2017. kada je u mome gradu na mjestu gdje je do 1941. stajala sinagoga, otkrivena spomen-ploča u znak sjećanja na Židove ovoga grada nestale u Holokaustu.

Na svečanosti otkrivanja spomen-ploče bili su i predsjednik Židovske općine Zagreb i Koordinacije židovskih općina u Republici Hrvatskoj Ognjen Kraus, tajnik Židovske općine Osijek Dragutin Kon, gradonačelnik Donjeg Miholjca Goran Aladić, a molitvu je za žrtve Holokausta održao glavni rabin Republike Hrvatske i Crne Gore Luciano Moše Prelević.

Židovi su na području Donjeg Miholjca živjeli od sredine 19. stoljeća, odnosno razdoblja kada su zahvaljujući zakonima dobili priliku za emancipaciju. Do 1930. godine u Donjem Miholjcu i njegovoj okolici živjela su 826 Židova koji su bili protjerani iz Mađarske i u ovaj su grad stigli u potrazi za boljim i sigurnijim životom. Židovi su u Donjem Miholjcu aktivno sudjelovali u životu grada: bili su vrsni obrtnici, poljoprivrednici, trgovci, industrijalci, bankari, liječnici i ugostitelji. Prva sinagoga u Donjem Miholjcu

FOTOGRAFIJA: SPOMEN-PLOČA ZA ŽIDOVE
DONJEG MIHOLJCA

bila je izgrađena 1860. godine, a druga veća 1923. godine. Te iste godine bilo je otvoreno i židovsko groblje.

O tužnoj sudbini donjomiholjačkih Židova pisala sam nedavno u Ha-Kolu. Praktički cijela zajednica je nestala a nakon rata u grad su se vratila samo trojica Židova. Jedan od njih bio je i moj otac

Lavoslav Ehrlich, koji je u Holokaustu izgubio 64 člana svoje obitelji.

Spomen-ploča za donjomiholjačke Židove ostat će kao podsjetnik građanima ovoga grada na nekada živu zajednicu koja je pridonijela razvoju Donjeg Miholjca.

O AKTIVNOSTIMA ŽENSKJE SEKCIJE ŽOZ-A OD 2013. DO 2017.

PIŠE: SIDA OZMO STEINER, PREDSEDNICA
ŽENSKJE SEKCIJE ŽOZ-A OD 2013. DO 2017. GODINE

Odbor Ženske sekcije u sastavu Narcisa Potežica, Mira Hadži-Ristić, Gizela Weinberger i Sida Ozmo Steiner izabran je 13. prosinca 2013. Tada je odmah utvrđen plan i program rada, a nakon usvajanja, prišlo se njegovoj realizaciji.

Već tradicionalno Ženska sekcija ŽOZ-a svoje sastanke održava deset puta godišnje. Ovaj odbor je uveo novost da uz čaj i kekse na svakom sastanku bude na programu neko predavanje, dojmovi s putovanja, knjiga ili neka druga zanimljiva tema. Odmah po izboru, krenuli smo u oživljavanje socijalnih aktivnosti. Posjetili smo u par navrata neke obitelji sa skromnim paketima pomoći, a također u par navrata, neke od nas posjetile su naše članice u Domu Lavoslav Schwarz i Sveti Josip.

Već u svibnju 2014. u okviru Ženske sekcije osnovan je čitateljski klub kojeg cijelo vrijeme uspješno vodi Narcisa Potežica. Klub se sastaje svake prve srijede u mjesecu, devet mjeseci godišnje.

Kao što smo i planirale, Ženska sekcija je svake godine organizirala putovanje. Neka putovanja su bila organizirana na poziv organizatora povodom nekih važnih događanja, a neka smo organizirali sami po našoj želji. Tako smo posjetili Suboticu, Beograd, Sarajevo, Ohrid, Split, Križevce i Tuzlu. Ova putovanja nisu bila samo turistički zanimljiva za članice, nego je to bilo i intenziviranje suradnje

sa Ženskim sekcijama gradova u koje smo putovali. Upoznale smo njihove članice i aktivnosti kojima se bave, svugdje vrlo srdačno dočekan i svugdje su se njihove članice potrudile i organizirale nam raznolik i zanimljiv program.

Ženska sekcija je organizirala sakupljanje rabljenih stvari, najviše tekstila, ali i drugih upotrebljivih stvari koje su prodane, a dobiveni novac poklonjen u humanitarne svrhe. Svake godine organizirali smo druženje u hotelu Palace uz kavu i štrukle. Bila je to ideja kako bi one naše članice koje zbog zdravstvenih razloga ne mogu putovati s nama izvan Zagreba sudjelovale na nekom od druženja koje Ženska sekcija organizira izvan prostora Općine. Odaziv članica uvijek je bio vrlo velik.

Za cijelo vrijeme našeg mandata surađivali smo na razne načine s Domom Lavoslav Schwarz. Od činjenice da smo organizirale posjet cijelog odbora Sekcije do posjeta pojedinih naših članica, šticienicima Doma. Zajedno s Domom i u Domu organiziran je Bazar-prodaja prikupljenih rabljenih stvari. Svake godine kada Dom organizira vrtanu zabavu, članice Sekcije prisustvuju i sudjeluju donacijom kolača koji se prodaju zajedno s onim što prirede zaposlenice Doma, a prikupljeni novac ide u humanitarne svrhe. Članice Ženske sekcije podržale su i njihovu akciju za prikupljanje sredstava

za uređenje vrta te prikupile i donirale 3.000,00 kn.

U siječnju 2016. organizirale smo dolazak i boravak Hane Gašić Montiljo, vrlo aktivne članice beogradske Ženske sekcije, koja nam je demonstrirala pripremu sefardskog kulinarskog specijaliteta, a prenijela nam je i neka iskustva u radu njihove Ženske sekcije.

U 2016. prestali smo skupljati priloge na našim mjesečnim sastancima, već smo dogovorile da članice daju jednom godišnje prilog od 60,00 kn za što dobivaju potvrdu, na osnovu čega se uvijek zna stanje naše interne blagajne.

Naša Ženska sekcija surađuje s Udruhom Holokaust preživjelih i s Klubom seniora u našoj Općini, tako što naše članice sudjeluju u svim aktivnostima i Udruge i Kluba. Sve navedeno ukazuje da je sekcija u ovom mandatu bila aktivna i da je napravila značajan iskorak u radu. Na kraju želim zahvaliti tajništvu ŽOZ-a, Deanu Friedrichu i Saši Cvetkoviću na odličnoj suradnji i pomoći, kao i članicama sekcije na sudjelovanju u svim aktivnostima koje je sekcija organizirala. Novi odbor Ženske sekcije izabran je 18. listopada 2017. Nova predsjednica je Milana Haramina, a članice Mirna Delić, Nada Centner-Hermanović, Gizela Weinberger i Narcisa Potežica. Želim im puno uspjeha u radu.

IZLET ŽENSKJE SEKCIJE ŽOZ-A U KARLOVAC

PIŠE: NARCISA POTEŽICA, MR.SC.

FOTOGRAFIJA: IZLET ŽENSKJE SEKCIJE ŽOZ-A
U KARLOVAC

Novoizabrani Odbor Ženske sekcije Židovske općine Zagreb predložio je da se za članice naše Ženske sekcije još u ovoj godini organizira izlet u Karlovac, što je 23. studenog 2017. uspješno ostvareno, a na izlet je krenulo 26 naših članica. U Karlovcu nam je prof. Zdenka Sušić iscrpno prezentirala sve glavne povijesne značajke Karlovca, uključujući i povijest Židova u Karlovcu, od njihova dolaska na to područje do danas. Zbog mnogobrojnih parkova i zelene površine Karlovac nosi epitet “grada parkova” kroz koji prolaze četiri rijeke: Korana, Kupa, Dobra i Mrežnica. Najprije smo se iskricali kod

čuvenog Zorin doma, koji je ove godine proslavio svoju 125. godišnjicu, a u blizini smo vidjeli gimnaziju koju je polazio i Nikola Tesla. Stari Karlovac je izgrađen u obliku šestokrake zvijezde, a posebno je zanimljivo da mnoge kuće imaju devet prozora, jer su vlasnici kuća za vrijeme austro-ugarske vlasti s deset i više prozora morali platiti dodatni porez.

Kada smo došli do obale Kupe saznali smo da je tamo nekada stajala karlovačka sinagoga. Obzirom da Židovi do 1859. nisu smjeli posjedovati nekretnine, prva sinagoga u Karlovcu nalazila se u privatnoj kući koju je židovska zajednica iznajmila. U drugoj polovini 19. stoljeća Židovska općina je ekonomski ojačala i dobivši mogućnost kupnje nekretnina, odlučila je izgraditi vlastitu sinagogu, pa je zemljište kupljeno 1870. Predsjednik Židovske bogoštovne općine bio je Filip Reiner. Gradnja hrama povjerena je Ljudevitu Kappneru i Ernestu Mühlbaueru, a zidalo se prinosima općinara. Sinagoga je bila izgrađena u stilu historicizma, s obilježjima neogotike i neorenesanse, a otvorena i posvećena 6. rujna 1871. O sinagogi je sačuvano vrlo malo dokumenata. Postoji samo jedan dokument u Državnom arhivu grada Karlovca: građevinska dozvola od 11. veljače 1936. u kojoj Židovska bogoštovna općina prijavljuje popravak i bojanje pročelja sinagoge. Nažalost demolirana je tijekom Drugog svjetskog rata, a ustaške vlasti pretvorile su hram u skladište i uklonile sve sinagogalne i druge židovske simbole. Predratne fotografije unutrašnjosti nisu sačuvane. Poslije Drugog svjetskog rata

nije obnavljana, a Savez židovskih općina Jugoslavije raspolagao je sa zgradom, te je s tadašnjom vladom sklopio sporazum po kojem su gradovi postali vlasnici neobnovljenih sinagoga. Prema tom dogovoru karlovačke gradske vlasti su 1960. zgradu srušile. Sada je na tom mjestu neboder, a Karlovac je ostao je bez vrijednog spomenika koji je svjedočio o prisustvu Židova u tom gradu.

Poslije jutarnje kave naš cilj je bio novootvoren akvarij Aquatika, a zatim smo nastavili vožnju prema Dubovcu i njegovom starom gradu koji se prvi puta spominje 1339. Vlasnici Dubovca bile su značajne velikaške obitelji a u 15. i 16. st. vladali su njime kneževi Frankopan i Zrinski. Na putu prema Ozlju je katoličko, pravoslavno, vojno i židovsko groblje koje najbolje svjedoči o postojanju Židova koji su se u Karlovac počeli naseljavati na prijelazu u 18. stoljeće. Prvo groblje osnivaju već tridesetak godina nakon dolaska prvih Židova 1816. Povijest Židova u Karlovcu počinje njihovim naseljavanjem i osnivanjem “karlovačke izrealitičke bogoštovne općine” 1852. a 1869. zajednica je brojala 162. Židovska je zajednica bila je najbrojnija neposredno prije Drugog svjetskog rata s 400 članova.

Nakon posjeta “slobodnom kraljevskom gradu” Ozlju, naš je izlet završio na seljačkom domaćinstvu OPG Čulig. Jesenjeg dana u Karlovcu i okolici još ćemo se dugo sjećati.

PRVA CJELOVITA MONOGRAFIJA O ALFREDU PALU PREDSTAVLJENA U ŽOZ-U

PIŠE: MAŠA TAUŠAN

Prva cjelovita monografija o Alfredu Palu — karikaturistu, ilustratoru, grafičkom dizajneru i slikaru, predstavljena je prošlog mjeseca u Židovskoj općini Zagreb, a tom je prigodom naglašeno kako je taj umjetnik nekoliko desetljeća bio neizostavna figura u javnosti, na kulturnoj i društvenoj sceni. Monografiju nazvanu “Alfred Pal — karikaturist, ilustrator, grafički dizajner i slika” o ovom velikom umjetniku na 197 stranica predstavile su autorice Branka Hlevnjak i Rhea Ivanuš, a ona obuhvaća čitav Palov opus. Monografija je ostvarena sredstvima Grada Zagreba, Grada Vukovara i Udruge za promicanje oblikovanja i umjetnosti Design Art.

Alfred Pal preminuo je u Zagrebu 2010. godine u 90. godini života, a o njemu kao dugogodišnjem prijatelju na promociji je govorio i redatelj Bogdan Žižić, autor nekoliko dokumentaraca o tom svestranom umjetniku čije je stvaralaštvo više od 60 godina bilo u samom vrhu hrvatske likovne scene.

Monografija daje presjek tog kompletnog fascinantnog djela. Ona obuhvaća cjelokupni Palov opus od ranih radova u partizanskom tisku i poslijeratnim novinama Ilustriranom vjesniku i Kerempuhu pa sve do zapaženih i prepoznatljivih rje-

šenja grafičke oprema knjiga u biblioteka HIT, Evergrin i ITD. Pal je također oblikovao kazališne i muzejske plakate. Poznavatelji tvrde: ako ste u drugoj polovini 20. stoljeća pročitali i jednu knjigu na hrvatskom jeziku, vrlo je vjerojatno da je naslovnicu dizajnirao Alfred Pal. A ako je dizajn knjiga ono čime je Pal najsnažnije utjecao na hrvatsku kulturnu scenu, njegov odabrani medij političkog i društvenog angažmana bio je plakat. Angažiranost, osobna hrabrost, humanost te odbojnost prema bilo kakvu ukapljivanju, karakteristike su koje najbolje opisuju Palov opus.

“Alfred Pal bio je senzacionalno inovativan u grafičkom dizajnu”, rekla je Branka Hlevnjak nazivajući ga “grafičkim dizajnerom broj 1.” Kao slikara opisala ga je avangardnim, sa specifičnom tehnikom i ikonografijom, i maksimalno produhovljenim stvaralaštvom.

Na kraju promocije prikazan je i desetominutni dokumentarni film Bogdana Žižića o Alfredu Palu koji je pružio uvid u jedan dio njegovog umjetničkog opusa koje možda nije toliko poznato široj javnosti — u slikarstvo. Alfred Pal svoju je prvu slikarsku izložbu imao šezdesetih godina 20. stoljeća ciklusom nazvanim “Stratišta”.

Alfred Pal rođen je u Beču 1920. godine. Osnovnu školu pohađao je u Krakovu i Beču, a gimnaziju u Vukovaru gdje je i maturirao 1940. godine. Vrijeme Drugog svjetskog rata proveo je u bijegu, u talijanskim koncentracijskim logorima

u Kraljevici i na Rabu, a nakon pada Italije postao je borac NOB-a. Najveći dio njegove obitelji pobili su nacisti i ustaše, a posljedice svega što je preživio bile su posebno vidljive u njegovom slikarskom opusu, ali i drugim djelima. Nakon Drugog svjetskog rata, dva puta je bio zatočen na Golom otoku (1949. – 1950.; 1951. – 1954.). Od 1970. do 1984. godine bio je likovni urednik u Nakladnom zavodu Matice hrvatske, a od 1985. djelovao je kao slobodni umjetnik. Uz sve svoje obaveze, Alfred Pal bio je i aktivan član Židovske općine Zagreb i važan dio židovske zajednice.

Branka Hlevnjak i Rhea Ivanuš

Alfred Pal

FOTOGRAFIJA: PRVA CJELOVITA MONOGRAFIJA O ALFREDU PALU PREDSTAVLJENA U ŽOZ-U

IZLOŽBA O NEVJEROJATNIM IZRAELSKIM OTKRIĆIMA I IZUMIMA

PIŠE: NATAŠA BARAC

FOTOGRAFIJA: IZLOŽBA O NEVJEROJATNIM IZRAELSKIM OTKRIĆIMA I IZUMIMA

Veleposlanstvo Države Izrael u Republici Hrvatskoj obilježilo je početkom listopada 20. obljetnicu diplomatskih odnosa između Države Izrael i Republike Hrvatske promocijom zajedničkog izdanja poštanske marke “Hrvatska-Izrael”, te otvorenjem izložbe “Izraelska otkrića i razvoj koji su utjecali na svijet”.

Promocija marke i izložba održani su u Nacionalnoj i sveučilišnoj biblioteci u Zagrebu, a sam prostor, kako je istaknula izraelska veleposlanica Zina Kalay Kleitman nije odabran slučajno.

“Željeli smo da studenti koji dolaze ovdje učiti, vide što je sve Izrael otkrio i napravio i ostavio svijetu. Vjerujte mi, kada smo počeli raditi na ovoj izložbi i ja sam sama bila iznenađena svime što su Izraelci otkrili i razvili, a prikazan je samo jedan dio tih velikih i značajnih

otkrića”, kazala je izraelska veleposlanica pozdravljajući nazočne.

Izložba je djelo autorskog tima iz Izraelskog ministarstva znanosti, tehnologije i svemira u suradnji s Izraelskom akademijom mladih, a sastoji se od fotografija koje prikazuju dio znanstvenih postignuća ostvarenih u Izraelu, posebno u posljednjim desetljećima.

Čak i prije proglašenja deklaracije o osnivanju Države Izrael 1948. Albert Einstein, Martin Buber, Sigmund Freud, Aaron Aaronsohn i drugi židovski znanstvenici smatrali su osnivanje znanstvenih instituta i istraživačkih centara važnim nacionalnim i ekonomskim prioritetom.

Mnoga ostvarenja Države Izrael potječu od znanstvene infrastrukture koja je osnovana tada, jednako kao i znanstveni, tehnološki i ljudski potencijal koji se razvijao zajedno s rastom i razvojem države. Znanstveno istraživanje je univerzalni jezik koji služi kao most između naroda i kultura. Ostvarenja izraelskih znanstvenika značajno doprinose međunarodnom statusu Izraela, donoseći Državi Izrael uvažan položaj među razvijenim zemljama, a izraelski znanstvenici su međunarodno prepoznati. Na vrhuncu ovoga priznavanja su izraelski znanstvenici dobitnici Nobelove nagrade, Turingove nagrade, Fields medalje i mnogih drugih prestižnih nagrada.

Postignuća, otkrića i razvoj izraelske znanosti pokrivaju široki raspon područja i tema, s prijelomnim otkrićima u po-

ljoprivredi, medicini, robotici, kompjuterizaciji, arheologiji, istraživanju svemira, matematici, društvenim znanostima itd. Štoviše, Izrael se smatra high-tech supersilom, privlačeći multinacionalne kompanije koje osnivaju svoje centre za istraživanje i razvoj u Izraelu i ulažu u start-up tvrtke u raznim područjima.

U Izraelu djeluje devet sveučilišta i 66 visokoškolskih obrazovnih instituta, a zemlja također ima najvišu stopu akademski obrazovanih ljudi na svijetu u odnosu na broj stanovnika. Izrael je jedna od deset zemalja članica prestižnog “Svemirskog kluba” koje su razvile, proizvele, lansirale i upravljaju satelitima u svemiru.

Unatoč ograničenom prostoru zbog čega nije bilo moguće izložiti sva najvažnija otkrića, ova izložba je predstavila fascinantno raspon znanstvenih inovacija i postignuća koja su potekla iz Države Izrael — od cherry rajčica i “biblijskih vina”, pa sve do pametnih lijekova, sustava irigacije i memory sticka.

Prije otvorenja izložbe, predstavljeno je i zajedničko izdanje poštanske marke “Hrvatska-Izrael”, koju je dizajnirala poznata hrvatska dizajnerica Sabina Rešić. Kao motiv marke odabrani su karakteristični cvjetovi dviju zemalja: izraelska krunična šumarica i hrvatska perunika, a događaju su nazočili i predsjednik uprave Hrvatske pošte Ivan Čulo i direktor Izraelskog filatelističkog ureda Elhanan Shapiro, te brojni predstavnici kulturnog, političkog i javnog života Zagreba i Hrvatske.

KONFERENCIJA SVJETSKE FEDERACIJE PREŽIVJELE ŽIDOVSKJE DJECE HOLOKAUSTA U JERUZALEMU

PIŠE: DR. MELITA ŠVOB

U Jeruzalemu je od 5. do 8. studenoga održana konferencija Svjetske federacije preživjele židovske djece Holokausta i njihovih potomaka (World Federation of Jewish Child Survivors of the Holocaust & descendans), koja okuplja djecu koja su preživjela Holokaust (dalje u tekstu WD) iz 54 organizacije u 19 zemalja.

To je bila 29. godišnja konferencija što svjedoči o značajnoj aktivnosti na zastupanju interesa preživjelih, održavanju sjećanja na Holokaust i njegove žrtve, borbi protiv antisemitizma, edukaciji sljedećih generacija da nastave njenu misiju. Na konferenciji je sudjelovalo oko 400 sudionika. Veliki teret organizacije konferencije podnijeli su čelnici organizacije: Stefanie Salzer, predsjednica, Max Arpels Lezer, izvršni potpredsjednik, Daisy Miller, organizacija panela te Miriam Griver, predsjednica YESH-a.

U organizaciji konferencije sudjelovale su i druge organizacije koje se bave ovim područjem djelovanja (Generation of the Shoah International; Kindertransport Association, YESH— children and

orphans Holocaust survivors in Israel; Dorot HaHemshech — Next generations to Holocaust&Heroism legacy Israel).

Iz Hrvatske su sudjelovali Melita Švob, predsjednica Udruge Holokaust preživjelih u Hrvatskoj, pozvani gost Drago Kohn iz Osijeka, te dva člana “druge generacije” koji su bili prihvaćeni na konferenciji WF u Berlinu — Dubravka Štrac i Sanja Tabaković.

Svečanom i radnom dijelu konferencije, koji je započeo 5. studenog “večerom dobrodošlice”, prethodile su sjednice Izvršnog odbora i Upravnog odbora

Izvršni odbor, čiji sam članica, raspravljao je o izmjeni statuta, mandatu i reizboru članova, financijskom izvještaju, restituciji, antisemitizmu u Europi itd.

Na Upravnom odboru su predstavnici zemalja članica donosili odluke, davali izvještaje i prihvatili prijedlog da se sljedeća konferencija održi na Floridi.

Program konferencije u Jeruzalemu je predstavljao kontinuitet dosadašnjeg načina organiziranja, iako se pokazala potreba za novim pristupom koji će smanjiti istovremeno održavanje brojnih radionica i podjelu po generacijama, zemljama i interesima.

I naš panel 6. studenog na kojem sam zajedno s predstavnicima Švedske i Nje-

mačke govorila o statusu preživjelih Holokausta u Europi održavao se istovremeno s projekcijom filmova, što je podijelilo publiku.

Na značajnom plenarnom panelu “Međunarodni predstavnici druge generacije” sudjelovala je Sanja Tabaković, koja je imala i brojne susrete i razgovore o situaciji u Hrvatskoj.

Osobito su bila interesantna plenarna predavanja profesora Yehude Bauera, rabina Benny Laua, dr. Roberta Rozetta, Colette Avital, Tamar Yablonsky-Peretz, te predavanje Grega Schneidera “Claims konferencija: sljedeće poglavlje”. Posebno sam s njime razgovarala o našim problemima potpore onima koji iz kućne njege prelaze u starački dom.

Uz konferenciju je organiziran bogat program, klezmer i orkestralna muzika, paljenje svijeća, posjet Knesetu i Jad Vašemu, te mogućnost za bar i bat micvu. Mislim da je ova konferencija presudna u razvoju i radu WF, jer je uspjela dovesti tri velike skupine židovskih zajednica: iz SAD-a, Izraela i Europe za zajednički “stol” i suočiti ih s realnim problemima Europe. Druga velika novost je brojna zainteresirana, educirana i privrženica druga generacija preživjelih žrtava Holokausta što jamči da se prošlost neće zaboraviti.

POSJET PREDsjedNICE ICJW-A ZAGREBU

PIŠE: DR. MELITA ŠVOB

FOTOGRAFIJA: POSJET PREDsjedNICE
ICJW-A ZAGREBU

Gospođa Robyn Lenn, predsjednica velike međunarodne organizacije ICJW (International Council of Jewish Women – Međunarodno vijeće židovskih žena) posjetila je Uniju židovskih žena Hrvatske i Židovsku općinu Zagreb. Robyn Lenn je profesorica muzike, živi u Sydneyju, gdje

je bila predsjednica Nacionalnog vijeća židovskih žena Australije. Za predsjednicu ICJW-a izabrana je u Pragu 2014. godine. Sada, u završnoj godini svog mandata, posjetila je mnoge organizacije pa tako i našu. Mi smo članovi ICJW od ratnih vremena 90-tih kada nam je donijela pomoć i posjetila nas tadašnja predsjednica June Jacobs.

ICJW je krovna organizacija s 37 članica na svim kontinentima. Poznata je po svojim aktivnostima u zaštiti žena, borbi protiv nasilja, protiv trgovine ljudima, sudjeluje u humanitarnim akcijama, na zaštiti prirode, položaju židovskih žena i ima svoje delegate u UN-u, ECOSOC-u, Europskom vijeću, Svjetskom židovskom kongresu i drugim organizacijama.

U Zagreb je Robyn stigla iz Njemačke za vikend, što nas je ponukalo da orga-

niziramo zajedničko druženje na izletu u Zagorje. To je bila prilika da se posjete naši prelijepi dvorci Veliki Tabor i Trakošćan, pogledaju muzeji i barokni Varaždin, posjeti Muzej krapinskog pračovjeka, probaju domaći specijaliteti i najvažnije da se u srdačnoj i opuštenoj atmosferi upoznaju članovi naše organizacije.

I ponedjeljak je Robyn posjetila našu Židovsku općinu Zagreb, razgovarala s predsjednikom ŽOZ-a dr. Ognjenom Krausom i rabinom Lucianom Moše Prelevićem, posjetila vrtić, sinagogu, muzej, CENDO i u klubu se družila s našim članovima. Tom je prilikom predala predsjednici Unije židovskih žena Hrvatske, dr. Meliti Švob poklon ICJW i zahvalnicu za rad.

Nakon Zagreba otputovala je u London na sastanak Odbora ICJW, te je tamo posebno pohvalila naše gostoprimstvo i rad.

MENACHEM Z. ROSENSAFT: HRVATSKA POKUŠAVA REVIDIRATI POVIJEST

PIŠE: MAŠA TAUŠAN

Oštar članak o hrvatskim pokušajima revizije povijesti vezano uz razdoblje Drugog svjetskog rata i zločina ustaškog

nacifašističkog režima objavio je u listopadu Menachem Z. Rosensaft, glavni savjetnik Svjetskog židovskog kongresa, organizacije koje predstavlja židovske zajednice diljem svijeta. Rosensaft je profesor prava na Cornell Law School i predavač prava na Columbia Law School.

Na obje institucije drži kolegije vezane uz genocid.

U svom članku taj ugledni pravnik kaže kako su predstavnici židovske zajednice u Hrvatskoj u posljednje dvije godine bojkotirale dvije komemoracije na mjestu zloglasnog ustaškog logora

Jasenovac zbog recentnih događaja u Hrvatskoj na koje je nemoguće ne reagirati, a koji predstavljaju pokušaj pisanja nove povijesti Drugog svjetskog rata na tom području.

“Iskazujući upečatljivu moralnu hrabrost i integritet, odbili su zatvoriti oči pred povijesnim revizionizmom s odjekom nijekanja Holokausta, čiji je cilj rehabilitirati ustaše”, ocjenjuje u svojoj analizi taj poznati američki Židov, sin preživjelih logoraša, rođen 1948. godine u logoru za raseljene osobe u Bergen-Belsenu.

Ima nekoliko ključnih razloga za takvu odluku hrvatskih Židova, tvrdi Rosensaft u svojem članku pod nazivom “Hrvatska drsko pokušava ukloniti iz povijesti zločine Holokausta”. Aktualni zastoj u odnosima između hrvatske židovske zajednice i hrvatske vlade oko načina na koji se Holokaust komemorira — ili ne komemorira — i oko rehabilitacije i glorifikacije ustaša došao je do vrhunca nakon nogometne utakmice između Hrvatske i Izraela u ožujku 2016. na kojoj su hrvatski navijači uzvikivali “Za dom spremni”, u nazočnosti tadašnjeg hrvatskog premijera Tihomira Oreškovića koji nije ni na koji način reagirao, a tek je kasnije objavio priopćenje u kojem “osuđuje zločine ustaškog režima”.

Predsjednica Kolinda Grabar Kitarić 2015. posjetila je Jad Vašem i izrazila žaljenje zbog žrtava ustaškog režima, ali se tijekom posjeta Kanadi 2016. fotografirala sa zastavom koja nosi grb s prvim bijelim poljem, onaj koji se povezuje s NDH, navodi Rosensaft. Uz te poteze vrha vlasti, bilo je i nekoliko događaja vezanih upravo uz Jasenovac, “logor ozloglašen zbog brutalnosti i usporediv s barbarstvom njemačkih kampova smrti i koncentracijskih logora”, piše Rosensaft koji Jasenovac naziva “Auschwitzom Balkana”.

Bivši ministar kulture Zlatko Hasanbegović nazočio je u travnju 2016. premijeri

dokumentarnog filma “Jasenovac — Istina” redatelja Jakova Sedlara. “Taj film tvrdi da Jasenovac nije bio koncentracijski logor u kojem su ustaše činile genocid, već benigni radni logor, te da je broj žrtava daleko preuveličan”, stoji u članku. Međutim, Hasanbegović ga javno hvali i kaže da je film “najbolji put da se konačno rasvijetle brojna kontroverzna mjesta iz hrvatske povijesti”. Izraelska veleposlanica u RH Zina Kalay Kleitman nije bila tog mišljenja. Nakon premijere filma objavila je otvoreno pismo u kojem je naglasila kako je film pokušaj “revidiranja povijesnih činjenica i uvreda osjećaja ljudi koji su izgubili voljene u Jasenovcu”.

Jasenovac je ubrzo ponovno došao u žižu interesa, nakon što je ondje postavljen spomenik poginulim braniteljima HOS-a, ploča na kojoj stoji i pozdrav “Za dom spremni”. Hrvatska vlada, kaže Rosensaft, dugo nije činila ništa da ploču ukloni, a potom ju je samo premjestila na drugu lokaciju, da ne bude baš u Jasenovcu.

Čelnici židovske zajednice u Hrvatskoj izrazili su nezadovoljstvo i zbog načina na koji je povijest Jasenovca prikazana na stalnoj izložbi na mjestu logora, jer je on predstavljen kao radni i zbirni logor, a ne kao mjesto pogubljenja.

“Revizionistički film Jakova Sedlara zajedno s izložbom u Jasenovcu izvrće i niječe temeljnu istinu da su ustaše tamo činili zločine koji bi danas nesumnjivo bili smatrani genocidom, onako kako ga definira međunarodno pravo”, tvrdi Rosensaft.

Ono što iznimno brine tog američkog pravnik činjenica je da više bivših komunističkih istočnoeuropskih i srednjoeuropskih zemalja pokušava moralno izjednačiti nacizam i komunizam. Uostalom i Europski parlament proglasio je 23. kolovoza Europskim danom sjećanja na žrtve svih totalitarnih i autoritarnih režima. Potpuno je neprihvatljivo komemorirati te zločine istog dana, smatra Rosensaft.

FOTOGRAFIJA: MENACHEM Z. ROSENSAFT:
HRVATSKA POKUŠAVA REVIDIRATI POVIJEST

Iako naglašava da ne želi umanjiti činjenicu da su narodi pod komunizmom bili ugnjetavani, ističe da je “jasno da nijedan komunistički režim nakon Drugog svjetskog rata nigdje u Europi nije izveo ili pokušao izvesti genocid. Bilo je političkih zatvaranja širokih razmjera, lišavanja građanskih sloboda i ljudskih prava i politički motiviranih ubojstava. Ali to je naprosto neusporedivo”, kaže on. U širokom kontekstu uznemirujućeg trenda ublažavanja, gotovo i potpunog ignoriranja zločina protiv čovječnosti u vrijeme Holokausta počinjenih od strane domaćih suradnika nacista, sukob hrvatske židovske zajednice s hrvatskim vlastima ima posebni značaj, kaže Rosensaft. Na kraju naglašava da zbog svojih postupaka židovska zajednica u Hrvatskoj zaslužuje poštovanje i međunarodnu potporu, i to ne samo od židovskih organizacija već i svih institucija i agencija posvećenih očuvanju sjećanja na Holokaust i druge genocide.

DIREKTOR MUZEJA U AUSCHWITZU: SVJEDOČIMO PONOVNOM RAĐANJU POPULIZMA I KSENOFOBIJE

PIŠE: MAŠA TAUŠAN

Današnje stanje u Europi i svijetu kada se radi o populizmu, širenju govora mržnje, ksenofobiji i antisemitizmu s moralnog je stajališta gore od onog četrdesetih godina prošlog stoljeća. Svjedočimo sve više uznemirujućim fenomenima a mnogi nisu svjesni snage riječi i moći propagande kontroliranih medija. Ljudi su često pasivni pred zlom i skloni izbjegavanju odgovornosti.

Ocjene su to Piotra Cywinskog, direktora Državnog muzeja Auschwitz-Birkenau koji je bio jedan od govornika na internacionalnom seminaru za novinare, održanom od 1. do 4. listopada ove godine u poljskom mjestu Oswiecim, gdje su nacisti podigli najzloglasniji logor smrti 20. stoljeća. I on i drugi predavači upozorili su predstavnike sedme sile, njih dva-desetak koji su se u Auschwitzu okupili iz raznih kutaka svijeta, kako moraju biti svjesni svoje moći. Jer mediji mogu zlo barem pokušati spriječiti, ali ga svojim riječima mogu i poticati.

Upravo Auschwitz “dokaz je do čega može dovesti mržnja”, naglasio je Cywinski, istaknuvši da memorijal “pokušava prikazati mehanizam zla koje se tu dogodilo kako bi se ljudi potaknuli da razmisle i analiziraju svoju odgovornost danas”.

Pojašnjava zbog čega smatra da je izvan svake sumnje da je danas stanje gore nego je bilo u vrijeme Drugog svjetskog rata. Tada je, kaže, bio rat, poma-ganje Židovima se kažnjavalo smrću, informacije su se sporo širile. “Danas znamo sve i to uživo. I nismo u ratu. A u smislu pomoći ne događa se puno više nego u tadašnja vremena”, kazao je.

Osim za novinare Muzej Auschwitz Birkenau redovito organizira i brojne druge konferencije i seminare, od onih za mlade, preko sudaca i policije, diplomata, učitelja i profesora, pa čak i za zatvorenike. Jedan od seminara bio je namijenjen sucima iz Poljske gdje im se pokušalo ukazati kako njihovo eventualno nereagiranje na nedjela, kada sudovi ne čine dovoljno, može dovesti do širenja govora mržnje.

Cywinski pojašnjava mehanizam pokretanja genocida poput onoga koji su nacisti proveli u Auschwitzu u kojem je

pobijeno više od milijun ljudi, mahom Židova. Snaga riječi u tome je procesu golema. Jer svaki počinje ljudskom frustracijom, ali potom dolaze populistički govori i žestoka propaganda. Nakon što se definira neprijatelj počinje protjerivanje i istrebljenje. “Želim da se ljudi upitaju gdje smo na toj skali danas”, kazao je Cywinski.

Kroz Auschwitz novinare je proveo Pawel Sawicki iz ureda za medije koji je ovo mjesto potpune dehumanizacije ljudi prepuno autentičnih dokaza zločina pokazao velikom broju šefova država, premijera i slavni.

Muzej Auschwitz Birkenau između 2001. i 2016. zabilježio je ogroman rast posjeta. Godine 2001. bilo je primjerice nešto manje od 500 tisuća posjetitelja. Prošle godine bilo ih je rekordnih 2.053.650. Među njima 11.750 posjetitelja iz Hrvatske.

Osamdesetih i devedesetih godina Holokaust je ušao u kurikulumu i u zapadnoj a potom i u središnjoj i južnoj Europi. “Vjerujemo da je porast broja posjeta vezan i uz to”, kaže Cywinski, pogotovo u svjetlu činjenice da je oko 60 do 65 posto posjetitelja mlađe životne

dobi koji u muzej dolaze obično u okviru obrazovnog programa.

Njih je na ulazu u Auschwitz I. najviše. Uz njih, brojne su i skupine turista koje vode dobro educirani vodiči na 17 jezika, naučeni kako se obratiti kojoj skupini posjetitelja.

“Nijedan muzej ne može pružiti takvo iskustvo”, jer posjet Auschwitzu nije kao posjet Muzeju Holokausta u Washingtonu ili Jad Vašemu, jer ovo autentično mjesto nudi “ritual prolaska”. To nije muzej o nečemu što se dogodilo daleko već upravo ovdje, kažu djelatnici.

“Stoga je očuvanje autentičnosti ovog mjesta za nas temelj bilo kakve druge aktivnosti u memorijalu”, naglašavaju.

A ono što je ključno kada se radi o posjetiteljima jest naučiti ih da se upitaju o svojoj pojedinačnoj odgovornosti, jer upravo je nedostatak reakcije ono što može pridonijeti širenju govora mržnje.

“Najvažnija zadaća za ljude u edukacijskom centru je naučiti ljude odgovornosti, ukazati im da smo svi mi promatrači zla i da uvijek imamo izbor”, kaže Pawel Sawicki.

Stoga edukacijski centar s jedne strane želi predstaviti užasavajuće brojke i povijesne činjenice, ali posjetiteljima ispričati i osobne priče jer na taj se način dehumanizirana masa žrtava pretvara u osobnu priču a žrtva dobija identitet.

Iako nam promatrajući dominantne simbole Holokausta — bregove kose, kovčega, naočala i posuđa — sve sudbine izgledaju utopljene u jednu masu koja je doživjela istu tragičnu sudbinu, ipak je svaki pojedinac imao svoju jedinstvenu priču. A upravo tu priču edukatori muzeja pokušavaju približiti posjetiteljima.

Godine 2009. osnovana je Zaklada Auschwitz Birkenau čiji je cilj bio prikupiti 120 milijuna eura za konzervatorske radove pokretnih i nepokretnih objekata. Novac je dalo 36 država i pojedinaca i Zaklada je vrlo blizu cilju. Nedostaje

FOTOGRAFIJA: DIREKTOR MUZEJA U AUSCHWITZU: SVJEDOČIMO PONOVNOM RAĐANJU POPULIZMA I KSENOFOBIE

još osam milijuna. Najviše je dala Njemačka 60 milijuna eura, SAD 15 milijuna, Poljska 10 milijuna, te između 5 milijuna i 1 milijuna eura Francuska, Austrija, Velika Britanija, Švicarska, Italija, Izrael i Rusija. Među privatnim donatorima nalazi se i Zaklada Stevena Spielberga, redatelja poznatog filma o Holokaustu “Schindlerova lista”.

Potrebno je konzervatorskim radovima sačuvati među ostalim 45 ciglenih baraka, 22 drvene, 21 mali i 6 velikih tornjeva-promatračnica, 3800 kofera, 110.000 cipela i 4500 umjetničkih djela, kao i konzerve u kojima je bio ciklon B, namijenjen plinским komorama i 390 komada prugaste odjeće. Memorijal ima i oko dvije tone kose za koju je nakon brojnih rasprava zaključeno da se neće konzervirati nego ostaviti prirodnim procesima.

Plan je uz to utemeljiti novi edukacijski centar, novi centar za posjetitelje i novi izložbeni centar tog logora smrti, ne jedinog u Europi ali svakako logora u kojem je stradalo najviše ljudi i koji je postao simbol užasa koji je provodila nacistička Njemačka.

Od 14. lipnja 1940., datuma kada je prva skupina od 728 poljskih političkih zatvorenika dovezena u logor i koji se smatra datumom od kada je logor počeo raditi, do njegova oslobođenja 27. siječnja 1945. u logor je deportirano 1,3 milijuna ljudi, od kojih 1,1 milijun Židova od kojih ih je stradalo više od milijun, najviše onih iz Mađarske i Poljske. Ukupno je u Holokaustu stradalo 6 milijuna Židova.

Ima i onih koji Holokaust niječu. Njima muzej nudi pregršt argumenata onoga što se u Auschwitzu zbivalo. Cywinski kaže kako su negatori Holokausta danas drugačiji nego oni osamdesetih i devedesetih godina. Tada su se uglavnom htjeli promovirati iako su znali da ono što govore uopće nije točno.

“Današnji negatori imaju brži jezik od pameti a ne znaju mnogo”, naglašava Cywinski, ali ističe da postoji dublji i ozbiljniji problem, u nekih dijelovima i zemljama Afrike i Bliskog istoka. “Tamo se negiranje ne samo prihvaća nego i potiče. Tamo je problem dublji”, rekao je.

POSJET ZA SJEĆANJE

PIŠE: MILIVOJ DRETAR

Pred tri godine prvi put se javio. “Nemam nikakve podatke o tim ljudima. Sigurno da bih se jako veselio, da se dogodi to čudo i da neko od Vaših historičara uspije pronaći tko su ti ljudi bili. Ali pošto je to skoro nemoguće, možda bi njihova obuća, i ta mala značka, koju nosi muškarac na svojem kaputu, mogli da pričaju stručnjacima koji se sa starim fotografijama bave, jednu interesantnu priču. Puno bih Vam bio zahvalan za svaku mrvicu informacije”, pisao je tada Reueven Koffler iz Izraela. U nemoći da dođe do ikakvih podataka o svojoj obitelji koja je stradala tijekom Holokausta u Hrvatskoj, gospodin Koffler se obraćao svima koji bi mogli pružiti bilo kakvu informaciju. Priča je to slična tisućama drugih, nikad dovršenih priča. Holokaust je u potpunosti promijenio i lice i naličje židovske zajednice u Istočnoj Europi. I tako je ona Kofflerova zamolba došla do sjevera, u županiju gdje je počela priča. Pred nekoliko godina održao se natječaj za učenike “Sjene prošlosti” putem kojeg su učenici istraživali lokalnu povijest, otkrivali fragmente židovske povijesti u njihovim selima i gradovima. Iako su pobjedu odnijeli srednjoškolci iz Maruševca, ostala je jedna priča koja je nosila itekakvu težinu. Priča o obitelji Pollak iz Petrijanca.

Antička Aqua Viva smjestila se desetak kilometara zapadno od Varaždina, a

koliko je mjesto, koje se danas zove Petrijanec, bilo značajno govore na stotine tisuća rimskih novčića koji su slučajno otkriveni prilikom kopanja temelja za kuće. Tu su krajem 19. stoljeća stigli Pollakovi, Viktor i Cecilija, te u središtu sela podigli kuću i u njoj otvorili trgovinu. Trgovina je radila i nakon Viktorove smrti (1932.), vodila ju je Cecilija uz pomoć Viktorova brata Samuela i žene mu Emilije. Cecilijina kći Ruža otišla je živjeti u Zagreb. Kasnije je pobjegla u Italiju, a poslije rata odselila u Izrael. Bila je to baka gospodina Kofflera s početka priče. U taj i takav Petrijanec stigli smo početkom listopada. Reuven i njegova supruga htjeli su

po prvi puta vidjeti to mjesto, postoji li još Pollakov dućan u središtu sela, što je ostalo od nekadašnjih vremena. Nije bio problem naći ono što smo tražili. U obnovljenoj kući i dan-danas se nalazi trgovina mješovitom robom. Kao da je vrijeme stalo. A na katu se smjestili uredi Općine Petrijanec. Dočekao nas je načelnik, mladić od 30-ak godina. Da, i ja sam kao mlad slušao da je tu bio židovski dućan. Kako se od Židova nitko nije vratio nakon rata, kuća je nacionalizirana i ostala u društvenom vlasništvu, a danas su tu naši uredi. Prostor u prizemlju se iznajmljuje. Derutna kuća pokraj dućana, kuća u kojoj je stanovala Cecilija, prodaje

FOTOGRAFIJA: POSJET ZA SJEĆANJE REUVEN I ETI KOFFLER S NAČELNIKOM PETRIJANCA

FOTOGRAFIJA: POSJET ZA SJEĆANE GRUPE PETRIJANČANA ISPRED POLLAKOVE TRGOVINE, OKO 1918.

se. Tko ju prodaje i zašto, ne zna se. Tuga i plač odjekivali su hodnicima 1941. kada su ustaše došli po starce Pollak. Zavezanih ruku i poniženi, odvedeni su i nikada se više nisu vratili. Cecilija je odvedena u logor gdje i umire. Samuel i Emilija iz Varaždina odvedeni su u selo Radoboj kraj Krapine. U kojem su trenutku točno završili u logoru, ne znamo, ali im se nakon rata gubi svaki trag. Ime Samuela Pollaka nalazi se na popisu žrtava logora Jasenovac. Od Pollakovih ništa nije ostalo. Ali tada načelnik Posavec vadi dvije velike fotografije Petrijanca s početka 20. stoljeća i poklanja gospodinu Koffleru. On je dirnut poklonom, nije to očekivao. Napuštamo Petrijanec. “Ali, moj je djed umro 1932. sigurno je negdje njegov grob”, govori. Idemo na židovsko groblje na istočnom ulazu u Varaždin. Detaljno češljamo svaki red, od malih nadgrobnih spomenika koji

gledaju prema Jeruzalemu do velikih obiteljskih grobnica. Fotografiju spomenika imamo — trebao bi biti tu negdje. I bio je do pred pet godina. Danas više ne postoji, tko zna što se dogodilo? Možda se srušio u nevremnu pa su ga uklonili. Ili ga je neka zla duša otkinula i odnijela tko zna kamo. Uz mrtvačnicu živi stariji bračni par. Naravno, ni oni ne znaju ništa. Nitko ne brine o groblju. Tek povremeno procuri podatak da je tu sahranjena baka Arnolda Schwarzeneggera (iako je bilo nacista u obitelji, kako sad Židovi?) ili netko od slavnog plivača Marka Spitzza. To su priče koje zabavljaju muzealce, novinare i političare, ne priče o stvarnim ljudima koji su tu desetjećima živjeli...

U Državnom arhivu Varaždin ne postoji mnogo podataka o Pollakima. Pokoja zabilježka o Viktoru, velikom posjedniku, dobrotvoru, utemeljitelju DVD-a Petrijanec. Gospodinu Koffleru i to je mnogo,

arhivistima priča tužnu obiteljku priču, oni kimaju i pogledavaju na sat, jer je radni dan pri kraju. I tu je kraj njegova posjeta. Za tri dana ne može se otkriti previše. “Lijepi je taj Varaždin, nisam ga zamišljao takvog. Ja sam uspio pronaći nekoliko interesantnih dokumenata, iako one najvažnije, bas o Pollakovima, nisam našao. To me nije iznenadilo. Oni koji su odveli te ljude i oduzeli im sve što su imali, znali su da uzmu i dokumentaciju iz arhiva. Morao bih opet doći i kopati malo više”, kaže g. Koffler. Istraživanje obiteljske povijesti nikad nije lak posao. Posebno ako je riječ o tragičnom događaju kao što je Holokaust. I k tome još Varaždin — prvi Judenfrei grad u NDH. Tko se još zanima za Pollakove? Vjerojatno nitko. Osim gospodina Kofflera. Za ono što je njemu neizmjerljivo važno, drugi ne mare. Život je nekad doista siv.

KNJIGA O VARAŽDINSKIM ŽIDOVIMA

PIŠE: MILIVOJ DRETAR

Pod nazivom “Židovska zajednica u Varaždinu” u studenome je objavljena knjiga o povijesti ove najstarije kontinentalne zajednice u Hrvatskoj. Izraelitička bogoštovna općina Varaždin utemeljena je davne 1777. godine, odmah po dolasku prvih Židova u taj kraljevski grad. Bilo je to samo godinu dana nakon katastrofalnog požara koji je u tolikoj mjeri poharao gradske kuće i palače da je plemstvo iz Malog Beča odselilo u Zagreb, ostavivši bivšu prijestolnicu da se sama obnovi i podigne iz pepela. Tako je i bilo, u gradu su niknule nove, ljepše i obnovljene palače, a usporedo s tim procesom, malobrojna židovska zajednica je sve više jačala. Unatoč nekoliko zahtjeva za protjerivanjem iz grada, Židovi su se održali, te su već 1812. sagradili sinagogu u Kukuljevićevoj ulici, a 1861. otvaraju novu veliku sinagogu u današnjoj Cesarčevoj ulici. Od početka 19. stoljeća imaju i vlastito groblje kod istočnog ulaza u grad. Židovske trgovine polako zauzimaju prazne izloge u centru grada a pomodna roba, prehrambene namirnice, tekstil, željezo i crijep, čaj i duhan, kolonijalna roba postaje tako dostupna svim Varaždincima.

Gradski muzej Varaždin nakladnik je ove knjige od 240 strana, podijeljene u pet velikih poglavlja i uz neizbježne dodatke (Sažeci, Prilozi, Recenzije, Bibliografija). Posebno je zanimljivo posljednje poglavlje: “Poznati i zaslužni varaždinski Židovi — dobrotvori, gospo-

FOTOGRAFIJA: KNJIGA O VARAŽDINSKIM ŽIDOVIMA

darstvenici, uglednici” koje pruža vrijedan izvor informacija o najistaknutijim pojedincima poput Eve Akerman, Zore Blau, Bogdana Krizmana, Miroslave Despot, Mavre Schlengera, Rudolfa Glückca, Samuela Leitnera. Ovo je međutim bilo i pomalo tužno predstavljanje knjige, tužno jer autorice Magdalene Lončarić nije bilo među članovima Društva povjesničara grada Varaždina i Varaždinske županije, kao ni ostalim zainteresiranim sudionicima. Magdalena je iznenada umrla početkom 2016. godine, ostavivši nedovršen tekst u kompjuteru. Njenom suprugu Vidu bilo je potrebno neko vrijeme da uđe u nit suprugina rukopisa i da ga najbolje kako zna priredi za tisak. Ravnatelj Gradskog muzeja Miran Bojanić Morandini prihvatio je ideju i tako je i Varaždin dobio svoju knjigu o Židovima, nakon Osijeka, Križevaca, Ludbrega, Nove Gradiške,

Vinkovaca i ostalih. Prije toga postojao je samo detaljan muzejski katalog “Tragom židovske povijesti i kulture u Varaždinu” iste autorice, te više stručnih i znanstvenih članaka. Magdalena se tijekom 30-ak godina, koliko je provela na mjestu kustosice u Gradskom muzeju, itekako potrudila da rasvijetli prošlost židovske zajednice. Godina 1941. donijela je kraj toj zajednici: Varaždin je ponio neslavnu titulu prvog Judenfrei grada u NDH, a velika većina Židova je stradala u Holokaustu.

S knjigom “Židovska zajednica u Varaždinu” ne prestaje istraživanje o prošlosti Židova u tom gradu. Ova će knjiga zasigurno poslužiti ostalim povjesničarima da nastave Magdaleninim stopama i da objave nastavak ove knjige koju preporučamo svima da ju uzmu u ruke i pročitaju. Magdalena bi sigurno bila ponosna...

“KUĆA IZ DJETINJSTVA” I “MAJUŠNA ŽENA” ZANIMLJIVI ROMANI SUVREMENIH AUSTRIJSKIH AUTORA

PIŠE: NATAŠA BARAC

Sjećate li se kuće vašeg djetinjstva? Koje mirise, slike i uspomene nosite sa sobom iz djetinjstva? Što se događa kada vam tu kuću i te uspomene netko oduzme? Upravo tim pitanjima bavi se austrijska književnica Anna Mitgutsch u svom romanu “Kuća iz djetinjstva”, nedavno objavljenom na hrvatskom u izdanju nakladnika Leykam International.

Anna Mitgutsch rođena je 1948. godine u Linzu, podučavala je germanistiku i američku književnost na uglednim svjetskim sveučilištima. Šest je godina u Bostonu predavala njemački jezik i književnost, a dulje vremena boravila je i u Izraelu, Velikoj Britaniji i Južnoj Koreji. Kao i jedan od likova iz njezine knjige, i Anna Mitgutsch je konvertirala na židovstvo.

Njezina djela ovjenčana su brojnim književnim nagradama, a “Kuća iz djetinjstva”, objavljena 2000. godine smatra se jednim od najvažnijih romana suvremene austrijske književnosti, svojevrsnom generacijskom romanu koji se bavi Holokaustom, temom koja dugo vremena nije bila baš omiljena u austrijskome društvu.

Glavni lik ove knjige je Max, Židov koji živi u New Yorku, čovjek s uspješnom karijerom tijekom koje je zaradio i prilično velik novac. Ali unatoč uspjehu koji je postigao, njegov život obilježen je Holokaustom, bijegom iz rodne Austrije i posljedicama koje je taj bijeg imao na njegovu užu i širu obitelj. Dok se njegova uža obitelj (majka, otac i dva brata) spasila, ostatak obitelji koji je ostao u Austriji nestao je u užasima Holokausta. Fotografija obiteljske kuće u Austriji, sjećanje na neka bolja vremena, pratila ih je na putu u Americi dok se obitelj polako rasipala. Izloženi oskudici, novom svijetu i strašnim vijestima koje su dolazile iz stare domovine, Maxova obitelj se smanjivala: nakon rastave roditelja, jedan je brat završio na psihijatriji, drugi je otišao s ocem koji je otkrio cionizam, a Max je ostao s majkom, koja je patila za Austrijom, sestrom koju nije mogla spasiti i životom koji više ne postoji. Simbol tog sretnog prošlog života bila je kuća u mjestu H. u Austriji.

Puno godina nakon rata, Max se vraća u svoje rodno mjesto odlučan u tome da vrati kuću u svoje vlasništvo i tako oda počast svojoj majci i njezinoj obitelji. Ta odluka neće biti brza ni laka, a čitav će proces još jednom promijeniti njegov život. Max će u svom rodnome gradu sresti članove male židovske zajednice

FOTOGRAFIJA: KUĆA IZ DJETINJSTVA I MAJUŠNA ŽENA / ZANIMLJIVI ROMANI SUVREMENIH AUSTRIJSKIH AUTORA

koji pokušavaju održati tradiciju, upoznat će zanimljive muškarce, žene u koje će se zaljubiti. Roman “Kuća iz djetinjstva” priča je o teškoj razdoblju austrijske povijesti, to je priča o identitetu, o sjećanjima, o tome što je domovina, a često se izmjenjuje stvarno i imaginarno.

Godina 2017. bila je godina kulture “Hrvatska-Austrija” a nakladnička kuća Leykam International tu je prigodu iskoristila kako bi hrvatskim čitateljima predstavila romane cijenjenih suvremenih austrijskih književnika, a teme predstav-

ljenih knjiga vezane su uz židovstvo i austrijsko društvo. Uz “Kuću iz djetinjstva”, hrvatskim je čitateljima ponuđen i roman “Majušna žena” autora Petera Henischa, jednog od istaknutijih suvremenih austrijskih autora.

Peter Henisch rođen je 1943. godine i dobitnik je niza nagrada, između ostalih i Nagrade grada Beča za književnost. Književni kritičari smatraju da je Peter Henisch odličan autor koji kroz svoj rad prikazuje povijest kao proživljeni život a kroz svoja djela daje i svojevrsni prikaz kronike života u Austriji.

Roman “Majušna žena”, objavljen u Austriji 2007. godine, prati priču o jednoj bečkoj obitelji i nekoliko njezinih generacija, a čitatelje vodi na put kroz nekoliko desetljeća burnog 20. stoljeća. Glavni lik ovog romana je Paul Spielmann — on proučava život i sudbinu svoje bake Židovke, koja se udala za nacionalsocijalistu. Istražujući prošlost svoje obitelji, Paul Spielmann pokušava otkriti svoj vlastiti identitet. Ova knjiga svojevrsni je nastavak obiteljske priče koju je Henisch započeo prije trideset godina s knjigom “Mali lik moga oca”.

Knjiga “Majušna žena” govori o Marti Prinz, ženi koja se sama brine za svoje vanbračno dijete. Ona se udaje za bivšeg nacistu koji umire ubrzo nakon Hitlerovog dolaska na vlast. Puno godina kasnije, njezin odrasli unuk koji živi u SAD-u, vraća se u Beč i kreće u nostalgичnu potragu istražujući život svoje bake. Dok hoda poznatim bečkim ulicama, Paul Spielmann ugleda u dućanu s antikvitetima jedan stari klavir. Je li to klavir koji je pripadao njegovoj baki, koja mu je svirala i uvela ga u svijet klasične muzike? Osim muzike, baka je svog unuka vodila u duge šetnje i pričala mu priče o Beču, priče o Mojsiju, Beethovenu, ljubavne priče. Puno godina kasnije, Paul odlučuje napisati priču koju mu baka nije ispričala — priču o Marti Prinz. Ali “Majušna žena” nije priča o is-

FOTOGRAFIJA: KUĆA IZ DJETINJSTVA I MAJUŠNA ŽENA
/ ZANIMLJIVI ROMANI SUVREMENIH AUSTRIJSKIH AUTORA

punjenom životu, već o biografiji žene čiji je život bio pun razočarenja i neispunjenih snova. Ženi koja je voljela svoj klavir, koji postaje simbol izgubljenog vremena i nostalgije za sretnom prošlošću.

Nakladnička kuća Leykam International ovom je prigodom predstavila još jednu zanimljivu knjigu autora Maxa Kuebecka “Plavi broš: Tajna jedne obitelji” — koja prikazuje život i sudbinu plemićke obitelji Kuebeck iz Štajerske.

Obitelj Kuebeck krije više tajni: nacionalsocijalizam, zaboravljeni židovski dio obitelji i homoseksualnost.

Ove knjige hrvatskoj javnosti predstavljaju suvremenu austrijsku književnost, koja nije dobro poznata hrvatskoj publici, a pokazuje i to da neke ponekad bolne i teške teme — suočavanje s prošlošću i sudbine austrijskih židovskih obitelji — zaokupljaju austrijske autore i nalaze svoje mjesto u austrijskoj književnosti.

ZAGRAMER — NOSTALGIČNA POČAST JEDNOM GRADU, VREMENU I JEZIKU

PIŠE: NATAŠA BARAC

Židovi su u Hrvatskoj, kao i u svim zemljama u kojima su živjeli i žive, ostavili veliki trag koji se osjeća u svim sferama društva. Utjecaj Židova u Zagrebu vidljiv je na svakom koraku: u arhitekturi, umjetnosti, povijesti, medicini, kuhinji. Ali zagrebački Židovi u svom su gradu ostavili još jedan trag — onaj u jeziku. Opće je poznato da je “zagrebački govor” pun germanizama, a Zagrepčani često ističu da postoje zagrebačke rečenice koje može razumijeti svaki njemački govornik. “Hauzmajstor klofa tepihe u haustoru”, jedan je od tih primjera, a Zagrepčani se tako kupaju u “badecimeru”, zbog užurbanog života često su u “cajtnotu” i prijeti im “hercšlag”, vole se opuštat u “voncimeru” i na “placu” kupovati “grincajg”.

Nakladnička kuća “Jesenski i Turk” nedavno je objavila zanimljivu knjigu Tibora Otta Benkovića: “Zagrimer — agramerski rječnik”. Autor je u ovoj knjizi, koja će sigurno razveseliti stare Zagrepčane i sve one koji vole Zagreb, napravio rječnik njemačkih posuđenica u zagrebačkom govoru, s više od 5.000 germanizama koji su se nekada upotrebljavali u Zagrebu, a veći dio tih posuđenica koristi se i danas. Kako autor navodi u predgovoru knjige “Zagrimer je kovanica koju

sam iskovao kao simbol dvojezičnosti i druge zajedničke povijesti hrvatskoga (čitaj: zagrebačke gradske kajkavice) i njemačkog jezika (Zagreb+Agram), kao nostalgičnu počast jednom govoru i kulturnom nasljeđu koje nažalost polako pada u zaborav”.

Zagrebački Židovi bili su većinom Aškenazi, a njihov je jezik bio jidiš, jezik nastao u središnjoj Europi između 9. i 12. stoljeća. Jidiš je kombinacija hebrejskog, aramejskog, njemačkog, slavenskih i romanskih jezika. Jidiš i njemački dijele veliki dio svojih riječnika i imaju sličnu gramatiku.

S obzirom da su zagrebački Židovi većinom govorili jidiš, neke su riječi koje su koristili u svakodnevnom govoru ušle i u zagrebački govor, koji odlično odražava povijest Zagreba. Karakteristični zagrebački govor u sebi sadrži riječi i fraze preuzete ih brojnih drugih jezika, pa tako i jidiša, čiji su govornici ovdje živjeli a svojim su jezicima utjecali na stvaranje zagrebačkog govora.

Tako npr. u “Zagrimeru” nalazimo riječ templ i objašnjenje: hram, bogomolja, crkva, svetište (najčešće za židovski hram u Jeruzalemu). Zagrepčani su se nekada koristili i riječ šehter što znači židovski ritualni mesar koji poštuje propise košer prehrane, šahter, šlahter; a dobro su znali i da je jidiš govorni jezik istočnoeuropskih Židova (Aškenaza). Starije generacije u ovoj će knjizi zasigurno pronaći i mnoge druge riječi koje će ih podsjetiti na nekadašnje prošlo vrijeme.

FOTOGRAFIJA: ZAGRIMER — NOSTALGIČNA
POČAST JEDNOM GRADU, VREMENU I JEZIKU

Danas se nove generacije sve više služe engleskim jezikom, taj jezik tako ulazi i u naš svakodnevni govor, pa tako danas mladi sa svojim “frendovima” slušaju “mjuzu”. Ali ti mladi Zagrepčani, pod utjecajem svojih roditelja, baka i djedova, još uvijek puno koriste germanizme iako toga možda nisu uvijek svjesni. Nadamo se ipak da će Agrimeri i Agrimerice i budućnosti očuvati svoj “agramerdojč” i sjećanje na prošle stanovnike ovoga grada. Uz, naravno, dodatak novih riječi, jer nikada ne smijemo zaboraviti da je jezik živi organizam koji se razvija.

KRATKO PISMO KOJE JE PROMIJENILO SVIJET

(Obilježavanje stogodišnjice Balfourove deklaracije u Velikoj Britaniji)

PIŠE: VESNA DOMANY HARDY

Dragi Lord Rothschild,

veliko mi je zadovoljstvo da Vam mogu u ime britanske vlade prenijeti sljedeću izjavu podrške i odobrenje Kabineta s obzirom na cionističke težnje.

Vlada Njegovog Veličanstva sklona je utemeljenju nacionalnog doma za židovski narod u Palestini i nastojati će učiniti sve u ostvarivanju tog cilja, jasno podrazumjevujući da se ništa neće poduzeti što bi ugrozilo građanska i vjerska prava postojećih nežidovskih zajednica u Palestini, ili prava i političkog statusa Židova u drugim zemljama.

Bit ću Vam zahvalan ako dostavite ovu deklaraciju na znanje cionističkoj federaciji.

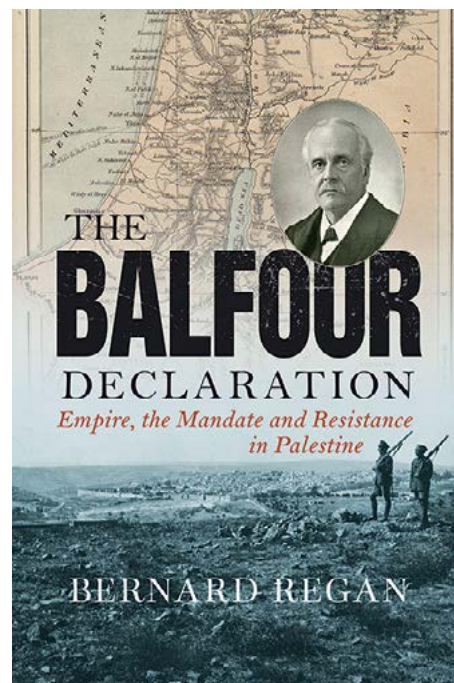
Lord Arthur Balfour

Kada je prije sto godina, 2. studenoga 1917. britanski ministar vanjskih poslova lord Arthur Balfour u pismu upućenom čelniku židovske zajednice u Engleskoj, barunu Walteru Rotschildu, izrazio sklonost tadašnje britanske vlade prema cionističkim stremljenjima, on je postavio temelj za stvaranje Države Izrael. Sto godina kasnije britanski Židovi odlučili su dostojno obilježiti značajnu godišnjicu i oko proslave ujediniti židovske zajed-

nice cijele zemlje u cilju širenja svijesti i znanja o ovom bitnom elementu židovske povijesti te u svrhu promicanja osjećaja ponosa prema zajedničkom britansko-židovskom nasljeđu. Uz to, stogodišnjica Deklaracije pružila je priliku i britanskoj vladi da u suradnji sa židovskim zajednicama dostojno obilježi važan datum zajedničke cionističke i britanske povijesti.

Deklaracija kojom se 1917., još dok je trajao Prvi svjetski rat, lord Balfour izrazio pozitivno prema cionističkim težnjama smatra se temeljnim korakom na putu stvaranja Izraela, jer je s pogledom u budućnost ovom izjavom britanska vlada pokazala razumijevanje prema vjekovnoj težnji židovskog naroda za vlastitom državom. U skladu s time, ove jubilarne godine britanski glavni mediji posvetili su puno prostora tom događaju. Dokumentarni BBC filmovi i posebni radio programi posvećeni ovoj temi, kao i napisi u glavnim listovima obilježili su stogodišnjicu Deklaracije. Naravno da ovakav događaj nije mogao proći bez očekivanih kritika na trenutačnu politiku izraelske vlade. Međutim, premijerka Theresa May i njezina vlada izjavili su da će se u Velikoj Britaniji dostojno obilježiti stogodišnjica Balfourove deklaracije i usprkos kritikama ljevice, vlada je za tu priliku pozvala u službeni posjet izraelskog premijera Benjamina Netanyahua.

Organizacijski odbor za obilježavanje stogodišnjice Balfourove deklaracije planirao je dvogodišnju kampanju za

FOTOGRAFIJA: KRATKO PISMO KOJE JE PROMIJENILO SVIJET

tu priliku. Za početak stvorena je web stranica www.Balfour100.com kao pouzdani i nadahnjujući izvor informacija i obrazovnog materijala. U cijeloj zemlji tijekom dvije godine, u školama i na sveučilištima, organizirana su predavanja i akademski događaji, objavljeni mnogobrojni napisi u novinama i časopisima. U sinagogama ili društvenim prostorijama raznih židovskih zajednica održano je više od 100 panel diskusija na temu Balfourove deklaracije.

Jedan od središnjih događaja svakako je bilo s velikim zanimanjem očekivano “Balfour predavanje” koje je ove jubilarne godine održao proslavljeni povjesničar Simon Shama u prostorijama Kraljevskog društva u Londonu i za koje su ulaznice rasprodane mjesecima unaprijed. Prije predavanja prikazan je dokumentarni film izraelskog tima Douglasa Dalgeisha i Melvyina Lipitcha “Pismo iz Londona” u kojem su autori koristili novootkrivene filmske i arhivske izvore i snimke intervjuja suvremenika britanskog mandata Palestine.

Uvod u samo predavanje, kao i protokolarno predstavljanje glavnog predavača održao je lord Jacob Rotschild osvrnuvši se na ulogu svog djeda Waltera u vezi Deklaracije, na njegovo prijateljstvo s Chaimom Weizmanom, posebno ističući njegov utjecaj na Balfoura. Govorio je i o velikom doprinosu i ulozi obitelji Rotschild jer su oni već od 1848. pomagali židovske iseljenike u Palestini i dali veliki doprinos uspostavi bitnih izraelskih institucija a govorio je i o konstantnoj podršci koju njegova obitelj pruža Izraelu.

U svom predavanju Shama se detaljno pozabavio pozadinskim događajima koji su doveli do Balfourove deklaracije od 67 riječi (u engleskom originalu). Posebno se pozabavio načinom na koji su Deklaraciju s entuzijazmom prihvatili progonjeni Židovi Istočne Europe ali i kako su u Velikoj Britaniji, već udomljeni Židovi, poput obitelj Montague, odbili prihvatiti Deklaraciju, jer im se činilo riskantno postojanje dvostruke lojalnosti radi položaja kojeg su do tada u Britaniji već stekli. Predavanje je prenošeno uživo putem interneta, pa su ga na taj način pratile židovske zajednice u Brightonu, Glasgowu, Leedsu, Manchesteru i drugdje.

Na sam dan stogodišnjice u parlamentu je održan cjelodnevni simpozij na temu Balfourove deklaracije: “Britanija, Izrael i Bliski Istok; 100 godina nakon Balfou-

rove deklaracije.” Organizatori simpozija Jewish News (najveće britanske židovske novine) i BICOM (Britansko-izraelski komunikacijski i istraživački centar) i izdavač Fathom pozvali su za govornike niz svjetski poznatih stručnjaka, povjesničara, diplomata, britanskih i izraelskih političara iz vladajuće stranke kao i iz opozicije uz palestinskog predstavnika PLO-a. U prvom se djelu govorilo o uzrocima i posljedicama Balfourove deklaracije, a zatim se govorilo o načinima na koji su Britanci podržali cionizam, ali usporo podržavali i druge skupine u regiji, te o ulozi Deklaracije kao djela politike velikih sila tog doba i njenog utjecaja na židovske i arapske zajednice u Palestini. O britanskoj ulozi na Bliskom istoku govorili su urednik “Economista” Anton La Guardia, dr. Clare Spencer iz Chatam Housea i bivši ministar vanjskih poslova Velike Britanije Sir Malcolm Rifkind. Oni su govorili i o ulozi Britanskog imperija nakon 1945., o ključnim interesima Velike Britanije na Levantu i u Perzijskom zaljevu, te kako danas Britanija balansira svoju politiku u toj regiji obzirom na različite odnose s Izraelom. Postavilo se pitanje je li rat u Iraku 2003. bio prelomni za britansku intervenciju i je li borba protiv ISIS-a pomogla kovanju nove diskretnije uloge za Veliku Britaniju. Simpozij su zatim pozdravile predstavnice Konzervativaca i Laburista. Ministrica konzervativne vlade za pomoć nerazvijenim zemljama, Indijka Priti Patel govorila je o bliskim britanskim vezama i suradnji s Izraelom, a samo tjedan dana nakon ove godišnjice, upravo radi svojih neobjavljenih veza s izraelskim političarima bila je prisiljena dati ostavku. Johnatan Freedland, autor mnogih knjiga i novinar Guardianu, vodio je posljednji panel u kojem su sudjelovali izraelski general Amos Gilad, Sir John Jenkins, diplomat i stručnjak za Bliski istok i konačno predstavnik BICOM-a James Sorene. Stručnjaci su

pokušali dati odgovore na brojna pitanja, posebice u vezi situacije na Bliskom istoku, a izlaganja stručnjaka i diskusija koja se potom razvila nisu dali mjesta nadi i ostavili su kod svih prisutnih gorak okus pesimizma. Ipak, na kraju je atmosferu simpozija ponešto razvedrio predstavnik izraelske opozicije Isaac Herzog iznošenjem ideja svoje stranke o mogućnosti rješavanja problema dviju država i pametne zamjene novonastanjenih teritorija nadoknadom područja iz drugih dijelova zemlje.

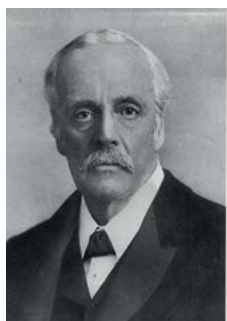
Lordovi Rotschild i Balfour, unuci glavnih protagonista Deklaracije, upriličili su 2. studenoga banket na kojem su prisustvovali premijeri i ministri vlada Velike Britanije i Izraela.

Glavni židovski listovi u Velikoj Britaniji Jewish Chronicle (JC) i Fathom objavili su važne publikacije povodom ove obljetnice. Urednik JC-a Stephen Pollard u uvodnom eseju “Stoljeće koje odjekuje svijetom” piše o velikoj i važnoj ulozi svog lista u širenju Balfourove Deklaracije i predstavlja ostale autore priloga JC-a o 100. godišnjici Deklaracije. Tu su eseji poznatih stručnjaka koji su pojedinačno i detaljno obradili različite aspekte Deklaracije, njenu pozadinu i posljedice. Tako možemo naučiti o glavnim igračima koji su utjecali na stvaranje Deklaracije i na tadašnju britansku politiku, o tome kako su pogromi u Rusiji motivirali Theodora Herzla i cionizam općenito, o ulozi JC-a koji je prvi donio vijest o Deklaraciji 6. studenog 1917. Zatim je tu vrlo zanimljiv napis Effraima Karsha o politikama velikih sila u pozadini Deklaracije a na kraju i esej izraelskog veleposlanika u Britaniji Marka Regeva o povijesnim vezama židovskog naroda s Izraelom i o tome kako je Herzlov san postao stvarnost.

ARTHUR JAMES BALFOUR

— BRITANSKI POLITIČAR I FILOZOF

PIŠE: NATAŠA BARAC

FOTOGRAFIJA: ARTHUR JAMES BALFOUR
— BRITANSKI POLITIČAR I FILOZOF

Balfourova deklaracija poznata je većini onih koji se bave politikom ili ih zanima Izrael i Bliski istok. Ali tko je bio Balfour, čovjek čije ime nosi poznati i važni dokument s početka 20. stoljeća?

Najkraći odgovor na ovo pitanje bio bi taj da je Arthur James Balfour bio britanski političar i filozof. Ali malo duži odgovor otkrit će nam i druge pojedinosti o čovjeku koji stoji iza dokumenta važnog za sudbinu Židova i Izraela.

Arthur James Balfour rođen je 25. srpnja 1848. kao najstariji sin i treće od osmero djece rođene u braku Lady Blanche Gascoyne-Cecil i Jamesa Balfoura u Škotskoj. Arthurov otac preminuo je od tuberkuloze kada je Arthur imao osam godina tako da ga je uglavnom odgojila majka.

Nakon završenog osnovnog obrazovanja, Balfour je počeo studirati na

prestižnim institucijama poput Etona i Trinity Collegea, te na slavnom sveučilištu u Cambridgeu. Tijekom studentskih dana na Balfoura je veliki utjecaj imao njegov profesor, veliki engleski pjesnik William Cory. Upravo je Cory inspirirao Balfoura da se počne baviti politikom. Balfour je osim u politici, veliki doprinos dao i na područjima filozofije i religije. U filozofiji je zastupao religiozni spiritualizam iz kojega izvodi sve etičke i estetske vrijednosti.

Ulazak u politiku nije bio težak zadatak za Arthura Balfoura budući da su članovi njegove obitelji, i s očeve i s majčine strane, već bili aktivni u političkom životu zemlje. Iako povijest Arthura Balfoura danas pamti kao premijera Ujedinjenog Kraljevstva i autora Balfourove deklaracije, možda je ipak najveći doprinos koji je dao bio doprinos razvoju Irske. Osim toga, veliku je pažnju posvećivao obrazovanju i dobrobiti nižih slojeva društva. Igrao je važnu ulogu u brojnim pregovorima između Ujedinjenog Kraljevstva i drugih država poput Francuske i Rusije, a bio je, između ostaloga, i jedan od potpisnika mirovnog ugovora u Versaillesu te prvi predstavnik Velike Britanije u Ligi naroda (1920. godine).

U politici je obavljao brojne funkcije a kada je kada je njegov ujak premijer Lord Salisbury predao ključeve svog ureda kralju 11. srpnja 1902. godine (a da pret hodno o tome nije izvijestio članove svoje vlade), kralj je odmah poslao po Balfoura

koji je rado prihvatio kraljevu ponudu da oformi vladu. Balfour je prestao biti premijer 1. prosinca 1905. godine, te bio vođa oporbe i član vlade u sjeni.

Sve do početka Prvog svjetskog rata Balfour se povukao iz političkog života i počeo se više baciti filozofijom. U svibnju 1915. ponovno se vratio u politiku, a godinu dana kasnije postao je ministar vanjskih poslova te na tom mjestu ostao sve do 1919. godine. U tom je svojstvu, radeći zajedno s britanskom i američkom vladom, dao svoj najveći doprinos globalnoj politici 20. stoljeća. U izjavi poznatoj kao Balfourova deklaracija, 2. studenoga 1917. godine britanska i američka vlada obećale su dati svoju podršku stvaranju autonomnog židovskog "nacionalnog doma" u Palestini, pod uvjetom da takva država neće utjecati na postojeće nežidovsko stanovništvo u tom području.

Balfourove sunarodnjake zanimala je i njegova seksualna orijentacija. Dok su neki tvrdili da ima bliske odnose sa ženama, drugi su smatrali da je bio homoseksualac. Sve do kraja života Balfour je bio veliki igrač tenisa. Arthur Balfour je živio dug i zdrav život, a preminuo je od problema s cirkulacijom 19. ožujka 1930. godine, u 81. godini života.

Izrael se Arthuru Jamesu Balfouru odužio time što brojne ulice u izraelskim gradovima danas nose njegove ime a po njemu je nazvan i mošav Balfouria.

EKSCENTRIČNI LORD WALTER ROTHSCHILD

PIŠE: NATAŠA BARAC

Lionel Walter Rothschild bio je onaj “Lord Rothschild” kojem je Arthur Balfour uputio 1917. godine svoje prijedlog u vezi uspostave židovske države, cionist i utjecajni predstavnik britanske židovske zajednice. Lord Rothschild je aktivno sudjelovao u stvaranju dokumenta koji će u povijesti ostati zapisan kao Balfourova deklaracija, a njegov je život bio zanimljiv i u drugim područjima.

Lionel Walter, drugi Lord Rothschild, rođen je 8. veljače 1868. godine. Kao stariji sin prvog Lorda Rothschilda Nattyja, bio je na nekin način razočarenje za svoga oca, jer je svoj život posvetio prirodnim znanostima i životinjama a ne bankarstvu, obiteljskom poslu. Kada je završio svojih obaveznih 15 godina rada 1908. godine bio je slobodan da dalje razvija svoje zbirke i svoj muzej, najbogatiju privatnu instituciju takve vrste na svijetu. Walter Rothschild, koji je bio zastupnik u parlamentu te vršio niz javnih dužnosti, bio je fizički impozantna osoba, ali ustvari vrlo sramežljiv muškarac.

Njegovo zanimanje za prirodu počelo je još u djetinjstvu kada je sakupljao leptire, a već kao dječak točno je znao što želi biti kada odraste, te je tako sa samo sedam godina rekao: “Mama, tata, ja ću

FOTOGRAFIJA: EKSCENTRIČNI LORD
WALTER ROTHSCHILD

osnovati muzej”. Kada je imao deset godina, Walter je sakupio dovoljno izložaka da može početi sa svojim prvim muzejem — u kolibi u vrtu obiteljske kuće. Ali ubrzo nakon toga njegove zbirke insekata i ptica bili su tako velike da ih je morao spremati u iznajmljenim sobama i kolibama u blizini Tringa gdje je živio. Otac mu je 1889. godine kao poklon za 21 rođendan darovao dio zemlje oko parka Tring. Na toj zemlji izgrađene su dvije kolibe — jedna za Walterove knjige i sve veću zbirku insekata, a druga za domaću. Iza koliba bila je puno veća zgrada u

kojoj se nalazila njegova zbirka posebnih primjeraka prepariranih životinja. To je bio početak njegovog Zoološkog muzeja, koji je za javnost otvoren 1892. godine.

Walter je takvom brzinom sakupljao nove materijale da su on i njegovi profesionalni kuratori Ernst Hartert i Karl Jordan počeli objavljivati znanstveni list *Novitates Zoologicae*, čiji je prvi primjerak objavljen 1894. godine. Tijekom 45 godina požrtvovnog rada, oni su objavili više od 1.700 stručnih knjiga i radova, te opisali više od 5.000 novih vrsta životinja. Lord Rothschild posebno je

poznat i po tome što je uspio identificirati 153 novih insekata, 58 novih vrsta ptica, 3 pauka te — možda najvažnije — uspio je pronaći posebnu podskupinu žirafa tijekom puta po istočnoj Africi početkom 20. stoljeća. Ta žirafa danas nosi njegovo ime — Rothschildova žirafa.

Tijekom svog života (te uz veliku financijsku pomoć obitelji) Walter je sakupio 2.000 prepariranih sisavaca, 2.000 prepariranih ptica, 2 milijuna leptira i moljaca, 300.000 koža ptica, 144 velike kornjače, 200.000 ptičjih jaja i oko 30.000 knjiga koje su se odnosile na područje njegovog zanimanja.

Lord Rothschild bio je poznati i kao ekscentrik, pa tako — na primjer — nije želio vjerovati da se zebre ne mogu dobro istrenirati, kao što su svi ostali tvrdili. Zaposlio je trenera konja koji je prilično dugo radio s Walterovim zebrama sve dok ih nije istrenirao da poput konja vuku kočiju. Walter se zatim provozao kočijom koju je vuklo šest zebri kroz središte Londona sve do vrata Buckinghamske palače. Još jedan dokaz njegove ekscentričnosti je i priča o tome kako je volio “jahati” na svojim divovskim kornjačama.

Walter Rothschild je 1931. godine prodao svoju veliku zbirku ptica Američkom prirodoslovnom muzeju za samo 225.000. dolara. Bila je to nevjerovatno niska cijena za zbirku od oko 280.000 ptica čija je vrijednost bila procijenjena na oko dva milijuna dolara. Kuratori Američkog prirodoslovnog muzeja nekoliko su godina raspakiravali kutije ove nevjerovatne zbirke. Veliki broj ornitologa bio je tada iznenađen da se Lord Rothschild, poznat po svojoj ljubavi prema pticama, mogao odvojiti od svoje zbirke, ali javnost je pravi razlog za to saznala tek nakon njegove smrti.

Jer bez obzira na to koliko je volio životinje i svoje zbirke, Walterov privatni život bio je u neredu. Tijekom četrdeset godina skrivao je tajnu koja ga je pred

FOTOGRAFIJA: EKSCENTRIČNI LORD
WALTER ROTHSCHILD

kraj života dovela do očaja i prisilila na prodaju velikog djela zbirke koju je skupljao čitav život. Koja je to bila tajna? Bio je ucjenjivan. Tijekom dugog niza godina, Walter je uzdržavao dvije zahtjevne ljubavnice — glumicu Marie Fredensen i Lizzie Ritchie. Upoznao ih je na domjenku kod kralja Edvarda VII., kupio im stanove u Londonu i provodio slobodno vrijeme s obje žene, sve dok Lizzie nije saznala za Marie. Nakon toga počela je prijetiti Walteru, govoreći da će o svemu tome ispričati njegovoj majci. Walteru je taj pritisak bio nepodnošljiv, a na kraju je priča završila tako da je Walterov mlađi brat Charles s ljubavnicama postigao dogovor te ih isplatio u imovini i gotovini. Međutim, nisu Lizzie i Marie bile direktno odgovorne za prodaju kolekcije ptica. Waltera je dugih 40 godina ucjenjivala treća bivša ljubavnica. Sve veća potraživanja novaca, i njegova očajnička želja da svoj skandalozni ljubavni život zadrži u tajnosti, predstavljali su mu veliki pritisak. Do 1931. godine trebala mu je velika svota novca da umiri svoju ucjenjivačicu. Najjednostavniji način da dođe do potrebnog novca bio je da proda svoju voljenu zbirku ptica a Američki prirodoslovni muzej nudio je brzu i tajnu prodaju, te obećao da će zadržati

kompletnu zbirku. To je bio početak kraja za Waltera Rothschilda: uskoro mu se zdravstveno stanje pogoršalo i preminuo je 27. kolovoza 1937. godine, a svoje je zbirke i muzej oporučno ostavio Britanskom muzeju.

Priča o ucjeni otkrivena je tek 1983. godine kada je Rothschildova nećakinja i biografkinja Miriam Rothschild objavila svoju priču o njegovom životu “Dear Lord Rothschild”. Iako je objavila dugo skrivanu obiteljsku tajnu, ona nije otkrila ime ucjenjivačice, navodeći samo da se radio o “šarmantnoj aristokratkinji”.

A što je ovaj Židov, aristokrat i ekscentrik radio u priči o Balfourovoj deklaraciji? On je bio i aktivni cionist i bliski prijatelj prvog izraelskog predsjednika Chaima Weizmana, te je aktivno sudjelovao u sastavljanju nacrtu deklaracije o židovskoj državi na području britanske Palestine. Lordu Walteru Rothschildu je na njegovu londonsku adresu 148 Piccadilly 2. studenoga 1917. godine stiglo pismo britanskog ministra vanjskih poslova Arthura Balfoura u kojem se iskazuje potpora britanske vlade o uspostavi “nacionalnog doma za židovski narod” u tadašnjoj Palestini. To je pismo postalo poznato kao Balfourova deklaracija.

FOTOGRAFIJA: EKSCENTRIČNI LORD
WALTER ROTHSCHILD

CHAIM WEIZMANN — OD UGLEDNOG BIOKEMIČARA DO PRVOG PREDSJEDNIKA IZRAELA

PIŠE: F. B.

Jedan od glavnih “igrača” u drami oko stvaranja Balfourove deklaracije bio je Chaim Weizmann. Ovaj ugledni biokemičar, bio je dugi niz godina jedan od čelnika svjetskog cionističkog pokreta, a u povijesti je ostao zapisan i kao prvi predsjednik Izraela.

Chaim Azriel Weizmann rođen je u Rusiji 1874. godine u Motalu, mjestu na području današnje Bjelorusije, a tada se nalazio u okviru “pojasa naseljavanja”, područja u Rusiji u kojem su Židovi smjeli živjeti od vremena Katarine Velike. Od ranog doba pokazivao je interes za kemiju i uspio je upisati studij kemije prvo u Berlinu a zatim u švicarskom Freiburgu, gdje je susreo i svoju buduću suprugu Veru Chatzman. Tijekom studija, a i kasnije, pokušavao je pronaći načine da realizira svoj cionistički san. Smrt Theodora Herzla bila je veliki udarac za njega i on je zatim 1904. godine otišao u Englesku gdje je predavao biokemiju na sveučilištu u Manchesteru i kasnije postao važan dužnosnik britanskih cionista. Weizmann je jednom rekao svojoj supruzi da je u svom životu imao dvije strasti: kemiju i cionizam. A te su strasti trajale čitav njegov život.

Chaim Weizmann se prvi puta susreo s Arthurom Balfourom 9. siječnja 1906.

FOTOGRAFIJA: CHAIM WEIZMANN — OD UGLEDNOG BIOKEMIČARA DO PRVOG PREDSJEDNIKA IZRAELA

i bio je vrlo uzbuđen zbog tog prvog susreta. Četrdeset godina kasnije prisjećao se njihovog razgovora tijekom kojeg je Balfour predložio da Uganda postane nova domovina Židovima: “Gospodine Balfour, pretpostavljam da biste Vi pristali kada bih Vam umjesto Londona kao glavnog grada predložio Pariz?”; rekao je Weizmann. “Ali dr. Weizmann mi imamo London”, odgovorio je Balfour. “Točno,

a mi Jeruzalem”, replicirao je Weizmann. “Puno Židova misli poput Vas?”, upitao je Britanac. “Govorim u ime milijuna Židova”, odgovorio je Weizmann.

Balfour i Weizmann sastali su se ponovno tek za osam godina. To je bilo frustrirajuće razdoblje za Weizmanna koji je putovao zemljom pokušavajući promovirati jedinstvo cionizma. Tome su se suprotstavljali konzervativni rabini

koji su smatrali da to nije pravi način povratka Židova u njihovu domovinu. Kada je 1907. prvi puta posjetio tadašnju Palestinu kazao je da se radi o “bolnoj zemlji, posebice Jeruzalemu koji je bio jadni geto bez dostojanstva”.

Weizmann se 1914. sastao s baronom Edmondom de Rothschildom, koji nije bio cionist, ali je bio veliki filantrop i vidio je vrijednost Weizmannovog dugogodišnjeg sna o osnivanju Hebrejskog sveučilišta u Palestini. Tijekom sljedećih nekoliko godina Weizmann se susretao s utjecajnim ljudima i zalagao se za ostvarenje cionističkog sna.

U to su se doba pokušavala riješiti i druga važna globalna politička pitanja, pa je tako u siječnju 1916. godine sklopljen tripartitni sporazum o podjeli Otomanskog carstva, što je također utjecalo na stanje u tadašnjoj Palestini. Cionisti nisu toga bili svjesni i trudili su se ostvariti svoj san. S vremenom pojavile su se brojne teorije o tome zašto su Britanci pristali dozvoliti stvaranje “nacionalnog doma za židovski narod”. Jedna od teorija bila je i da je Balfourova deklaracija bila nagrada za Weizmannov rad u području biokemije. Njegova najvažniji uspjeh bilo je otkriće acetona za što nikada nije bio adekvatno nagrađen. Weizmann se zahvaljujući tome danas smatra ocem industrijske fermentacije, a aceton je korišten pri izradi TNT eksploziva i to je otkriće imalo veliku važnost za britansku vojnu industriju tijekom Prvog svjetskog rata. Ali sam Weizmann je napisao da “stvari na žalost nisu bile tako jednostavne” i da Balfourova deklaracija nije bila nagrada za njegov rad.

Kraj 1916. i početak 1917. godine označile su početak brojnih promjena: došlo je do smjene vlade u Velikoj Britaniji, Ruske revolucije, SAD je ušao u rat...a Balfour je prešao iz britanskog admiraliteta u Ministarstvo vanjskih poslova.

Weizmann je 1917. postao predsjednik Britanske cionističke federacije i de-facto

FOTOGRAFIJA: CHAIM WEIZMANN — OD UGLEDNOG BIOKEMIČARA DO PRVOG PREDSEDNIKA IZRAELA

čelnik svjetskih cionista. Njegov glavni suradnik bio je Nahum Sokolow, koji je u proljeće 1917. posjetio Francusku i Italiju i tražio potporu za cionističke želje. S cionističke strane on je bio zadužen za rasprave koje su s vremenom dovele do Balfourove deklaracije.

Weizmann se 19. lipnja sastao s Balfourom i jasno mu rekao da je došlo vrijeme da cionisti dobiju neka ozbiljna ohrabrenja za svoje ciljeve. Balfour je od njega zatražio da sastavi prijedlog koji će on moći predstaviti vladi. I tako je počelo... a na tom putu još uvijek je bilo puno prepreka, među ostalima jedna od prepreka bilo je i nejedinstvo unutar židovskih zajednica. Ipak, nacrt prijedloga je sastavljen, pozitivno mišljenje o tome dao je i američki predsjednik Woodrow Wilson, kao i francuska vlada.

Balfour je britanskim Židovima dao posljednju priliku da iskažu svoje mišljenje i Weizmann je shvatio da mora dobiti podršku židovske zajednice. Deklaracija je prošla na sjednici vlade 2. studenoga i Balfour je zatim poslao povijesno pismo Lordu Rothschildu o tome da britanska vlada “pozitivno gleda na uspostavu nacionalnog doma za židovski narod u Palestini”...

Ono što je uslijedilo pretvorilo se u legendu: Sir Mark Sykes odjurio je u prostoriju u kojoj je vijesti s nestrpljenjem čekao Weizmann. “Dr. Weizmann, dijete je rođeno”. Weizmann je kasnije napisao da to dijete “nije bilo ono dijete koje sam očekivao. Ali znao sam da je to veliki događaj. Telefonirao sam svojoj supruzi”.

Bez obzira na sve druge uspjehe u području biokemije, to je bio jedan od najvažnijih uspjeha i najvažnijih trenutaka u životu Chaima Weizmanna. On je zatim 3. siječnja 1919. s iračkim kraljem Faisalom I. potpisao Faisal-Weizmannov sporazum kojim se definirao odnos između Arapa i Židova na Bliskom istoku. Povjesničari i analitičari kasnije su tvrdili da je Balfourova deklaracija jedna od većih prepreka trajnom miru na području današnjeg Izraela i Palestine.

Weizmann je tijekom svog preostalog dugog života igrao ključnu ulogu u cionističkom pokretu, u razvoju Države Izrael, čiji je bio prvi predsjednik, kao i osnivanju Hebrejskog sveučilišta iz svojih snova, te osnivanju uglednog Weizmannovog instituta znanosti u Rehovotu.

Chaim Weizmann preminuo je 9. studenoga 1951. godine dok je obnašao dužnost predsjednika Izraela.

NAHUM SOKOLOW

— POLIGLOT I

VELEPOSLANIK CIONIZMA

PIŠE: J. C.

FOTOGRAFIJA: NAHUM SOKOLOW — POLIGLOT I VELEPOSLANIK CIONIZMA

Nahum ben Joseph Samuel Sokolow bio je cionistički čelnik, pisac, prevoditelj i pionir hebrejskog novinarstva. Smatran je jednim od “osnivača” političkog cionizma, a ostao je upamćen i po svojim velikim naporima koji su doveli do usvajanja Balfourove deklaracije.

Rođen je 10. siječnja 1859. godine u uglednoj i staroj rabinskoj obitelji u Wyszogrodu u Poljskoj (tada je to bio dio Ruskog carstva) i bio je smatran prvim čudom od djeteta. Učitelji su mu bili ugledni talmudisti, a Nahum je bio pravi poliglot: govorio je hebrejski, jidiš, njemački, poljski, engleski, francuski,

španjolski i ruski. Njegov otac je želio da njegov genijalni sin postane rabin, ali zahvaljujući uplitanju barona Wrangela, guvernera mjesta u kojem su živjeli, Nahum Sokolow upisao je sekularnu školu i stekao široko obrazovanje. S 18 godina se oženio i preselio u grad Makov, gdje je živio njegov svekar. U to doba već je napisao svoju prvu knjigu, a kada se u dobi od 20 godina s obitelji preselio u Varšavu, počeo je pisati za lokalne novine HaTzerfirah koje su izlazile na hebrejskom jeziku. Uskoro je stekao veliki krug obožavatelja među poljskim Židovima, od sekularnih intelektualaca do anticionističkih ortodoksnih Židova, a ta mu je popularnost osigurala i bolji status pa je vrlo brzo počeo pisao redovnu kolumnu za novine. S vremenom je postao viši urednik i suvlasnik novina, te list pretvorio u modernu dnevnu novinu s velikom tiražom. Osim novinarstva, Sokolow se bavio i pisanjem i prevođenjem. Prvi je preveo utopijski roman Theodora Herzla “Altneuland” na hebrejski i to kao “Tel Aviv” (doslovno: Staro brdo proljeća): To je ime 1909. godine dobio prvi moderni grad u kojem se govorio hebrejski jezik — Tel Aviv. Bio je vrlo plodonosan autor, a njegovi radovi uključuju i veliku knjigu u tri toma o Baruchu Spinozi i njegovom dobu, te brojne druge biografije uglednih ljudi.

Sokolow je 1906. godine postao glavni tajnik Svjetskog cionističkog kongresa i u sljedećim je godinama proputovao Europom i Sjevernom Amerikom promo-

virajući cionističke ciljeve, a zbog brojnih putovanja koje je poduzimao nazivali su ga “veleposlanikom cionizma”. Tijekom Prvog svjetskog rata živio je u Londonu, koji je postao njegov novi dom, i bio je jedan od glavnih pobornika Balfourove deklaracije, te je vrlo aktivno sudjelovao u anglo-francuskim pregovorima koji su doveli do usvajanja Balfourove deklaracije. U sklopu tih napora, Sokolow je proputovao brojne zemlje, a u svibnju 1917. godine u Vatikanu ga je primio i papa Benedikt XV. koji je izrazio svoju potporu “cionističkoj stvari”.

Nahum Sokolow je 1931. godine izabran za predsjednika Svjetskog cionističkog kongresa i na tom je mjestu bio sve do 1935. godine kada ga je zamijenio Chaim Weizmann. Sokolow je godinama bio u prvim redovima cionističkih vođa i smatrao je da je za postizanje mira u svijetu od ključne važnosti povratak Židova u tadašnju Palestinu. Sanjao je o svijetu u kojem će Liga naroda, preteča Ujedinjenih naroda, svoje sjedište imati u Jeruzalemu.

Nahum Sokolow preminuo je u Londonu od posljedica srčanog udara u 66-oj godini života 17. svibnja 1936. godine okružen svojom obitelji. Njegovi su ostaci 1960. godine prebačeni u Izrael o kojem je sanjao čitav svoj život.

Najvažnija nagrada za novinarstvo u Izraelu, koju dodjeljuje grad Tel Aviv, nosi ime Nahuma Sokolowam a dodjeljuje se od 1956. godine uglednim novinarima jednom godišnje.

LJUBAVNI TROKUT KOJI JE PROMIJENIO TIJEK POVIJESTI

PIŠE: J. C.

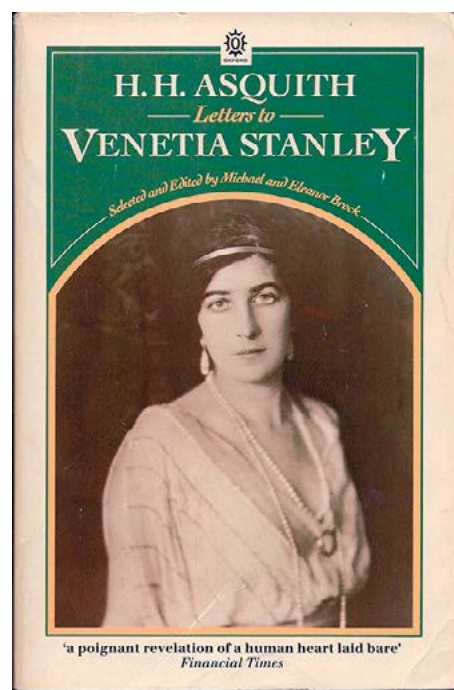
Europom je bijesnio Prvi svjetski rat, a jedna mlada neudana 28-ogodišnja žena poslala je kratku poruku 63-ogodišnjem oženjenom muškarcu, ocu sedmoro djece, s kojim je imala intenzivnu ljubavnu aferu. Oni su za vrijeme svoje veze izmijenili stotine ljubavnih pisama, a ona je 12. svibnja 1915. godine svog ljubavnika obavijestila da se odlučila udati za jednog od njegovih mlađih prijatelja, te da njihova ljubavna veza time završava. Utjecaj ovog pisma bio je puno veći od utjecaja kojeg je imao na glavne aktere ove priče i išao je puno dalje od kraja jedne ljubavne veze: ovo je pismo utjecalo na tijek povijesti, posebice na povijest cionizma.

Muškarac na kojeg je pismo bilo naslovljeno bio je u tom trenutku premijer Velike Britanije i zvao se Henry Herbert Asquith. Iznenađujuća i neočekivana obavijest njegove dugogodišnje ljubavnice, Venetie Stanley, jako ga je pogodila. Uskoro je izgubio sposobnost vladanja i bilo je prisiljen podnijeti ostavku. Njegova je ostavka utrla put za donošenje Balfourove deklaracije. Da je premijer Henry Herbert Asquith ostao na vlasti, važan dokument cionističke povijesti vjerojatno nikada ne bi bio usvojen. Ali da bi bolje razumjeli što se dogodilo, moramo se vratiti na početak priče.

Odlučujući trenutak u stvaranju Balfourove deklaracije dogodio se gotovo godinu dana prije nego što je ona usvojena — taj važan datum bio je 6. prosinac 1916. godine. Toga dana je premijer Asquith podnio ostavku, a na mjestu premijera ga je zamijenio David Lloyd George. Jedan od razloga zbog kojih Balfourova deklaracija ne bi bila usvojena za vrijeme Asquitha bio je i taj da njega jednostavno nije zanimao cionizam. Osim toga, i ne manje važno, Asquithov suparnik u osvajanju srca Venetie Stanley bio je Židov, ali anticionist — ministar Edwin Samuel Montagu. Montagu (1879. – 1924.) je bio aktivan i utjecajan protivnik Balfourovoj deklaraciji, a kadaje Asquith prestao biti premijer, Montagu, iako i dalje ministar u vladi, izgubio je svoju političku snagu.

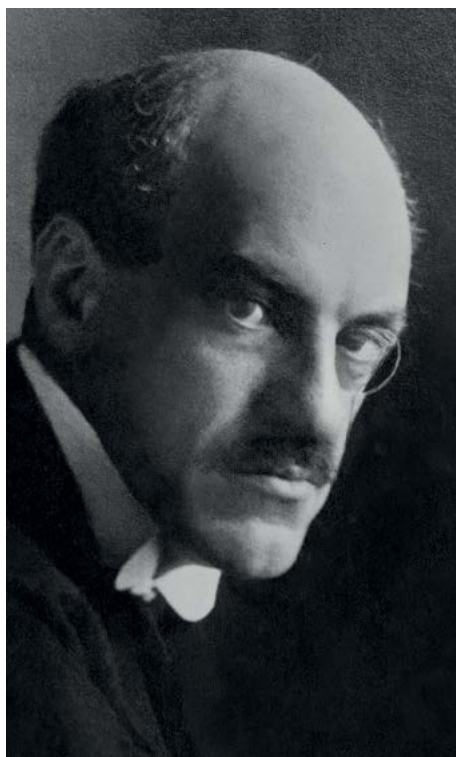
Mlada dama Venetia Stanley (1887. – 1948.) bila je iz dobro poznate obitelji s dobrim vezama. Njezin otac je imao titulu Lorda Sheffielda i bio je aktivan u britanskoj politici. Brojni drugi pripadnici ove obitelji bili su dio britanskog plemstva. U skladu s običajima toga vremena, Venetia nije dobila formalno obrazovanje, ali obožavala je čitati i s obzirom na položaj svoga oca bila je dobro upoznata s britanskom politikom. Zahvaljujući urođenoj inteligenciji i britkom umu s lakoćom je šarmirala je pripadnike britanskog visokog društva i stekla brojne prijatelje.

Jedna od najboljih prijateljica Venetie Stanley bila je Violeta Asquith, kćerka iz

FOTOGRAFIJA: LJUBAVNI TROKUT KOJI JE PROMIJENIO TIJEK POVIJESTI

prvog braka Herberta Henrya Asquitha. Kada je Asquith 1908. godine imenovan premijerom, on se preselio u Downing Street zajedno sa svojom drugom suprugom Margot, a s njima su se preseila i Asquithova djeca, njih sedmoro iz dva braka. Violet je bila među njima. Imala je 21 godinu, kao i Venetia, i njih su se dvije ubrzo sprijateljile. Asquith je Venetiu upoznao zahvaljujući svojoj kćerki i odmah se zaljubio u nju. Poznata britanska glumica Helena Bonham-Carter je unuka Violete Asquith.

FOTOGRAFIJA: LJUBAVNI TROKUT KOJI JE PROMIJENIO TIJEK POVIJESTI

Asquith je bio poznat po brojnim aferama i svojoj ljubavi prema ženama, ali obično su te afere prolazile bez skandala. Veliki broj uglednih žena iz samog vrha britanskog društva, među njima je bila i supruga Winstona Churchilla Clementine, tvrdile se da ih je Asquith proganjao i to ne samo verbalno. On im je pisao duga pisma, često puna obscenih prijedloga. Sve to međutim nije utjecalo na njegovu popularnost kao premijera, jer u to doba britanski novinari nisu se usuđivali baviti takvim temama i skandalima.

Ljubavna veza između Herberta Asquitha i Venetie Stanley počela je 1910. godine kada su Venetia i Violet pratile Asquitha tijekom njegove predizborne kampanje. Iako nije bio sklon dugo ostajati u ljubavnim vezama, Venetia ga je osvojila i postao je potpuno ovisan o njoj i začaran njihovom vezom. Pisao joj je gotovo svakoga dana, često i više puta dnevno. U tim pismima često je pisao i o

osjetljivim državnim pitanjima, pa čak i sigurnosnim pitanjima, a ponekad je od svoje ljubavnice tražio savjete.

Venetia Stanley je bila vrlo moderna žena svoga doba. Ona je često održavala veze s muškarcima, a u nekim trenucima navodno je istovremeno imala veze s više od jednog muškarca. Kružile su i glasilne da je Venetia ustvari bila zaljubljena u Violet s kojom je imala dugogodišnju lezbijsku vezu.

Život britanskog premijera u potpunosti se promijenio sredinom svibnja 1915. godine kada ga je Venetia obavijestila da se odlučila udati za Edwina Montagua. Na to uznemirujuće pismo odgovorio je s dva kratka pisma, u kojima je bio očit njegov očaj.

Venetia Stanley je prije udaje prešla na židovstvo. Otac Edwina Montagua u svojoj je oporuci napisao da će njegov sin dobiti nasljedstvo jedino ako se oženi Židovkom. Uz pomoć londonskog rabina, proces kon-

verzije prošao je vrlo brzo i samo dva mjeseca nakon što je ostavila svog ljubavnika, Venetia se 26. srpnja 1915. godine udala za Montagua. Bilo je to pravo židovsko vjenčanje. Neki povjesničari navode da je Montagu bio homoseksualac i da je je brak s Venetiom bio samo fasada koja mu je omogućila da nastavi sa svojim tajnim životom. Iako Židov, protivio se usvajanju Balfourove deklaracije. Montagu je preminuo 1924. godine od tajanstvene bolesti, službeno nazvane "otrovanje krvi". Imao je 45 godina.

I kako je ovaj ljubavni trokut utjecao na svjetsku povijest i povijest cionizma? Nakon Asquithove ostavke, dužnost premijera preuzeo je David Lloyd George koje je poveo Veliku Britaniju u pobjedu nad Njemačkom i odigrao ključnu ulogu u utiranju puta za Balfourovu deklaraciju. "Cherchez la femme", kažu Francuzi.

ŠTO SU O BALFOUROVOJ DEKLARACIJI MISLILI ŽIDOVI U TADAŠNJOJ PALESTINI?

PIŠE: NATAŠA BARAC

Balfourova deklaracija i danas se smatra ključnim trenutkom za uspostavu židovske države u pradomovini židovskoga naroda. Ali jesu li svi bili zadovoljni tom deklaracijom i je li ona mogla biti i drugačija?

Godine 1921., četiri godine nakon što je Balfourovom deklaracijom obećana uspostava “nacionalnog doma za židovski narod” u Svetoj zemlji, Yosef Castel, dobro poznata javna ličnost u tadašnjem Jeruzalemu, pripremio je alternativnu verziju deklaracije u čijem je središtu bila uspostava nacionalnog doma ali za dva naroda — Židove i Arape.

“Obje strane se bore za jednu te istu zemlju i onim moraju, s obzirom na povijesne činjenice, živjeti zajedno i u miru razvijati svoje nacionalne domove na istoj zemlji”, napisao je Castel.

Izraelski povjesničar Hillen Cohen i sociolog Yuval Evri pozabavili su se Castelovim planom u želji da pokažu da je bilo ljudi s drugačijim stajalištima od onih prihvaćenih deklaracijom.

Većinom se radilo o Sefardima koji su živjeli na području tadašnje Palestine:

FOTOGRAFIJA: ŠTO SU O BALFOUROVOJ DEKLARACIJI MISLILI ŽIDOVI U TADAŠNJOJ PALESTINI?

Oni su željeli da se pronađe rješenje koje će zadovoljiti njihove težnje i želje, ali i želje i težnje njihovih arapskih susjeda.

Preci Yosefa Castela bili su protjerani iz Španjolske 1492. i on je bio jedan od “glasnogovornika” te skupine”. Castelovi stavovi nisu bili u skladu s cionističkim izričajem, jer on se zalagao za izgradnju “nacionalnog doma za dva naroda” i

smatrao je da je Balfourova deklaracija “glavna prepreka” suradnji između Židova i Arapa, budući da je ona užasavala Arape. On je zbog toga tražio od lorda Balfoura da promijeni deklaraciju te da u nju stavi rečenicu koja kaže da će Židovi “razvijati trenutni nacionalni dom drugih stanovnika... i sačuvati njihovo legalno pravo nad zemljom”. Drugim riječima

FOTOGRAFIJA: ŠTO SU O BALFOUROVOJ DEKLARACIJI MISLILI ŽIDOVU U TADAŠNJOJ PALESTINI?

za razliku od cionističkog pokreta, on je smatrao da Arapi imaju pravo na zemlju.

Kada danas čitamo plan Yosefa Castela postavlja nam se teško pitanje: možda bi “preuređena” verzija Balfourove deklaracije, koja bi priznavala i arapska nacionalna prava, promijenila arapski odgovor na Deklaraciju i možda promijenila krvavi tijek povijesti na Bliskom istoku. Odgovor na ovo pitanje vjerojatno nećemo saznati, a analitičari o tome imaju različita mišljenja.

Cionisti su, kao što je poznato, odigrali veliku ulogu u donošenju Balfourove deklaracije ali oni pri tome nisu mislili ni na Arape koji su živjeli u tom području ali ni na Sefarde kojima je tadašnja Palestina bila dom i koji uopće nisu bili uključeni u pripremanje deklaracije: nacrt je bio dogovoren između britanskih dužnosnika i predstavnika cionističkog pokreta u Londonu. A to isključivanje lokalnih Židova, smatraju povjesničari, nije bilo

slučajno. Ljudima poput Chaima Weizmanna ili Nahuma Sokolowa uopće nije palo na pamet da o svemu tome pitaju Židove koji su živjeli u Palestini, a oni su imali osjećaji da su gurnuti u drugi plan.

Drugi žučni protivnik Balfourove deklaracije bio je Haim Ben Kiki, stup dobro poznate sefardske rabinske obitelji iz Tiberiasa, koji je 1920. kritizirao ono što je smatrao “preentuzijastičkom reakcijom lokalnih Židova”. Ben Kiki je smatrao da je Balfourova deklaracija kolonijalistički projekt koji želi nametnuti europske interese i kulturu — koju je smatrao stranom — na Bliskom istoku. On je smatrao da je sefardskoj zajednici puno bliža arapska kultura i arapski svijet, dok su Aškenazi iz Europe donosili ono što je on smatrao stranom zapadnjačkom kulturom.

Castel i Ben Kiki predstavljali su manjinu. Većina cionista bila je oduševljena Balfourovom deklaracijom i mogućnošću uspostave židovske države. Ali treba

kazati i da su i čelnici lokalne sefardske zajednice u tadašnjoj Palestini podržali deklaraciju. Sama sefardska zajednica je bila pomalo rastrgana: s jedne strane željeli su se spojiti s europskim cionizmom, a s druge strane željeli su da Židovi i Arapi žive u miru i suživotu.

U arhivima je pronađen i dokument koji pokazuje da su i neki djelatnici britanskog ministarstva vanjskih poslova dijelili stajališta sefardske zajednice. U jednom od nacrtu Balfourove deklaracije, onom od 12. ožujka 1916., ne govori se o “židovskom nacionalnom domu”, već se jedino poziva na to da Židovi moraju imati ista politička, građanska i vjerska prava kao i Arapi, te “da se treba olakšati kolonizacija i useljavanje”. Taj je nacrt, na zahtjev britanskog ministarstva vanjskih poslova, napisao židovski novinar Lucien Wolf koji nije bio cionist. Ali kao i Castelov plan, to je danas samo mala fusnota u povijesti.

“PONOVRNO ROĐENJE” ŽIDOVSKJE DRŽAVE U TRAVNJU 1920. GODINE

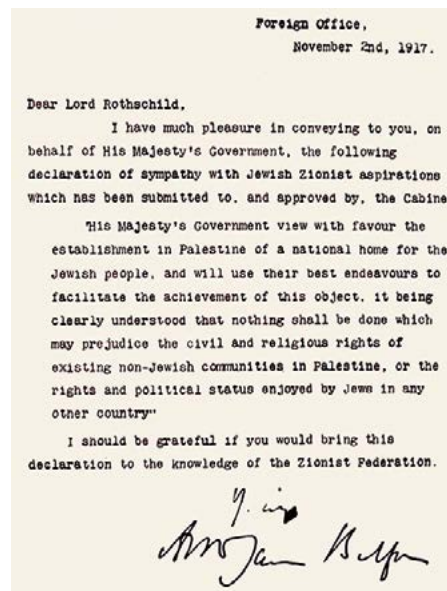
PIŠE: RENATA DEBELJAK

Prva asocijacija kada se spomene talijanski grad San Remo je lijepo turističko odredište na talijanskoj ligurskoj rivijeri poznato po festivalima cvijeća i talijanske kancione, jako ugodnoj klimi, tradicionalnoj biciklističkoj utrci San Remo—Milano, te kockarnici, no rijetko tko će pomisliti kako se je upravo u tom gradu ispisala vrlo važna povijest za Državu Izrael te da je i San Remo vrlo bitan za židovski narod.

Vrijeme radnje je 1920. godina. Proljeće je. Grad je nesumnjivo i tada mirisao po opojnim mirisima cvijeća, no cvijeće nipošto nije bilo razlog što su događaji tih dana iz San Rema popratili svi tadašnji svjetski mediji. Razlog je bila naravno, sada već naveliko poznata, Konferencija u San Remu održana od 19. do 26. travnja u Villi Devachan, a na kojoj se okupila tadašnja politička elita, odnosno najviši predstavnici savezničkih sila (Velike Britanije, Francuske, Italije i Japana). Cilj sastanka i sporazuma bilo je pro-

vođenje plana Balfourove deklaracije iz 1917. o stvaranju države Židova u Palestini, a pri određivanju granica ulogu su igrale granice utjecajnih sfera velesila Francuske i Velike Britanije na Bliskom istoku. Prethodnica i osnovica dogovora o stvaranju novih država na Bliskom istoku bio je Sporazum Sykes-Picot iz 1916. godine, te mnogi manji sporazumi pobjedničkih sila o poslijeratnom stanju u tom području.

Konferencija je održana pod jakim utjecajem panarabizma (utjecajni arapski pan-pokreta u 20. stoljeću koji je težio političkom i kulturnom ujedinjenju Arapa), čime se težilo osamostaljenju pojedinih država. Cilj pobjedničkih sila bio je legaliziranje političkog i vojnog utjecaja u krug utjecajnih sfera, što je trebalo biti potvrđeno mandatima Lige naroda. Velika Britanija je dobila mandat u Mezopotamiji, području današnjeg sjevernog Iraka (današnji Irački Kurdistan) i mandat nad Palestinom, kojemu su pripadali južni dijelovi osmanske provincije Sirije (Sirija, Palestina i Jordan), dok je Francuska dobila mandat u Siriji i Libanonu i preostali dio osmanske Sirije, Libanon i provinciju Hataj. Konferencija u San Remu je bila priprema za Mirovni ugovor u Sévresu, sklopljen u kolovozu

FOTOGRAFIJA: “PONOVRNO ROĐENJE” ŽIDOVSKJE DRŽAVE U TRAVNJU 1920. GODINE

1920., revidiran Mirovnim ugovorom iz Lausanne 1923. Mandate su prvo dobile savezničke vojne sile, a potvrđen je odlukom Lige naroda od 24. lipnja 1922.

Težnja bivših arapskih saveznika pobjedničkih sila iz Prvog svjetskog rata o njihovom osamostaljenju, ovim ugovorom je onemogućena. Na Pansirijskom kongresu održanom 8. ožujka 1920. proglašena je nezavisnost područja današnje Sirije, Palestine, Libanona i sjevernog

Iraka, a kralj Fejsal I. od Iraka proglašen je za kralja. Porazom Arapa u Bitci kod Majsaluna, protiv francuske vojske, ovi su planovi o nezavisnosti onemogućeni. Konferencija se smatra jednim od uzroka bliskoistočnog sukoba.

Na konferenciji je odobren konačni okvir mirovnog sporazuma s Turskom koji je kasnije potpisan u Sèvresu 10. kolovoza 1920. Ugovor iz Sèvresa ukinuo je Osmansko carstvo, obvezao Tursku da se odriče svih prava nad arapskom Azijom i Sjevernom Afrikom, za nezavisnu Armeniju, za autonomni Kurdistan, za grčku nazočnost u istočnoj Traciji i na zapadnoj obali Anatolije, kao i grčku kontrolu nad Egejskim otocima koji upravljaju Dardanelima. Odbačen od strane novog turskog nacionalističkog režima, Ugovor iz Sèvresa zamijenjen je 1923. Ugovorom iz Lausanne, koji je ukinuo prethodne savezničke zahtjeve za kurdsku autonomiju i armensku neovisnost, ali je inače prepoznao trenutne granice Turske. Od prosinca 1917. do lipnja 1920., Velika Britanija je de facto upravljala Palestinom kao okupacijska sila. Civilna uprava uvedena je 1. srpnja 1920., a za visokog povjerenika bio je postavljen Sir Herbert Samuel. Uloga britanskih ministarstava promijenjena je u ožujku 1921., kada je ovlast nad Mandatnim teritorijama, uključujući Palestinu, prebačena iz Ministarstva vanjskih poslova u Ministarstvo za kolonije, koje je vodio Sir Winston Churchill.

Chaim Weizmann, vođa Svjetske cionističke organizacije, doradio je Balfourovu deklaraciju sloganom "Zemlja bez ljudi za ljude bez zemlje". Velika Britanija vodila je svoju politiku, kontrolirano naseljavajući europske Židove u Palestini, iako su prethodno (1918.) Husseinu bin Aliju dana jamstva da su 'snage Antante odlučne arapskoj rasi dati punu prigodu za ponovno formiranje nacije... Što se tiče Palestine, odlučni smo da nijedan

čovjek ne može biti podređen drugome'. Obećavajući i Židovima i Arapima ono što su oni, pojedinačno svaki za sebe, smatrali svojim prirodnim pravom, a to im je i jednima i drugima jamčio London — sukob oko istog teritorija postao je neizbježan.

Na konferenciji u San Remu, Palestina od mandatnog sustava utvrđenog ugovorom Lige naroda prelazi pod britansku ovlast. Spojačanim useljavanjem Židova u Palestinu nakon Prvog svjetskog rata intenziviraju se sukobi i pobune palestinskih Arapa. Nasilje postaje oblik komunikacije između starosjedilaca i doseljenika. London je podupirući naseljavanje Židova u Palestini smatrao kako se oni neće moći integrirati u postojeće okruženje i da će dugoročno biti ovisni o pomoći i utjecaju Velike Britanije, te da će permanentni sukob olakšati održavanje britanske kontrole nad cjelokupnim Bliskim istokom. Intenziviranim useljavanjem Židova u Palestinu bitno je usporeno njihovo useljavanje u Veliku Britaniju.

Završetkom konferencije u Lausanni, tj. potpisivanjem sporazuma Velika Britanija je i de iure dobila upravu nad Palestinom. Liga naroda je 24. srpnja 1922. odobrila tekst mandata koji je uključivao Balfourovu deklaraciju te priznaje poveljnu povezanost Židova s Palestinom i jamči jednakopravnost svih stanovnika Palestine bez obzira na rasu i vjeru. Odlučeno je i da se Židovska agencija prizna kao javno tijelo koje će surađivati s palestinskom administracijom na ekonomskom, socijalnom i drugim poljima važnim za židovsku zajednicu u Palestini.

Rezolucija iz San Rema, sačinjena od 500 riječi, stvorila je pravni presedan da se Palestina obnovi kao nacionalna židovska domovina. Ono što se 1947. dogodilo na Općoj skupštini Ujedinjenih naroda bilo je stvarno priznanje ili potvrđivanje Rezolucije iz San Rema. Palestina još dvadesetih godina 20. stoljeća pa čak

i 1947. godine, nije bila ništa drugo nego ime koje Eretz Yisraelu dato u vrijeme kada su svi Arapi imali različite zemlje u kojima žive, ali Židovi su bili bez zemlje i domovine.

Ono što se dogodilo u San Remu 1920. dalo je Izraelu pravo na postojanje u međunarodnoj pravno obvezujućoj i neizbježnoj dokumentiranoj činjenici. Osim toga, Biblija je prepuna upućivanja na zemlju Izraelovu (nikad Palestinu) koju je Bog dao židovskom narodu na mjestima kao što su Postanak 12: 7, 13:15, 15:18, 17: 7-8, 25: 5 Izaija 2:24, Ponovljeni zakon 1: 8, 7: 7-9, Levitski zakonik 25:23, Psalam 89: 30-37, Jeremija 31: 35-37 i Ezekiel 37: 11-12 te mnogim drugima.

Arapci su primili ekvivalentna nacionalna prava u svim preostalim dijelovima Bliskog istoka — više od 96 posto ukupne površine nekadašnjeg Osmanskog carstva. Konferencija u San Remu bila je pozdravljena kao glavna povijesna prekretnica. Proslave su održavane diljem svijeta u Londonu, New Yorku i Torontu. Ali, palestinski Arapi, na čelu s jeruzalemskim muftijama, snažno su se protivili bilo kojem obliku nacionalne židovske domovine: prva anti-židovska pobuna izbila je u Jaffi neposredno prije sazivanja Konferencije u San Remu.

Rezolucija iz San Rema označava kraj najdužeg kolonizacijskog razdoblja u povijesti. Nakon čak 1.850 godina stranih okupacija, ugnjetavanja i progona od strane raznih stranih sila (Rimljani, Bizantinci, Sasanidi, Arapi, Križari, Mameluci, Osmanski Turci...), izraelski narod se ponovno rodio u travnju te 1920. godine, čime je otvoren pravni put za proglašenje Države Izrael 28 godina kasnije.

BALFOUROVA DEKLARACIJA: SLAVLJE IZRAELACA I PROSVJEDI PALESTINACA

PIŠE: MAŠA TAUŠAN

Obilježavanje 100. obljetnice Balfourove deklaracije kojom su udareni temelji židovske države nije donijelo ništa novo — dok je Izrael slavio taj dokument koji smatra presudnim u procesu koji je 1948. doveo do stvaranja države, Palestinci su ponovno prosvjedovali jer tu deklaraciju vide kao britanski grijeh i još jednu izdaju čitavog svijeta.

Sto godina je prošlo od tog pisma što ga je britanski ministar vanjskih poslova Arthur James Balfour uputio lordu Walteru Rothschildu, vođi židovske zajednice u Engleskoj u kojem podupire stvaranje “nacionalnog doma za židovski narod” uz uvjet da ništa “ne ugrozi građanska i vjerska prava nežidovskih zajednica na tom području”.

Već desetljećima međunarodna diplomacija bezuspješno se hvata u koštac s posljedicama tog dokumenta koji je postavio temelje za formiranje židovske države, ali i zaradio nepodijeljeno neprijateljstvo palestinsko-arapskog stanovništva te postao baza izraelsko-palestinskog sukoba kojemu se rješenje ne nazire. Temeljni problem tog dokumenta,

smatra arapsko stanovništvo, jest što je jedna država obećala drugoj državi zemlju treće.

Stoga nije ni čudo da su s jedne strane izraelski premijer Benjamin Netanyahu i britanska premijerka Theresa May u Londonu zajedno slavili s nasljednicima Balfoura i Rothschilda, bivšim američkim državnim tajnikom Johom Kerryjem i bivšim britanskim premijerom Tonyjem Blairom, a s druge su strane Palestinci prosvjedovali.

“Palestinci kažu da je deklaracija tragedija. To nije bila tragedija. Ono što je tragično jest činjenica da Palestinci uporno i nakon sto godina odbijaju prihvatiti ju”, rekao je Netanyahu.

Palestinci deklaraciju vide sasvim obrnuto. “Za moj narod događaji koje je potaknulo ovo pismo bili su razorni i dugoročni. To nije nešto što se treba slaviti — svakako ne dok jedan od uključenih naroda i dalje pati zbog nepravde”, rekao je palestinski predsjednik Mahmud Abas.

Izrael je odlučio proslaviti stoljeće deklaracije raznim događanjima: svečanim akademijama, obrazovnim inicijativama i predavanjima, koja će se protegnuti i u 2018. kako bi se naglasila povijesna važnost deklaracije i njezino značenje za sadašnje i buduće generacije.

Svečane sjednice održane su i u Izraelskoj akademiji znanosti i Palestinskom

narodnom kazalištu. Naravno, uz dva krajnje različita shvaćanja dokumenta i njegovih povijesnih posljedica.

Svečanu sjednicu izraelskog parlamenta bojkotirao je dio arapskih zastupnika. Među njima je i Jusef Džabarin koji je kazao da za Palestince referenca na “građanska i vjerska prava” u deklaraciji nije dovoljna, jer se ne spominju nacionalna ili politička prava. Dok su Izraelci slavili, palestinski prosvjednici demonstrirali su u gotovo svakom većem gradu na Zapadnoj obali, zahtijevajući da se Britanija ispriča za povijesnu nepravdu, prizna patnje za koje kažu da ih je deklaracija prouzročila palestinskom narodu i prizna njihovo pravo na državu.

Na skupovima od kojih je svaki privukao oko 1000 prosvjednika, svakako manje nego se očekivalo, u Ramali i Nabusute u Gazi tražilo se da Britanija ispravi svoj “povijesni grijeh”. U Londonu se nije samo slavila deklaracija, prosvjedovalo se i u tom gradu u organizaciji Palestinske kampanje za solidarnost.

A tamošnja premijerka May zaključila je: “Nažalost, Balfourova deklaracija je i dalje nezavršen posao, budući da njezina temeljna vizija mirnog suživota nije ispunjena. Vjerujem da ona danas od nas traži obnovljenu odlučnost da se podupre trajni mir u interesu i Izraelaca i Palestinaca ali i svih nas”.

BIROBIDŽAN

— NEUSPJELI PROJEKT STVARANJA SOVJETSKOG CIONA

PIŠE: JAROSLAV PECNIK

U jednoj od najreprezentativnijih svjetskih enciklopedija, francuskom “Diderotu”, o Birobidžanu se nalazi samo kratka natuknica; to je grad na Dalekom istoku Rusije, administrativni je centar Židovske autonomne oblasti s 86.700 stanovnika; od čega prema podacima iz 1992. na Ruse otpada 80 %, a na Židove 10 % stanovništva dok ostalo pučanstvo čine pripadnici tzv. malih, sjevernih naroda. Značajna je željeznička i transportna postaja, s razvijenom strojarском i drvopredrađivačkom industrijom. U gradu od 1993. djeluje i sveučilište, a uz ruski službeni jezik je jidiš. Negdašnja željeznička postaja Tihonovka na transsibirskoj magistrali vremenom se razvila u grad Birobidžan kao upravni, administrativni i ekonomski centar regije. Ali iza ovih šturih podataka o području na istoku Sibira (od Moskve udaljeno gotovo 5 tisuća kilometara) krije se nsvakidašnja, koliko fantastična, toliko i dramatična priča o području na kojem se željela formirati “nova Palestina”, svojevrsan “sovjetski Cion”.

Dakle, radi(lo) se o naseljavanju ruskih Židova, ali i Židova “iz ostatka svijeta” i

FOTOGRAFIJA: BIROBIDŽAN
— NEUSPJELI PROJEKT STVARANJA SOVJETSKOG CIONA

stvaranju “samostalnog židovskog teritorija” na kojem bi ovaj, kroz povijest napaćen narod, nakon stoljeća progona i pogroma, napokon dobio svoj “životni prostor”. Naravno, ova ideja o kolonizaciji nije bila nova, ali, nakon žestokih, krvavih, masovnih antisemitskih progona diljem carske Rusije (posebice od 1881.) u židovskim se krugovima sve ozbiljnije

razmišljalo o naseljavanju “slobodnih” područja u Argentini, Australiji, Americi ili Ugandi, o čemu je čak i Theodor Herzl ozbiljno razmišljao. Cilj je bio; konkretno kada se radi o projektu Uganda (zapravo teritorij koji danas pripada Keniji), zamijeniti Palestinu za novu židovsku domovinu u Africi, ali nakon Herzlove smrti od toga se odustalo. O Dalekom istoku,

tj. naseljavanju sibirskih prostranstava, nije bilo ozbiljnijih razgovora, a kada su sovjetski komunisti stavili na stol “plan Birobidžan”, mnogima se to učinilo kao spasonosna ideja. U tom smislu brojne podatke možemo pronaći u maestralnom djelu nobelovca Aleksandra Solženjicina (“Dvije stotine godina zajedno; Židovi i Rusi prije revolucije”; prvi tom i “Židovi i Rusi za vrijeme sovjetskog perioda”; drugi tom), koje je ispod prividne objektivnosti ipak pristrano (na)pisano (u korist Rusa, na štetu Židova), ali bez ogleđa na to zorno ilustrira sve manifestacije ovog složenog rusko-židovskog odnosa i ukazuje na brojne skrivene veze i činjenice koje su bitne za razumijevanje ideje o židovskoj kolonizaciji Sibira. Naime, stotine tisuća Židova trebalo je preseliti u područje Birobidžana (ime je dobio po dvjema pritokama Amura), uz granicu s Kinom (tu je oblast carska Rusija anektirala 1859.), a za to nisu zapravo postojali nikakvi, čak ni elementarni uvjeti. Uoči odluke sovjetske vlade 1928. da se na to područje (veličine otprilike poput Nizozemske) nasele Židovi i stvore novu domovinu, u Birobidžanu je živjelo jedva 30.000 ljudi. Sovjetski su propagandisti govorili da se radi o idiličnom kraju prepunom prirodnih ljepota i bogatstava, ali stvarnost je bila drukčija. To je uistinu bio bogat kraj, ali s nepreglednim močvarama i šumama koje je trebalo isušiti i prokrčiti, a najezde komaraca i divljih zvijeri bile su svakodnevna opasnost za stanovništvo. Kako bi kultivirali uvjete za normalan život, doseljenici su morali obavljati teške fizičke, pripremne radnje, te uložiti puno truda i napora. Uz to, nitko nije znao kako će domorodačko stanovništvo reagirati na doseljenike, posebice Kozaci, tradicionalno zatvoreni prema strancima. Prijetila je još jedna opasnost o kojoj kolonisti ništa nisu znali; trebali su poslužiti sovjetskoj državi kao svoje-

vrсна tampon zona prema nadirućem japanskom militarizmu, jer upravo uz to područje Japanci su 1932. formirali marionetsku državu Mandžuko.

Ogromna većina židovskog stanovništva u Rusiji, početkom 20-ih godina prošlog stoljeća bavila se trgovinom i obrtom, a samo 3% (80-ak tisuća) bavilo se poljoprivredom. Svršetkom ruskog građanskog rata boljševici su odlučili židovsko stanovništvo privoliti na rad u zemljoradničkim zadrugama, a izbjegavali su njihovo zapošljavanje u industriji (važno za razvoj vojske i proizvodnju oružja), jer nisu imali povjerenje u te “judaističke kozmopolite”. To nepovjerenje je kasnije, posebice u vrijeme staljinske strahovlade, eskaliralo do hysterije i završilo novim antisemitskim prognozama. U stvari, židovska kolonizacija i inzistiranje na njihovom uključivanju u poljoprivrednu proizvodnju imali su stanoviti ideološki cilj, tj. segregirati Židove i otvoriti frontu protiv cionizma. Tijekom 1919. židovska sekcija ruske komunističke partije (tzv. Jevsekcija) izdala je rezoluciju tražeći zabranu ruskih, cionističkih pokreta, tako da su do 1928. bili zabranjeni, ne samo cionistički pokreti, već i oni polupolitički bliski boljševicima. Istina, pritisak na Židove da se presele na selo i bave poljoprivredom nije bio novijeg datuma, uostalom ta je ideja bila sastavni dio cionističke ideologije, na koncu i sam je baron Maurice de Hirsch smatrao da će zemljoradnja stabilizirati materijalni položaj ruskih Židova, a iz jedne od njegovih inicijativa koncem 19. stoljeća formirala se takva kolonija u Argentini. Sam ruski car Aleksandar I. smatrao je da se “transferom” Židova na selo (u ovom slučaju u južnu Ukrajinu) rješavaju ne samo socijalni, već i društveni problemi, odnosno da se tako mogu smanjiti nacionalne napetosti koje su između Rusa i Židova bile žive i evidentne. Ali, uvjet je bio da Židovi nemaju dodir

s pravoslavnim stanovništvom, kako na njih ne bi “loše utjecali”.

Tijekom 1924. sovjetski je režim utemeljio KOMZET (Komitet za preseljenje židovskih radnika na selo) koji je imao zadaću židovskim kolonistima dodijeliti zemlju i adekvatnu financijsku potporu. Godinu dana kasnije formirao se i OZET (Udruga za zemljoradničko naseljavanje židovskih radnika u SSSR-u), formalno nevladina organizacija koja je projekt kolonizacije propagirala u inozemstvu, gdje je i osnovala svoje “sestrinske” organizacije. Međutim, OZET-om su upravljali ljudi bliski sovjetskom partijskom vrhu čiji je stvarni cilj bio: daleko više osigurati financijska sredstva potrebna za opstanak komunističkog režima, nego li formirati nekakav novi “sovjetski Cion”. Naime, židovske organizacije diljem svijeta donirale su na račun Sovjeta znatna sredstva kako bi se proveo zamišljeni projekt. A u vrijeme nestašice zdravog novca to je bio snažan izvor za stabilizaciju sovjetskog režima. Kada se saznalo da režim preusmjerava sredstva za vlastite potrebe, došlo je do nesuglasica. Nakon toga sovjetska je vlada počela sredstva izdašnije dodjeljivati novim kolonistima (kupovala im je stoku i mehanizaciju, plaćala transport i nužni smještaj), ali više nije pomagala već osnovane židovske zemljoradničke zadruge, što je bila dužna po ugovoru. Međutim, to sovjetske vlastodržce nije posebno brinulo, jer su znali da se mogu osloniti na znatan dio prosovjetski orijentiranih, američkih židovskih udruga koje su nastavile podržavati politiku kolonizacije Židova, vjerujući na riječ predsjedniku OZET-a, Juriju Larinu (glavni ideolog židovskog agrarnog projekta) da se radi samo o privremenim financijskim teškoćama i organizacijskim nesnalaženjima. Američko udruženje za židovsku kolonizaciju (koje je izdavalo i časopis na jidišu “Najleben” u kojem se pozivalo na odlazak u Rusiju), nastavilo je uz potporu

FOTOGRAFIJA: BIROBIDŽAN
— NEUSPJELI PROJEKT STVARANJA SOVJETSKOG CIONA

svojih deset tisuća članova transferirati sredstva u Moskvu. KOMZET je 1926. prihvatio plan o naseljavanju 100 tisuća židovskih obitelji na plodna ukrajinska područja, te na sjever Krima i dijelove Bjelorusije. Iste je godine Abraham Begin (bivši cionist i ugledni novinar) predložio da se u SSSR-u u duhu nacionalne politike Lenjina i boljševika stvori “Židovska sovjetska republika”. U tomu ga je podržavao Mihail Kalinjin (predsjednik KOMZET-a i visoki boljševički funkcionar), ali ipak nisu svi bili oduševljeni tom idejom. Prije svih, tajnik Jevsekcije A. Čemeriski koji je upozoravao da se time zapravo ide na ruku “cionističkim snagama u zemlji”

koje nisu poražene i koje samo čekaju da se ponovno pojave na političkoj sceni. Pokazalo se da je Čemeriski imao veću potporu režima od Kalinjina; 1928. boljševici su napustili ideju o židovskoj kolonizaciji Krima i objavili su da kreću s novim projektom, tj. kolonizacijom Birobidžana. Čemeriski je tvrdio da je to realan plan, a što su brojne židovske udruge u svijetu, primjerice američki “Joint” to smatrale izigravanjem dogovora, sovjetsku vladu i partijski vrh nije previše diralo. Opravdavali su se da je do promjene plana došlo zbog antisemitskog raspoloženja ukrajinskog i krimskotatarskog stanovništva, ali pravi razlozi su se krili u vanjskoj politici.

Budući da su 1927. Sovjeti prekinuli diplomatske odnose s Čang Kaj Šekovom Kinom, a prazan prostor Birobidžana je graničio s tim područjem, trebalo ga je na brzu ruku nastaniti. I tako se rodila ideja: pretvoriti Birobidžan u novi židovski, teritorijalni i etnički centar.

Između 1928. i 1933. u “novu domovinu” naselilo se gotovo 17 tisuća Židova, ali kada su po dolasku shvatili da se tu ne radi ni o kakvom raj u zemlji, već upravo suprotno, većina ih se vratila u bivše domove. Međutim, mnogi to nisu mogli, jer se radilo o ljudima koji su iz Ukrajine pobjegli pred gladomorom, a kada su se željeli vratiti, nisu imali gdje, jer su

im sela bila porušena. Osim toga, strahovali su i od odmazde komunističkih vlasti, a oni koji su se ipak uspjeli vratiti, svjedočili su kako ni u Birobidžanu nisu bili pošteđeni antisemitskih ispada. U svibnju 1934. sovjetska je vlada utemeljila "Židovsku autonomnu oblast" (EAO), a Kalinjin, veliki zagovornik "sovjetskog Ciona" tom je prigodom naglasio kako Birobidžan smatra "židovskom narodnom državom". KOMZET je izdao priopćenje u kojem se konstatiralo kako se "po prvi puta u povijesti ispunila stoljetna težnja židovskog naroda za svojom državom". Naravno, radilo se o političkim frazama, a ne o stvarnim činjenicama; tj. Birobidžan je prije svega nastao kako bi se u SSSR-u obuzdale i što je moguće više onemogućile cionističke snage, te kako bi se ostvarila određena financijska korist, ali i stanoviti ideološko-propagandni efekt. Na tu se propagandu "zalijepio", čak i Albert Einstein koji je podupirao kolonizaciju, a Chaim Weizmann, predsjednik Svjetske cionističke organizacije se pohvalno izrazio o naseljavanju Birobidžana, smatrajući ga važnom etapom na putu u židovsku domovinu u Palestini. Međutim, u razdoblju od 1932. do 1937. u Birobidžan se doselilo tek oko 1500 stranaca (prije svega Židova iz SAD-a, Argentine i Litve) koji su ubrzo postali žrtve masovnih staljinskih čistki u vrijeme tzv. Velikog terora. Gotovo su svi bili proglašeni špijunima Zapada i tragično su svršili u sibirskim gulazima.

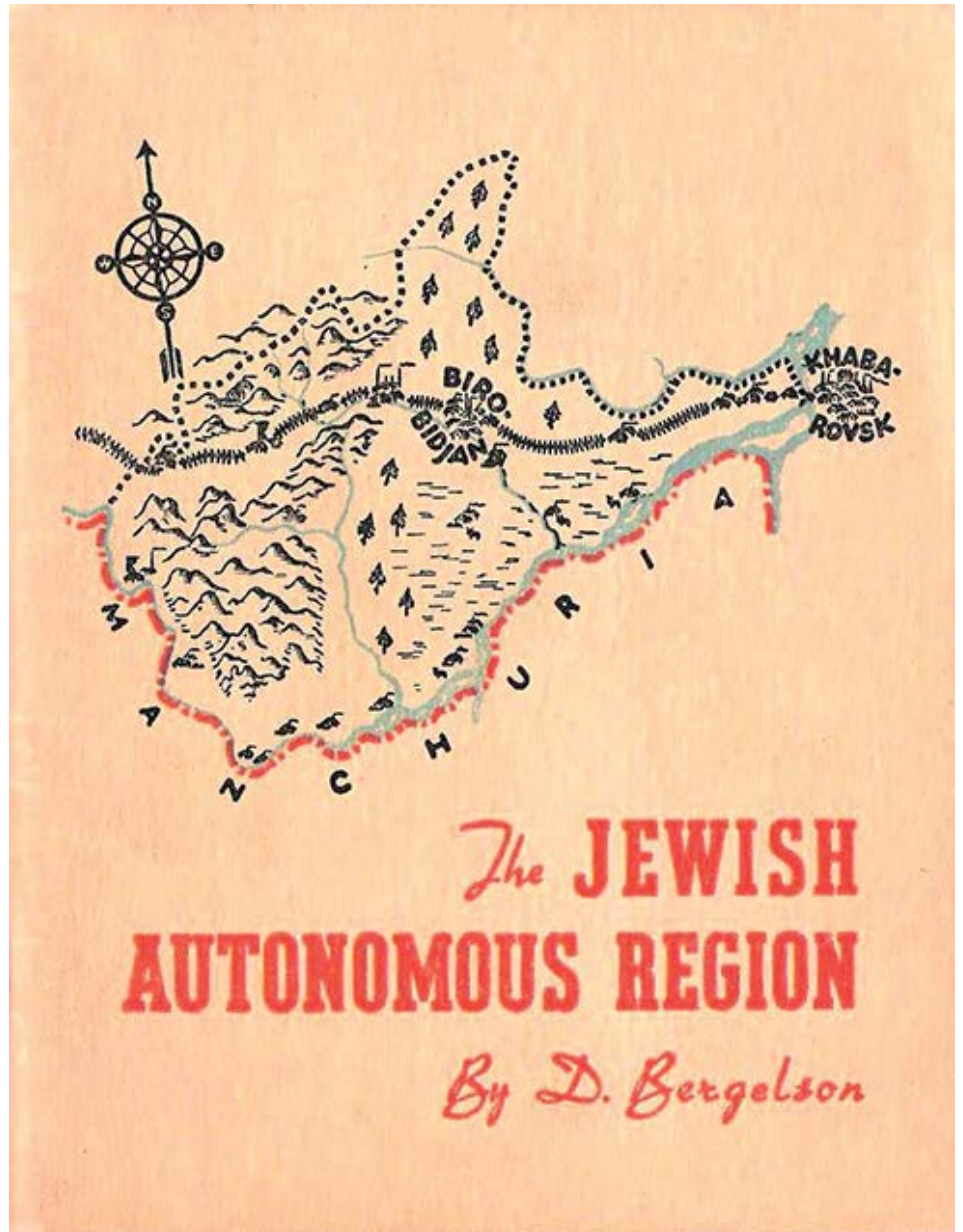
Istina, sovjetska je vlast u Birobidžanu promicala židovsku kulturu, ali samo na jidišu, koji je (slično kao ranije u Ukrajini i na Krimu) postao službenim jezikom u tzv. narodnim rajonima (najviše upravne jedinice eksteritorijalnih manjina), a vlast se žestoko obušavala na hebrejski jezik zbog njegovog "religijskog karaktera". Zapravo, hebrejski se u ruskoj javnosti prezentirao kao oblik cionističkog nastojanja koji provodi režimu neprihvatljivu

politiku. U Birobidžanu se počeli izdavati i novine na jidišu "Birobidžanen Štern", a 1934. otvorilo se i jidiš-kazalište, nazvano po klasiku jidiš literature Sholem Alejchemu, ali sve se to na koncu pretvorilo u puku formu bez sadržaja, jer broj Židova, usprkos nastojanjima, nije rastao. Upravo suprotno. Po sovjetskim planovima, do 1937. u Birobidžan se trebalo naseliti 300.000 ljudi, a od toga polovicu bi činili Židovi. Međutim, već nakon dvije godine se vidjelo da se ti planovi neće ostvariti, broj Židova iznosio je tek 16% ukupnog stanovništva regije. Lazar Kaganovič, utjecajni član Politbiroa KPSS je 1936. u govoru na jidišu na partijskoj konferenciji Židova-komunista u Birobidžanu pozvao na obračun s "kozmpolitskim, kontrarevolucionarnim, cionističkim i antikomunističkim snagama". Nakon toga, ubrzo su bili uhićeni Josif Lieberger, predsjednik Izvršnog komiteta EAO i njegovi suradnici, a potom streljani kao trockisti i japanski špijuni. Tijekom 1938. čistke su se proširile i na zaposlenike KOMZET-a i OZET-a koji su pod izmišljenim, često fantastičnim optužbama bili utamničeni i osuđeni na dugogodišnje robije diljem sibirskih gulaga. Važno je naglasiti da je u to vrijeme zadaću kolonizacije na sebe preuzeo zloglasni NKVD, što je značilo samo jedno: sustavni, žestoki teror, prisilne deportacije, fizičke likvidacije i obustavljanje svake suradnje sa zagranničnim židovskim organizacijama. Početkom Hitlerove agresije na SSSR 1941., na inicijativu Solomona Mihoelsa, jednog od utemeljitelja Židovskog teatra u Moskvi (na jidišu) i najuglednijih židovskih umjetnika u SSSR-u formirao se, pod pokroviteljstvom Staljinova Židovski antifašistički komitet (EAK) kao vid borbe protiv nacizma. Sam Mihoels je 1944. predložio da se nakon rata formira židovska sovjetska republika na Krimu, ali Staljin je, vođen svojim vanjsko-političkim kombinacijama to

ubrzo odbacio proglašavajući tu ideju "štetnom kozmpolitskom zavjerom". U suštini je smatrao: ukoliko naseli Židove na strateški važan Krim, u budućem sukobu s Amerikom (taj sukob je držao neminovnim), oni bi se gotovo izvjesno svrstali na stranu agresora i kao peta kolona bi radili na rušenju sovjetske vlasti. Stoga, Krim koji ima veliko geostrateško značenje za SSSR, nije podoban prostor za naseljavanje Židova. Tako je 1948. otpočela hajka na vodstvo EAK-a, a u siječnju iste godine, u Minsku je u insceniranoj automobilskoj nesreći bio ubijen i sam Mihoels, jer ga se Staljin zbog njegova ugleda i straha od međunarodne reakcije nije usudio uhititi i suditi mu kao izdajniku. Nakon toga, kako piše u svojoj kapitalnoj studiji "Pred sudom povijesti" Roy Medvedev: "Kao preventiva bio je ograničen i obustavljen prijem židovske djece na sveučilišta diljem zemlje; Židove više nisu primali na posao u diplomaciju, potiskivali su ih iz sudstva, akademske zajednice itd....Velika uloga Židova u doba Oktobarske revolucije je općepoznata; međutim početkom 50-ih 20. stoljeća među sekretarima komiteta Partije gotovo nije bilo moguće naći ijednog Židova...Sve je to dokazivalo da se Staljin sprema za masovnu deportaciju Židova u daleke oblasti svoje države, kao što je nekada (u)radio sa Nijemcima, krimskim Tatarima, Čečenima i još mnogim drugim narodima. Židovi su trebali postati novo žrtveno jare". U siječnju 1953. počela je kampanja protiv židovskih liječnika, zapravo znanstvene vrhuške sovjetske medicine koja je bila optužena da je namjerno usmrtila visoke boljševičke funkcionare, poput A. Ždanova, skratila život A. Ščerbakovu. Svi su bili optuženi da su agenti američke obavještajne službe i da su povezani s cionističkom organizacijom "Joint". Naravno, pogromaška je kampanja iza-

zvala prosvjede u svijetu, ali Staljin se na to nije obazirao; zaredale su likvidacije židovskih časopisa na jidišu koji su izlazili u Moskvi i Birobidžanu, zatvorila su se židovska kazališta, bili su uhićeni brojni ugledni židovski pjesnici i pisci, provedeno je masovno čišćenje Židova u svim partijskim aparatima i na koncu uhićeni su svi oni koji su izrazili želju da emigriraju u Izrael. Kako tvrdi Solženjicin, masovnu deportaciju Židova srećom je onemogućila Staljinova smrt koji je samo 50-ak dana, nakon što je izdao kominike o tzv. štetočinskoj, židovskoj, doktorskoj zavjeri, preminuo 5. ožujka, 1953.. Malobrojni preživjeli su početkom travnja iste godine bili pušteni iz zatvora, ali naravno, sve je to samo dodatno uvjerilo ruske Židove kako rješenje svog problema moraju tražiti u napuštanju SSSR-a i odlasku u Izrael ili SAD, do čega je na kraju došlo u masovnom vidu u vrijeme vladavine Brežnjeva.

Istina, krajem rata sovjetska je vlast pokušala obnoviti ideju o kolonizaciji Birobidžana; tijekom 1946. iz Ukrajine je bilo prebačeno na Daleki istok oko šest tisuća ljudi. Ali, nakon vala uhićenja birobidžanskih aktivista 1948. taj je pokret bio posve zaustavljen i kako piše Solženjicin “time je povijest židovskog naseljavanja u Birobidžan zapravo svršila”. A, kada je bila stvorena država Izrael (koju je Staljin u početku podržavao), to je izazvalo veliko oduševljenje ruskih Židova i mnogi su iskazali želju da se kao dragovoljci pridruže svojim sunarodnjacima u borbi protiv Arapa. Kada je Staljin shvatio da ruski Židovi žele masovno napustiti SSSR, učinio je oštar zaokret prema židovskom pitanju, što mu i nije bilo posebno teško, s obzirom na njegov neprikriveni, latentni antisemitizam o čemu je svojim bilješkama svjedočio stari boljševik, J.P. Frolov, a koje je pronašao Roy Medvedev i objavio ih. Frolovljev spis naslovljen “Antisemitska praksa J.V.

FOTOGRAFIJA: BIROBIDŽAN
— NEUSPJELI PROJEKT STVARANJA SOVJETSKOG CIONA

Staljina” zorno svjedoči o cijelom nizu njegovih postupaka koji su rezultirali, ne samo masovnim fizičkim likvidacijama Židova, već sustavnim potiskivanjem židovske kulture samo na hebrejskom, već i na jidišu; ukidao je židovske novine, kazališta, pa čak i radijske emisije. Od tih Staljinovih udara, židovska kultura

u SSSR-u nikada se više nije oporavila, posebice stoga što se broj Židova počeo rapidno smanjivati nakon njihova masovna napuštanja zemlje u kojoj su bili rođeni.

PRAVEDNIK MEĐU SVJETSKIM STOLNOTENISAČIMA

PIŠE: FREDI KRAMER

Zagrepečanin Žarko Dolinar, veliko ime svjetskog stolnog tenisa, bio je uvijek za vrijeme natjecanja na europskim i svjetskim prvenstvima u društvu židovskih reprezentativaca, kao što su to bili Viktor Barna, Richard Bergmann, Ivor Montagu, Angelica Rozeanu i mnogi drugi, koji su zbog velike slave i slavni rezultata imali nadimak — kolekcionari trofeja. Barnu su zvali “Mr. Stolnog Tenisa”, a Bergmanna “Richard Lavljeg Srca”. S njima se družio i razumio. A, to njihovo prijateljstvo i simpatija za Židove došlo je do punog izražaja u Drugom svjetskom ratu, za vrijeme stravičnog ubijanja milijuna Židova. Dolinar se odmah stavio na raspolaganje velikom hrvatskom nogometašu Ici Hitrecu. Tako se, bezrezervno, otvorenog srca i s puno hrabrosti, uključio u veliku humanu akciju spašavanja Židova, koji su za vrijeme nacizma bili u zločinačkim raljama smrti. Supruga Hitreca i Dolinara bile su Židovke, Zita Hirschler-Hitrec i Judita Dojč-Dolinar. Sigurno je i ta činjenica još više pomogla u njihovim hrabrim, humanim aktivnostima.

Žarko Dolinar, svjetski prvak u parovima u Londonu 1954. godine, pojedinačni viceprvak svijeta u Utrechtu i sredinom 1950-ih godina najbolji stolnotenisač Europe. Bio je prvi hrvatski sportaš koji je osvojio naslov svjetskog prvaka. Jedinstvena pojava u svjetskom

FOTOGRAFIJA: PRAVEDNIK MEĐU SVJETSKIM STOLNOTENISAČIMA

stolnoteniskom sportu. Jedini vrhunski stolnotenisač koji je u svojoj dugoj i bogatoj karijeri igrao s četiri različita reketa — počeo je s drvenim, onda s reketom pokrivenim plutom, kasnije s gumenim i na vrhuncu slave igrao je sa spužvastim reketom! Igrao je penholder stilom, a njegov ogromni reket veličine 22,5x18 cm od petmilimetarskog occume-drвета, bio je puno veći od današnjih reketa.

Snažan i visok, s tradicionalnim zelenim sjenilom nabijenim na čelo, držeći se za stol, koncentrirano je mahao svojim velikim reketom. Imao je snažan forhand-drive i half-volej, bilo mu je to najjače oružje, a posebno su mu uspijevale paralele. Mogao je “izvlačiti” dok nije dobio “zicer” šansu, pa bi onda raspalio lopticu u razne kutove, ostavljajući protivnika na krivoj nozi. Imao je žicu da uleti u pravi trenutak, srce i hrabrost da

sve stavi na kocku i u najtežem trenutku. “To su bile osobine šampiona”, rekao je slavni stolnotenisač Viktor Barna.

Žarka Dolinara se s punim pravom ubraja u preteče kasnijih tajfunskih napadača Azijaca, u prvom redu Japanaca, Kineza i Koreanaca. Dolinaru nije nikad ruka zadrhtala u presudnim trenucima meča. U završnici setova nije kalkulirao. Hazardnim udarcima zbunjivao je protivnika. Njegove bombe pljuscale su na sve strane, u sve uglove stola. Često je govorio: “ili ću pobijediti protivnika ili sebe, nikad mi neće biti žao zašto nisam više jurišao i tukao”.

U stolnom tenisu je beskompromisno zagovarao otvorene akcije i vrlo modernu napadačku azijsku koncepciju igre. Na svom repertoaru je imao četiri do pet felšanih servisa, posebno mu je bio neugodan brz i dugački servis nakon kojeg

su slijedili rafali, prave bombe. Pravi majstor sjajnog refleksa, izvanredne anticipacije. Racionalan igrač, strateg i taktičar velikog formata. Prirodno fizički obdaren, ali od svih svojih generacijskih suigrača i protivnika, najmanje je trenirao. Za današnje pojmove nevjerovatno. "Najviše sam profitirao", govorio mi je često u našim razgovorima, "igrajući na turnirima. Tu sam podizao formu iz kola u kolo... Srećom, nikad nisam imao zdravstvenih problema, ozljede su me zaobilazile kao malo koga."

Imao je još jednu odliku, savršen pregled stanja "na terenu". Sve je Dolinar imao pod kontrolom, vodio je brigu samo o bitnim stvarima, dok je nevažne sitnice zanemarivao. Ležerno, uvijek sa smiješkom na licu ulazio je u arenu, dobacujući pola u šali, po neku šaljivu primjedbu svom protivniku.

Žarko je rođen 3. srpnja 1920. u hrvatskoj Podravini, u gradu Koprivnici u obitelji po majici, tada poznatih sportaša, braće Friedrich. Otac, dr. Jakob, sudac prizivnog suda, sa suprugom Fanikom i dva sina, Borisom i Žarkom, službovao je najprije u Novom Sadu. Obitelj je 1935. premještena u Ljubljanu gdje su braća Dolinar zavoljela nogometnu loptu u klubu Korotanu.

Žarko je igrao stolni tenis, jer je slomio nogu na nogometu i počeo igrati ping-pong. I to sjedeći! Vrlo brzo je napredovao, a svojim korisnim učiteljem smatra V. Dimovskog, koji ga je uveo u sve tajne stolnog tenisa. Krajem 1936. Žarko dolazi u Zagreb, prijavljuje se najprije u trešnjevačku OSK Mladost, zatim brani boje TTC-a, a od 1939. član je HAŠK-a, jednog od najstarijih i najvećih hrvatskih sportskih klubova. Bio je u društvu s Ladislavom Hexnerom, E. Merksamerom, Blankom Pečnik, O. Weissbacherom, Zlatkom i Željkom Čajkovskim i svojim bratom Borisom.

Godina 1939. bila je za Žarka više nego uspješna. Osvojio je prvenstvo Jugoslavije

i međunarodni turnir na Bledu, nekoliko manjih turnira te doživio prvo slavlje debitirajući na Svjetskom prvenstvu u Kairu. Tadašnju reprezentaciju Jugoslavije sačinjavali su Zagrepčani Žarko Dolinar i Adolf Heršković, Somborčanin Ladislav Hexner, Subotičanin Tibor Harangozo i Ljubljancanin Maks Marinko. Ova šarena petorka neočekivano je zauzela odlično drugo mjesto. O Kairu Dolinar je uvijek pričao s veseljem i ponosom. U polufinalnom meču igrao je protiv Poljaka Ehlicha, a u punoj svečano ukrašenoj dvorani u počasnoj loži sjedili su pokrovitelj SP-a, kralj Faruk, iranski car Reza Pahlavi te brojni veleposlanici. "Poljak je puštao da napadam, a onda je iznenadnim protudarcima vješto skupljao poene. Izgubio sam prvi set, a u drugom se u jednom trenutku loptica dokotrljalo do kraljevske lože, kralj Faruk se sagnuo i vratio lopticu u arenu. I tom prilikom doživio je najveći aplauz na cijelom prvenstvu, daleko veći nego Bergmann i Barna za mnoge sjajno odigrane poene", sjećao se Dolinar, dodajući kako nitko nije očekivao da će osvojiti treće mjesto na svijetu.

U Zagrebu, krajem 1940. Žarko predvodi reprezentaciju Hrvatske u tromeču Hrvatska-Njemačka-Mađarska i tom prilikom pobjeđuje Ferenca Soosa 21:14, 21:8. U ožujku 1941. osvojio je posljednji međunarodni pojedinačni turnir u Berlinu. No, ratni vihor se neumitno približio, a Žarko se našao u novoj, časnoj dužnosti, spašavanju mnogih židovskih obitelji. Hrabro i neustrašivo s velikim prijateljem Icom Hitrecom.

Dolinar je tijekom svoje karijere sam konstruirao i izradio 80-ak reketa. Na zadnjoj strani zabio je držač, odnosno uporište za prste i na fiksaciju nacrtao mrtvačku glavu napisavši: "smrt protivnicima". Na toj ne-igračkoj strani reketa potpisali su mu se svi vrhunski igrači koje je pobijedio. Na pitanje što je s onima od kojih je izgubio, odgovor

FOTOGRAFIJA: PRAVEDNIK MEĐU SVJETSKIM STOLNOTENISAČIMA

je bio: "U tom slučaju trebao bih reket velik kao stol."

Veliki Victor Barna uvijek je izjavljiva: "Žarko Dolinar je najobrazovaniji stolnotenisač na svijetu." Bio je čovjek neiscrpane vitalnosti i energije te velikog zanimanja za sve što ga je okruživalo. Volio je slikarstvo, i sam je slikao, volio je glazbu, povijest, zemljopis. Bio je društveni lučonoša. Ljude oko sebe plijenio je svojim urođenim smislom za humor. Iako je desetljećima živio u Baselu, udaljen od svoje domovine, ipak je uvijek bio prisutan u životu svog hrvatskog naroda i zavičaja.

Svjetski i hrvatski sport, posebno stolnoteniski, može biti ponosan što je iz njegovih redova izniknuo Dolinar, znanstvenik, ali iznad svega i autentični ambasador sporta. Izučavao je biografije velikih ljudi i proučavao mikrostrukturu krvnih žila srca. Zanimali su ga narodni običaji, plesovi, pjesme, glazba. Telefon u njegovoj sobi krcatoj uspomenama u baselskom predgrađu Riehen neprestano je zvonio. Ljudi su mu se obraćali za pomoć, najčešće za savjet. Veliki utjecaj na njega imao je Ladislav Laci Hexner,

somborski student, višestruki državni prvak i reprezentativac, koji je razbuktao igru u njegovom voljenom Zagrebu i zaslužan je za transformiranje ping-ponga u stolni tenis, iz društvene u sportsku igru. Laci je uveo kratke hlače na natjecanjima, što je šokiralo Engleze na Wembleyju, međutim igrači su to prihvatili, i to je bio značajan poen za stolni tenis koji se borio za pravo građanstva među sportovima. Dolinar je 1957. godine u velikoj anketi čitatelja zagrebačkog Narodnog sporta proglašen za najuspješnijeg sportaša desetljeća u Jugoslaviji, u razdoblju od 1946. do 1956.

Država Izrael i Memorijalni centar Jad Vašem dodijeli su 16. listopada 1993. godine Žarku Dolinaru, kao dotad jedinom sportašu, najviše etičko priznanje zahval-

nosti orden Pravednika među narodima, koji se dodjeljuje nežidovima koji su za vrijeme Holokausta pod cijenu vlastitog života spašavali Židove.

NA KRAJU EVO I NEKOLIKO DOLINAROVIH SPORTSKIH AKSIOMA:

- Tko hoće postati majstor, mora uvijek ostati učenik;
- U sportu i stolnom tenisu nema širokog puta, a do njegovog Olimpa dolaze samo oni, koji se opetovano i neumorno veru i penju njegovom opasnom i strmom stazom;
- Sport je sjajno pomoćno sredstvo, temelj svake kondicije i zdravih pogleda na svijet;
- Naučio sam u sportu gubiti, to je velika stvar;

• Sportska slava je kratka, budućnost je znanje i zvanje;

A ovu poruku je prof. dr. Žarko Dolinar poslao mladima: “Ne zanosite se prolaznim šampionskim dometima i trenutnim uspjesima. Slava brzo dođe i prođe. Cijenite ono što se nikakvim novcem ne da platiti, a to su — Zdravlje, Ljubav, unutarnji Mir, Vjernost i Prijatelji. Neki zlonamjerni ljudi tvrde da kroniku pišu samo oni kojima je važna sadašnjost. Netočno! Prije bih se priklonio ovakvoj tvrdnji: ako ne čitamo stare knjige, izreške iz novina, bilješke prošlosti, izgubit ćemo osjećaj za povijest, za sjećanje i naslijeđe. I zato ne zaboravimo — sve što je zapisano, zapisano je za nekog tko dolazi poslije.”

AUSTRIJSKI NAVIJAČ OSUĐEN NA ZATVOR ZBOG NACISTIČKOG POZDRAVA

PIŠE: I. N.

Navijač bečkog nogometnog kluba Rapida osuđen je u nedavno na 18 mjeseci strogog zatvora zbog nacističkog pozdrava na nogometnoj utakmici održanoj u glavnom gradu Austrije.

Nezaposleni muškarac star 39 godina smjesta je dobio zabranu pristupa stadionu nakon tog događaja do kojeg je došlo 13. kolovoza 2016. godine na

susretu prve austrijske lige između klubova Rapida i Moedlinga.

Navijač s istetoviranom brojkom “88”, što je kod za “Heil Hitler”, već je otprije bio poznat austrijskom pravosuđu, jer je bio osuđen 2013. godine kada je na Facebooku zaželio “sretan rođendan” Adolfu Hitleru.

Na saslušanju u Beču u kolovozu ove godine opovrgao je da je želio napraviti političku gestu na utakmici što nije uvjeralo sud, piše austrijski tisak.

“Nisam puno o tome razmišljao, ali to očito nije bila baš dobra ideja”, kazao

je navijač na sudu dodajući da je prije utakmice popio “nekoliko piva”.

Nogometni klub Rapid je najuspješniji austrijski klub, ali njegovi su navijači imaju reputaciju huligana i antisemita. Uprava kluba nastoji riješiti taj problem ističući da su bilo kakvi antisemitski ispadi navijača “neprihvatljivi te u suprotnosti s vrijednostima i načelima kluba i sporta”.

Austrijski zakon protiv bilo kakvog djelovanja ili govora inspirirana nacizmom usvojen je 1947. godine i jedan je od najstrožih u Europi.

LONDON ĆE DOBITI SPOMENIK HOLOKAUSTU U BLIZINI PARLAMENTA

PIŠE: VESNA DOMANY HARDY

Dva mjeseca nakon zaključenja međunarodnog natječaja za izgradnju nacionalnog spomenika Holokaustu u Londonu, žiri u sastavu gradonačelnika Londona Sadiqa Khana, ministra za komunalne zajednice Sajida Javida, glavnog britanskog rabina Ephraima Marvisa i predsjednika Zaklade za spomenik Holokaustu Sir Petera Bazalgette objavio je svoj izbor odabравši između deset predložaka iz užeg kruga od početno prijavljenih 92 arhitektonska prijedloga iz 26 zemalja.

Sir Bazalgette u svečanom je proglašenju odabranog spomenika u V&A muzeju između ostalog istaknuo da "memoriranje Holokausta nije više dovoljno. Novi spomenik je o našem vremenu s pogledom u budućnost. Zločini mržnje, antisemitizam i islamofobija danas su u porastu, dok se internet i društveni mediji koriste za potvrđivanje i širenje predrasuda."

Londoni gradonačelnik Sadiq Khan rekao je: "... kao gradonačelniku ovog velikog grada čija je snaga, a ne slabost, u njegovoj različitosti, podizanje novog spomenika osobna je stvar. Jako mi je teško gledati da u jednom od najnaprednijih gradova svijeta danas djeca koja pohađaju židovske škole moraju imati zaštitu."

Prema projektu, veći dio spomenika nalazit će se ispod zemlje s 23 visoke bron-

čane ploče koje će kao "peraje" izbijati iz zemlje i privlačiti posjetitelje da uskim stepenicama u prolazima između ploča silaze u izložbeni prostor. Svaka ploča predstavlja jednu od 22 zemlje u kojima se dogodio Holokaust, a 23. predstavlja Veliku Britaniju u kojoj nije bilo Holokausta. Pobjednički arhitektonski tim u sastavu britansko-ganeanskog arhitekta Davida Adjaye i izraelskog arhitekta Rona Arada ovako je objasnio svoju ideju: "spomenik i edukacijski centar shvatili smo kao priliku za otkrivanje kompleksno slojevite priče o Holokaustu koja s vremenom pada u zaborav. Namjera našeg prijedloga je razotkrivanje te slojevitosti, ali ne nekim statičnim simbolom koji bi memorirao prošlost, već kroz organski živi spomenik koji bi evolvirao s vremenom i bio u stanju utjecati na i biti pod utjecajem posjetitelja. Kroz višeslojnu i sveobuhvatno osjetilno i emotivno putovanje naš dizajn uklapa edukacijski centar, memorijalni spomenik i pejzaž. Našim dizajnom posjetitelj je fizički, emocionalno i intelektualno angažiran iskustvom traume Holokausta."

Spomenik i edukacijski centar bit će podignuti na jednoj od najpoznatijih londonskih lokacija, u Viktorija parku pokraj Parlamenta uz samu Temzu, usprkos protivljenju nekih lokalnih stanovnika. Oče-

kuje se da će projekt, za čiju je izgradnju predviđeno 50 milijuna funti iz javnog proračuna, biti dovršen do 2021. Međutim, projekt je odmah izazvao kontroverzu, jer je Imperijalni muzej rata (IWM) uložio zahtijev za promjenu edukacijskog centra novog spomenika kako on ne bi kolidirao s planiranim programom nove galerije Holokausta u IWM-u, čije se otvorenje očekuje 2020. i nalazi se nedaleko od budućeg spomenika. IWM je od 2000. službeno "muzej Holokaust", te njegovi djelatnici smatraju da će novi edukacijski centar samo replicirati njihove planove. Program IWM-a uključuje digitalno učenje, te brojne druge novitete i oni smatraju da je javnosti dovoljno ponuditi jednu mogućnost iz ovog područja te da nije potrebno dodatno trošiti javna sredstva. Sir Peter Bazalgette kazao je da će se uskoro naći s predstavnicima IWM-a te da će zajedno razmotriti mogućnosti izrade programa koji bi se međusobno nadopunjavali.

Ali i samo mjesto izgradnje spomenika izazvalo je negodovanje lokalnih stanovnika koji tvrde da se podizanje spomenika u parku protivi težnji Londona za očuvanje zelenih površina. Budući spomenik još treba dobiti građevinsku dozvolu a gradske vlasti trebaju obaviti i savjetovanje s ljudima koji tamo žive.

JEDINSTVENA PUTUJUĆA IZLOŽBA S ARTEFAKTIMA IZ AUSCHWITZA

PIŠE: MAŠA TAUŠAN

Prvi puta u 72 godine nakon oslobođanja nacističkog logora smrti Auschwitz na put po Europi i SAD-u kreće putujuća izložba posvećena logoru i njegovom povijesnom značaju. Izložba pod nazivom “Ne tako davno. Ne tako daleko” bit će otvorena prije kraja 2017. godine u Madridu a potom bi trebala posjetiti još šest gradova u Europi i sedam u SAD-u.

Ona bi trebala biti “upozoravajući krik” za buduće naraštaje te približiti povijest milijunima ljudi koji ne mogu doći do poljskog gradića Oswiecima u kojem su nacisti od 1940. do oslobođenja u siječnju 1945. provodili svoju ideju o “konačnom rješenju židovskog pitanja”.

U organizaciji Državnog muzeja Auschwitz-Birkenau i španjolske tvrtke Musealia, izložba koja se priprema već sedam godina i na putu će provesti isto toliko, predstaviti će više od 600 originalnih predmeta, od kojih većina pripada memorijalnoj kolekciji u Auschwitzu. Ostatak će biti posuđen iz Jad Vašema, iz Muzeja Holokausta u Washingtonu, te nekih drugih centara sjećanja na Holokaust i iz privatnih zbirki.

Priča o Auschwitzu, kako će biti ispričana kroz artefakte, obuhvatit će lokaciju logora i njegovu simboliku strukturalizirane mržnje i barbarstva. Počet će povi-

ješću Oswiecima u kojem su prije rata 60 posto stanovništva činili Židovi. Potom će uslijediti povijest razvoja nacizma nakon Prvog svjetskog rata. Svaki artefakt pomno je izabran kako bi ispričao svoj dio priče o Holokaustu.

Izložba je, kažu organizatori, odgovor na rastući antisemitizam u Europi i šire, ali i na činjenicu da znanje o koncentracijskim logorima polako blijedi kako dolaze nove generacije. Jer iako je Holokaust i dalje važan fokus proučavanja za povijesničare i dio školskih kurikuluma u mnogim zemljama, mladi naraštaji sve manje o tome znaju.

Najzanimljiviji izlošci bit će teretni vagon poput onih koji su služili za transport vojnika, ratnih zarobljenika i Židova u geta i u logore u okupiranoj Poljskoj. Izložena će biti i originalna baraka iz Auschwitz III-Monowitza. Uz to bit će predstavljena pisma i svjedočanstva, gas maske, konzerve s ciklonom B... Neki od predmeta oslikat će i svijet počinitelja — ss-ovaca koji su stvorili i radili u najvećem od nacističkih logora. Ti jedinstveni predmeti pokrit će sve najvažnije elemente povijesti Auschwitza kao i skupa žrtava u njemu: Židova deportiranih u cilju istrebljenja, Poljaka, Sinta i Roma te sovjetskih ratnih zarobljenika.

Poljska od 1947. radi na očuvanju autentičnog mjesta i ostataka u Auschwitzu. Posljednjih godina sve snažnije nakon što je 2009. osnovana Zaklada Auschwitz-Birkenau kao financijski temelj konzervatorskih radova. Svake godine brojni posjetitelji iz svih zemalja svijeta dolaze u Oswiecim da bi vidjeli autentično mjesto i izložbe. Prošle godine prvi put je više od 2 milijuna ljudi posjetilo memorijalni centar.

“Nikad ranije nismo radili ništa slično i ovo je prvi projekt ovakve veličine ikad osmišljen”, rekao je najavljujući izložbu direktor Državnog muzeja Auschwitz-Birkenau Piotr Cywinski. On kaže da ništa ne može nadomjestiti posjet autentičnom mjestu najvećeg zločina u 20. stoljeću, ali naglašava da ova izložba koju će ljudi u mnogim zemljama imati prigodu vidjeti, “može postati upozoravajući krik za sve nas protiv građenja budućnosti na mržnji, rasizmu, antisemitizmu i neizmjernom preziru za drugo ljudsko biće”, rekao je.

Jer danas svijet ide u vrlo nesigurnom smjeru i stoga se sve više moramo osloniti na snažne temelje našeg sjećanja gdje Auschwitz i Shoah predstavljaju dio koji se ne smije zaobići, dodao je.

JERUZALEM: OTKRIVEN PODNI MOZAIK STAR 1500 GODINA

PIŠE: J. C.

Izraelski arheolozi nedavno su, tijekom radova postavljanja komunikacijskih kablova u Starom gradu u Jeruzalemu, otkrili podni mozaik s grčkim natpisom, star 1500 godina. Prema mišljenjima stručnjaka, radi se o rijetkom otkriću antičkog artefakta i povijesnog dokumenta u jednom.

Natpis citira bizantskog cara Justinijana iz 6. stoljeća i opata Konstantina iz crkve koju je bizantinski car osnovao u Jeruzalemu. Arheolozi vjeruju da će im

ovo otkriće pomoći da steknu bolji uvid u građevinske projekte koje je bizantinski car provodio u Jeruzalemu.

Natpis glasi: “Najpobožniji rimski car Flavije Justinijan i bogoljubivi svećenik i opat Konstantin podigli su ovu zgradu u kojoj je postavljen (mozaik) tijekom 14. indikcije”. Indikcija je tadašnja metoda računanja godina koja se koristila u svrhe oporezivanja. Arheolozi smatraju da mozaik datira iz 550. ili 551. godine.

Justinijan je bio jedan od najvažnijih bizantskih vladara. Godine 543. podigao je Novu crkvu u Jeruzalemu — jednu od najvećih kršćanskih crkava u Istočnom

Rimskom Carstvu i najveću u Jeruzalemu u to vrijeme.

“Činjenica da je natpis preživio do današnjih dana predstavlja arheološko čudo. Svaki arheolog sanja da nađe natpis u svojim iskopavanjima, posebno ovako dobro sačuvan”, kazao je David Gellman, voditelj arheološkog tima koji je vodio iskopavanja.

Arheolozi vjeruju da je zgrada, u čijem jednom dijelu je pronađen mozaik, korištena kao svojevrsni “hotel” za hodočasnike. Zgrada se nalazi nedaleko od Damaščanskih vrata u istočnom Jeruzalemu.

STABLO JOZEF PROGLAŠENO EUROPSKIM STABLKOM GODINE

PIŠE: J. C.

Jedno stablo hrasta u Poljskoj pobijedilo je na ovogodišnjem natječaju za Europsko stablo godine. Stablo Jozef dobilo je ovo priznanje zbog priče koja potječe iz Holokausta.

Natječaj za Europsko stablo godine postoji već sedam godina a na njemu se bira staro stablo koje je značajno po svom prirodnom ili kulturnom nasljeđu. Na ovom natječaju važna je priča o stablu i

njegova veza s ljudima, a ne samo njegova prirodna ljepota, dob ili veličina.

“Ovo drvo je spasilo dva života”, kazao je Jakub Pawlowski iz Muzeja obitelji Ulma u Markovi.

Poljski hrast Jozef pomogao je u skrivanju dva brata Židova koji su vjerojatno pobjegli iz geta Frysztak. Poljakinja Rozalia Proszak pokazala im je veliku šupljinu unutar debla, koja je imala čak dvije razine. Oba brata su preživjela Holokaust skrivajući se unutar debla, ali njihova sudbina nakon rata nije poznata. Hrast Jozef nalazi se u poljskom selu Wilsniowa,

u jugo-istočnom dijelu zemlje. Ovaj hrast često slikaju slikari i fotografi. Tridesetih godina 20. stoljeća slika hrasta Jozefa nalazila se i na jednoj poljskoj novčanici.

Stanovnici obližnjeg sela drvo su nazvali Jozef prema poznatom poljskom umjetniku Jozefu Mehofferu, koji je drvo naslikao tridesetih godina prošlog stoljeća.

Na ovogodišnjem natječaju sudjelovao je 125.000 ljudi diljem Europe, a Jozef je dobio 17,597 glasova. Ceremonija dodjele nagrade za Europsko stablo godine 2017. održana je u Europskom parlamentu u Bruxellesu.

IN MEMORIAM

VLADIMIR GOLDNER

(1933. – 2017.)

Dragi akademiče, profesore Goldner, prije osam dana u Domu Zaklade Lavoslav Schwarz još jedan put bili smo zajedno, bili ste nasmijani, dobre volje, izmijenili smo nekoliko riječi, osmjehe, bilo nam je drago da se ponovno vidimo — susretali smo se redovito posljednjih godina u Domu. Tri dana kasnije, u ponedjeljak 13. studenog, javili su mi da ste otišli, otišli zauvijek.

Rođeni ste 1933. godine u Ogulinu u imućnoj trgovačkoj židovskoj obitelji, gdje ste već kao dječak osjetili da ste drugačiji. Na to Vas je surovo upozorila okolina u osmoj godini, bili ste označeni, jer ste bili Židov. Morali ste sa svojim roditeljima napustiti svoj rodni grad, prekinuti bezbrižno djetinstvo, školovanje, jer ste bili ugroženi rasnim zakonima tzv. NDH.

Vaši roditelji Hugo Goldner i majka Elza, rođena Hamburger, shvatili su zahvaljujući svojoj oštromnosti, da ostati u tzv. NDH znači smrt. Izabrali su nešto drugo, kao i svi oni Židovi koji su uspjeli spasiti goli život. Pobjegli ste na vrijeme u dio Hrvatske poklonjen fašističkoj Italiji, na jadransku obalu. Niste čekali da budete deportirani u logore smrti NDH — uz potpis i Za dom spremni. A danas Vaši kolega zaboravljaju, što je to značilo za Vas i Vašu obitelj. Boravili ste s roditeljima u Kraljevici, a zatim u logoru Kampor na otoku Rabu.

Kapitulacijom Italije u rujnu 1943. godine ponovno započinje borba za goli život; pasti u ruke nacista ili ustaša značilo je

smrt. Život ponovno spašavate Vi i Vaša obitelj bijegom na oslobođeni teritorij pod partizanskim nadzorom. Židovi koji su preživjeli tzv. NDH bili su oni koji su emigrirali ili su se uspjeli priključiti partizanima, odnosno antifašističkom pokretu i Narodnoj oslobodilačkoj borbi, ili su bili na oslobođenom teritoriju. To je bio jedini spas za Židove.

Nakon završetka Drugog svjetskog rata i svih strahota koje ste proživjeli vratili ste se s roditeljima u Ogulin. Ostali ste bez imovine, ali ste preživjeli. U Ogulinu ste završili školovanje, gimnaziju 1953. godine, s dvije godine zakašnjenja zbog ratnih godina, izgubljenog djetinstva i isključenja iz normalnog života, jer ste bili Židov.

Nakon završene gimnazije upisujete se na Medicinski fakultet u Zagrebu i završavate ga u roku. Svoje opredjeljenje za medicinu, znanost, predanost pacijentu, dokazali ste svojim radom, svojim životom, onime što ste učenjem, u stručnom i znanstvenom radu učinili za zdravlje građana svoje, naše domovine Hrvatske. Kao Židov znali ste da je bit života učenje, znanje i rad.

Dolaskom u Zagreb započinje i Vaša aktivnost u Židovskoj općini Zagreb, najprije u omladinskom klubu, u tada osnovanom pjevačkom zboru "Moša Pijade", a 1955. godine bili ste prvi put u Izraelu. Svih tih godina, uz potpunu predanost svojem pozivu liječnika i znanstvenika, našli ste vremena i za svoju općinu po-

maganjem kao liječnik štitičnicima Doma Zaklade Lavoslav Schwarz i kao član kuratorija Doma. Bili ste dugogodišnji član Vijeća Židovske općine Zagreb. Dijelili ste s nama brige i radosti, pridonosili svojim iskustvom kao liječnik i humanist u raspravama o mnogim problemima koje je nosilo vrijeme i u odlukama koje smo donosili. U tome ste slijedili tradiciju naše Općine, ali i drugih europskih židovskih općina.

Dragi akademiče, profesore, pripadate plejadi Židova liječnika koji su medicini i medicinskoj znanosti dali velik doprinos, koji su zakoračili na nova, često neotkrivena područja, otkrili nove postupke i metode. Našli ste svoje mjesto u svjetskoj medicini, kao liječnik i znanstvenik, član međunarodnih stručnih i znanstvenih organizacija i institucija.

Ponosni smo na Vas kao liječnika i znanstvenika, ali u prvom redu kao Židova koji nikada nije zaboravio svoje porijeklo i svoju pripadnost. Zato ćemo Vas se sjećati s poštovanjem.

Izražavam svoju sućut obitelji — supruzi, djeci i unucima, koji se mogu ponositi svojim suprugom, ocem, djedom...

ZIHROM LIVRAHA!

(Govor prof. dr. Ognjena Krausa, predsjednika Židovske općine Zagreb i Koordinacije židovskih općina RH na posljednjem ispraćaju Vladimira Goldnera na zagrebačkom groblju Mirogoj 17. studenoga 2017. godine)

TROLIST PRIJATELJA

PIŠE: AKADEMIK VLATKO SILOBRČIĆ

Vlado i ja upoznali smo se i zbližili za vrijeme studija na Medicinske fakultetu u Zagrebu. Na početku studija bili smo samo dobri kolege, a na njegovu kraju pripremali smo, zajedno s trećim članom našeg trolista, Marijanom (Hlavkom), završne ispite, pomalo iscrpljeni od šestogodišnjeg studija. Mislim da smo bili prva generacija koja je studirala 12 semestara.

Nakon uspješno završenog studija, naš je trolist prijatelja proslavio uspješan završetak studija, izaskom "po gradu". Pošto smo Marijan i ja odslužili vojni rok, svaki je išao svojim profesionalnim putem: Vlado je specijalizirao internu medicinu i zatim se posvetio kardiologiji. Na kraju je završio na Kliničkom

bolničkom centru na Rebru, kao voditelj intenzivne kardiološke skrbi. Marijan je specijalizirao ortopediju i radio u Traumatološkoj bolnici do mirovine. Ja sam započeo kao stipendist u Institutu Ruđer Bošković i kasnije u Imunološkom zavodu u Zagrebu sve do mirovine.

Zaokupljeni svaki svojim poslom i osnivanjem obitelji, redovito smo se nalazili na povremenim druženjima, na večerama "u kvartu". Naime, stanovali smo sva trojica s obiteljima u samom centru Zagreba, a najcentralnije je bio Marijan sa svojom obitelji: na Trgu bana Jelačića. Ta su druženja bila iznimno prijateljska i topla, a tomu su pomogle naše supruge koje su sve bile izvrsne domaćice i vrsne kuharice. Kod Vlade sam redovito odlazio na go-

dišnje preglede, dok je radio u privatnoj klinici u Novakovoj ulici. Još i danas rabim lijekove koje mi je Vlado propisao i osjećam se dobro. Bilo mi je drago kad je i Vlado postao član Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, jer je to bilo dodatno mjesto za naše povremene susrete.

Sve je tako teklo u redovitim druženjima dok se Vlado, nažalost, nije teško razbolio. Posjećivali smo ga u Domu zaklade Lavoslava Schwarza i, nadam se, pružali mu onu količinu veselja koju mu je osnovna bolest dozvoljavala. Sad nas je napustio, nakon pet godina bolesti. Bili smo tužni zbog Vladine bolesti, a sad smo još tužniji, jer nas je zauvijek napustio.

DOBROVOLJI PRILOZI ZA ŽIDOVSKU OPĆINU ZAGREB

- DAN Z.B. / TEL AVIV – BERLIN — 7.520,00 KN

ZA SOGIJALNE POTREBE ŽIDOVSKE OPĆINE ZAGREB

- MARIJAN I JASNA HLAVKA S OBITELJIMA
(UMJESTO VIJENCA NA GROB DRAGOM PRIJATELJU
I DOBROM ČOVJEKU VLADI GOLDNERU) — 400KN
- MIRJANA NICK (U SPOMEN
NA AKADEMIKA VLADIMIRA GOLDNERA) — 300KN
- DR. SIDA OZMO STEINER (UMJESTO GVIJEĆA
NA GROB AKADEMIKA VLADIMIRA GOLDNERA) — 300KN
- DR. MELITA ŠVOB (UMJESTO GVIJEĆA NA
GROB AKADEMIKA VLADIMIRA GOLDNERA) — 200KN
- BOJANA HODALIĆ (POVODOM SMRTI
AKADEMIKA VLADIMIRA GOLDNERA) — 300KN
- BJANKA AUSLENDER (UMJESTO GVIJEĆA
NA GROB DRAGOG PRIJATELJA VLADE GOLDNERA) — 200KN
- LEA LUSTIG (POVODOM SMRTI
AKADEMIKA VLADIMIRA GOLDNERA) — 300 KN

DOBROVOLJNI PRILOZI ZA DOM ZAKLADE LAVOSLAV SCHWARZ

- AKADEMIK VLADIMIR SILOBRČIĆ
/ DONACIJA DOMU UMJESTO VIJENGA U POVODU
SMRTI AKADEMIKA VLADIMIRA GOLDNERA — 300,00 KN
- OLGA PERIĆ / DONACIJA DOMU NA SJEĆANJE NA
VLADIMIRA GOLDNERA UMJESTO VIJENGA — 250,00 KN
- ZDRAVKO GOLDNER S OBITELJI NA SJEĆANJE
U POVODU SMRTI VLADIMIRA GOLDNERA — 500,00 KN
- JELICA POLAK BABIĆ I ŽARKO BABIĆ
/ UMJESTO GVIJEĆA ZA VLADIMIRA GOLDNERA — 200,00 KN

GLASILO ŽIDOVSKJE ZAJEDNICE U HRVATSKOJ | בטאון קהילת יהודי קראטייה

